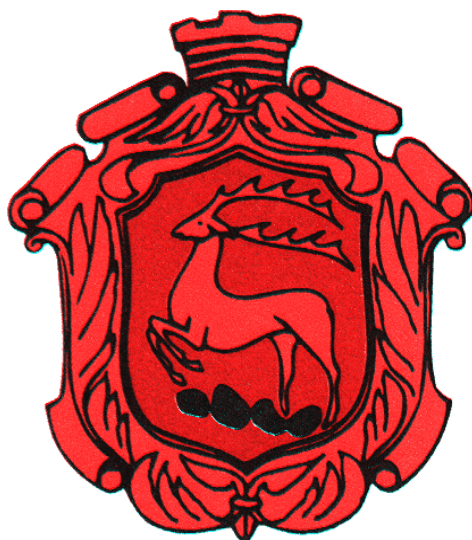

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO
MIASTA ŁOMŻA
NA LATA 2004 - 2006

Łomża – maj 2004 rok

Spis treści

I. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego	3
2. Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem Planu Rozwoju Lokalnego	3
2.1 Położenie, powierzchnia, ludność.....	4
2.2. Środowisko przyrodnicze.....	6
2.3. Wody powierzchniowe i podziemne.....	7
2.4. Gospodarka ściekowa.....	9
2.5. Powietrze atmosferyczne.....	10
2.6. Hałas.....	11
2.7. Gospodarka odpadami stałymi.....	11
2.8. Zieleń miejska.....	13
3. Turystyka.....	14
4. Współpraca z zagranicą.....	17
5. Zagospodarowanie przestrzenne:.....	19
5.1. Uwarunkowania infrastrukturalne.....	21
5.2. Uwarunkowania społeczno – gospodarcze.....	22
5.3. Uwarunkowania przyrodnicze.....	24
5.4. Uwarunkowania ekonomiczne związane z rolnictwem.....	25
5.5. Uwarunkowania strukturalno-przestrzenne.....	25
5.6. Uwarunkowania kulturowe.....	26
5.7. Krajobraz kulturowy.....	26
5.8. Nieruchomości	28
5.9. Komunikacja i system komunikacyjny.....	29
6. Ograniczenia i problemy rozwoju miasta Łomża	35
7. Gospodarka.....	39
7.1. Warunki gospodarcze	39
7.2 Struktura gospodarki województwa podlaskiego.....	44
7.3. Struktura gospodarcza Łomży	45
8. Sfera społeczna.....	47
8.1. Sytuacja demograficzna.....	47
8.2. Warunki ekonomiczne.....	51
8.3. Rynek pracy w Łomży i w regionie.....	55
8.4. Struktura zatrudnienia oraz zmiany strukturalne w gospodarce miasta Łomży.....	59
Podmioty według rodzajów działalności	62
8.5. Działania na rzecz osób niepełnosprawnych.....	63
8.6. Edukacja i wychowanie	63
8.7. Kultura i sztuka.....	66
III ZADANIA POLEGAJCE NA POPRAWIE NA OBSZARZE MIASTA ŁOMŻA.	72
IV . REALIZACJA ZADAŃ i PROJEKTÓW.....	80
V. POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DZIAŁANAMI	90
VI. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO... ..	92
VII. PLAN FINANSOWY NA LATA 2004 – 2006 I NA NASTĘPNE PLANOWANE LATA 2007 -2013.....	95
VIII. SYSTEM WDRAŻANIA.....	97
IX. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ.....	98

I. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego

Obszar realizacji Planu Rozwoju Lokalnego obejmuje swoim zasięgiem teren miasta Łomża. Czas realizacji zostaje uzależniony od okresów programowania. W związku z tym działania zaplanowane na lata 2004 - 2006 realizowane będą obligatoryjnie, a działania zaplanowane na lata 2007 – 2013 fakultatywnie.

Plan Rozwoju Lokalnego 2004 - 2006 będzie dokumentem służącym jako punkt odniesienia dla działań o charakterze rozwojowym, podejmowanych z zasobów środków własnych miasta Łomża, jak również pozwoli określać wysokość interwencji z funduszy unijnych.

Planu Rozwoju Lokalnego został opracowany na podstawie:

- Strategii Zrównoważonego Rozwoju Miasta Łomży do 2015 roku,
- Zintegrowany Program Gospodarki Transportowej Miasta Łomży
- Wieloletniego planu Inwestycyjnego na lata 2004 –2008 dla Miasta Łomży,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomży,
- Raportu o sytuacji społeczno gospodarczej miasta Łomży,
- Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego,
- Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego ,
- Narodowego Planu Rozwoju,
- Planu Wojewódzkiego 2004 – 2006,
- Programu Wsparcia,
- Strategii promocji Miasta Łomży – „Atrakcyjność inwestycyjna Łomży”.

2. Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem Planu Rozwoju Lokalnego

Łomża położona jest w województwie podlaskim w północno – wschodniej części Polski. Województwo zajmuje obszar 20180 km² (6,4% powierzchni kraju – 6 miejsce) i jest zamieszkane przez 1224 tys. mieszkańców. Ludność województwa stanowi 3,2% ludności Polski, co daje 14 miejsce w kraju. Ponad 700 tys. ludności, czyli 57,3% populacji, to mieszkańcy miast. Wskaźnik liczby ludności na 1 km² jest najniższy w kraju i wynosi 61 osób (średnia w Polsce - 124). Podlaskie sąsiaduje z trzema województwami: warmińsko - mazurskim, mazowieckim i lubelskim, a od wschodu graniczy z Białorusią i Litwą.

Województwo podlaskie podzielone jest na 14 powiatów, 3 miasta na prawach powiatu, 118 gmin oraz 3275 sołectw. Sieć osadniczą stanowi 36 miast i 3950 wsi. Stolicą województwa i największym miastem jest Białystok (283 tys. mieszkańców). Spośród pozostałych miast przeważają ośrodki małe (do 20 tys. mieszkańców), a tylko 2 miasta - Suwałki i Łomża – są miastami średniej wielkości liczącymi powyżej 60 tys. mieszkańców.

Łomża zakwalifikowana została w „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2010” Zachodni Obszar Rozwoju.

Łomżyński obszar rozwoju położony jest w zachodniej części województwa podlaskiego i zajmuje powierzchnię 5 309 km², co stanowi 26,3% obszaru województwa podlaskiego. Na obszarze tym 26% ogółu ludności województwa.

W skład obszaru wchodzi 37 gmin, w tym 5 miejskich (Grajewo, Kolno, Łomża, Wysokie Mazowieckie i Zambrów), 6 gmin miejsko – wiejskich (Ciechanowiec, Jedwabne, Nowogród, Rajgród, Stawiski i Szczuczyn) oraz 26 gmin wiejskich.

Na obszarze znajdują się: powiat grodzki miasto Łomża oraz powiaty ziemskie: grajewski, kolneński, łomżyński, wysokomazowiecki i zambrowski.

Do grupy ośrodków znaczenia lokalnego zalicza się: Ciechanowiec (4 779 osób), Szczuczyn (3 690 osób), Stawiski (2 520 osób), Jedwabne (2 017 osób), Nowogród (1 842 osób), Rajgród (1 695 osób) oraz 21 ośrodków gminnych wiejskich: Czyżew Osada, Grabowo, Klukowo, Kobylin Borzymy, Kołaki Kościelne, Kulesze Kościelne, Mały Płock, Miastkowo, Nowe Piekuty, Piątnica, Przytuły, Radziłów, Rutki, Sokoły, Szepietowo, Szumowo, Śniadowo, Turośl, Wąsosz, Wizna, Zbójna.

Obszar ten jest ukierunkowany na rozwój nowoczesnego rolnictwa oraz przemysłu przetwórczego. Najważniejsze ośrodki w tym obszarze to: Łomża z rozwijającym się

szkolnictwem wyższym, placówkami kultury oraz infrastrukturą gospodarczą i handlową sprzyjającą dynamicznemu rozwojowi gospodarczemu i społecznemu, Zambrów i Grajewo – mające korzystne położenie przy trasie ekspresowej S8 (Via Baltica – dawna droga S18) i drodze Nr 61. Oba te ośrodki miejskie ukierunkowane są na rozwój infrastruktury i obsługi ruchu tranzytowego, lokowania małych i średnich przedsiębiorstw z wykorzystaniem innowacyjnych technologii. Powiat wysokomazowiecki dzięki sprzyjającym warunkom glebowym jest w sposób szczególny predestynowany do rozwoju wysokotowarowego rolnictwa opierającego się na nowoczesnych technologiach i przemysłu rolno - spożywczego. Kolno – ośrodek wiodący w obsłudze gospodarczej i społecznej Kurpiowszczyzny.

Główną funkcją regionu łomżyńskiego jest rolnictwo. Funkcję uzupełniającą stanowi przemysł z dominacją przetwórstwa rolno – spożywczego, przemysł drzewny, meblarski i materiałów budowlanych.

Regionalnym ośrodkiem rozwoju jest Łomża (63 903) z rozwijającym się szkolnictwem wyższym, placówkami kultury oraz infrastrukturą gospodarczą i handlową sprzyjającymi dynamicznemu rozwojowi gospodarczemu i społecznemu. Funkcje powiatowe ośrodków rozwoju pełnią miasta: Zambrów (24 tys.), Grajewo (23 tys.), Kolno (11 tys.), Wysokie Mazowieckie (10 tys.).

2.1 Położenie, powierzchnia, ludność

Miasto Łomża położone jest nad rzeką Narew i tworzy wraz z całą Ziemią Łomżyńską część Zielonych Płuc Polski, będących jednym z nielicznych europejskich terenów o nieskazitelnym przyrodzie i cennych walorach krajobrazowych.

Ukształtowanie i geomorfologia terenu

Obszar miasta Łomży położony jest w obrębie dwóch regionów geograficznych Międzyrzeczka Łomżyńskiego i Doliny Narwi wchodzących w skład Niziny Północnomazowieckiej.

Rzeźba terenu na obszarze miasta związana jest z akumulacyjną działalnością najmłodszego stadiału zlodowacenia środkowopolskiego oraz akumulacyjno-erozyjną działalnością wód lodowcowych i rzecznych w okresie zlodowacenia bałtyckiego. Procesy wpływające na morfologię doprowadziły w końcowej fazie do pewnego złagodzenia rzeźby poprzez obniżenie wzniesień i złagodzenie stoków oraz wypełnienie obniżeń.

Dominującą formą terenu jest tu wysoczyzna morenowa falista, wyniesiona około 110 - 145 m n.p.m., o przeważających spadkach 5 %, ogólnym nachyleniu w kierunku dolin rzecznych. W północno-wschodniej części terenu wysoczyzna opada do doliny Narwi wysoką, stromą krawędzią, natomiast na zachodzie południowym-zachodzie opada łagodnie zarówno ku dolinie Narwi jak i dolinie Łomżyczki.

Budowa geologiczna

Obszar miasta położony jest w obrębie prekambryjskiej platformy wschodnioeuropejskiej. Podrzedną jednostką tektoniczną tego fragmentu platformy jest antekliza mazursko-białoruska (wg Pożaryskiego). Powierzchnia stropowa utworów krystalicznych leży tu w przybliżeniu na głębokości 1 000 m.

Najstarsze osady stwierdzone w otworach wierconych w rejonie Łomży należą do kredy i wraz z osadami trzeciorzędowymi stanowią podłoże utworów czwartorzędowych. Wspomniane osady kredy wykształcone są głównie w postaci margli z krzemianami - mastrychtu.

Występujące w podłożu osady trzeciorzędowe to oligoceńskie i miocene piaski, piaski glaukonitowe, iły i mułki. Osady czwartorzędowe w rejonie Łomży tworzą warstwy o miąższości dochodzącej do 190 m. W profilu stratygraficznym czwartorzędu występują osady plejstocenne reprezentowane przez gliny zwałowe, piaski wodnolodowcowe i utwory zastoiskowe zlodowacenia podlaskiego, południowopodlaskiego i środkowopodlaskiego.

Najstarszymi osadami występującymi do głębokości 4,5 m są utwory stadiału mazowiecko-podlaskiego, zlodowacenia środkowopodlaskiego wykształcone w postaci ilów, mułków i piasków zastoiskowych, glin zwałowych oraz piasków i żwirów wodnolodowcowych. Wychodnie ich występują głównie w zboczach i krawędzi wysoczyzny polodowcowej. Utwory

holoceńskie na omawianym obszarze występują w obrębie dolin. Dna dolinek denudacyjnych i obniżen bezodpływowych wypełnione są osadami aluwialno - deluwalnymi, głównie piaskami, piaskami pylastymi i namułami o zmiennych parametrach geotechnicznych.

Dno tarasu zalewowego Narwi i Łomżyczki zbudowane jest z utworów aluwialnych o charakterze rzeczno-bagiennym. Są to grunty mineralne i organiczne wykształcone w postaci piasków drobnoziarnistych luźnych, namułów i mułów najczęściej silnie nawodnionych, o miąższości do 10 m.

Łomża położona jest na wzgórzach morenowych obejmujące wysoką skarpę pradoliny Narwi (ok.30-40m) oraz wykształcone doliny rzek: Łomżyczki i Strugi Lepackiej. Układ ten poprzez dolinę rzeki Narw powiązany jest z krajowym systemem ekologicznym.

Warunki klimatyczne

Zgodnie z podziałem rolniczo-klimatycznym Polski, obszar miasta Łomża leży na pograniczu dwóch dzielnic: dzielnicy środkowej (liczba dni z przymrozkami 100 – 110, czas zalegania pokrywy śnieżnej 50 – 80 dni, opad roczny poniżej 500 mm, czas trwania okresu wegetacyjnego 210 – 220 dni) i chłodniejszej dzielnicy podlaskiej (liczba dni mroźnych 50 – 60, liczba dni z przymrozkami 110 – 138, czas zalegania pokrywy śnieżnej 90 – 110 dni, opad roczny poniżej 550 - 650 mm, czas trwania okresu wegetacyjnego 200 – 210 dni). Długość trwania okresu wegetacyjnego na terenie Łomży i okolic wynosi 180 - 200 dni.

Na obszarze Łomży występuje klimat umiarkowany przejściowy. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,1° C. Najchłodniejszy luty - 4,9° C, najcieplejszy - lipiec 16,5° C. Temperatura ujemna utrzymuje się średnio od grudnia do marca. Roczna amplituda średnich temperatur miesięcznych dochodzi do 22°C.

Średnia wilgotność 81 % oraz znaczna ilość dni zachmurzonych w roku (stopień zachmurzenia 7,0)

Największą liczbę dni gorących z temperaturą powietrza powyżej 25 ° C notuje się w czerwcu i lipcu (7 – 9 dni).

Okolice Łomży pod względem zachmurzenia kształtują się na poziomie niskim, typowym dla Polski nizinnej i wynosi około 6,5 stopnia pokrycia nieba, w skali 11 stopniowej. Nasłonecznienie uzależnione jest od rzeźby terenu. Najkorzystniejsze warunki nasłonecznienia występują na stromych zboczach południowych oraz na zboczach wschodnich i zachodnich, najmniej korzystne warunki nasłonecznienia panują na stromych zboczach o ekspozycji północnej (niemal cały obszar strefy krawędziowej).

Średnia roczna suma opadów atmosferycznych w okolicach Łomży wynosi około 550 mm z czego na okres wegetacyjny przypada około 370 mm. Największe miesięczne sumy opadów występują w lipcu i sierpniu (80 – 90 mm), najmniejsze zaś w lutym i marcu (20 – 30 mm). Średnie ilości opadów rocznych wynoszą ok. 558 mm. Przeciętna liczba dni z opadem wynosi od 170 do 190 w ciągu roku. Największe nasilenie burz przypada na okres czerwca - sierpnia, kiedy to występuje od 3 - 5 dni burzowych na miesiąc. Występują deszcze ulewne oraz nawalne (przeciętnie 24 razy w ciągu roku – kwiecień – październik, maksimum - czerwiec). Burze występują średnio 25 dni w ciągu roku.

Średnia roczna wilgotność względna powietrza kształtuje się na poziomie 80 – 82 %.

W okolicach Łomży przeważają wiatry zachodnie i południowo-zachodnie. Średnia roczna prędkość wiatru waha się w granicach 3,0 – 3,5 m/s z tendencją do wzrostu w miesiącach zimowych.

Pokrywa śnieżna zalega średnio – 81 dni w roku. Grubość pokrywy od 8 do 80 cm (największa w miesiącach listopad – styczeń).

Mgła występuje 59 dni w ciągu roku. Najczęściej są to mgły radiacyjne pojawiające się rano. W okresie jesienno zimowym pojawiają się mgły przedfrontowe.

Gołoledź występuje maksymalnie 15 dni w roku i związana jest ze strefami frontów atmosferycznych, Najczęściej pojawia się w miesiącach grudzień – luty.

Miasto Łomża zajmuje powierzchnię 33 km² i zamieszkiwało je wg stanu na koniec 2002 roku 63 902 osoby. Administracyjnie Łomża jest miastem na prawach powiatu leżącym na terenie województwa podlaskiego.

Leży ono w odległości 150 km od Warszawy i 75 km od Białegostoku. Jest ważnym węzłem międzynarodowego transportu drogowego; miasto znajduje się w odległości 138 km od przejścia granicznego w Kuźnicy oraz 146 km od przejścia granicznego w Ogrodnikach.

Gęstość zaludnienia na 1 km² powierzchni miasta wynosiła w 2000 roku 1985 osób (średnia dla województwa podlaskiego ogółem – 61, dla miast – 790, zaś średnia dla miast w Polsce - 1144). Dla porównania, wskaźnik gęstości zaludnienia kształtował się w Białymstoku na poziomie 3179, zaś w Suwałkach na poziomie 1158 osób na km².

Powierzchnia ogółem (km ²)	- 32,72 km ² (3.271 ha)
Użytki rolne	1.828 ha
Tereny komunikacyjne	282 ha
Wody	63 ha
Lasy	27 ha
Tereny osiedlowe	1.005 ha
Pozostałe tereny	66 ha

2.2. Środowisko przyrodnicze

Obszary chronione

Ogólna powierzchnia lasów na terenie miasta Łomży wynosi 27,7 ha, co stanowi 0,8 % powierzchni miasta. Z całkowitej powierzchni lasów 10,7 ha zajmują lasy gminne, a lasy prywatne 17 ha. Część obszarów leśnych Łomży stanowią obszary chronione.

Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Dolnej Narwi

Został utworzony na podstawie rozporządzenia Wojewody Łomżyńskiego nr 4/94 z dnia 10.12.1994 r. Celem ŁPKDN jest ochrona zalewowych terenów doliny Narwi wyróżniających się występowaniem wielu rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt oraz unikatowych wartości krajobrazowych. W granicach miasta znajduje się na odcinku między mostami. Na obszarze Parku występuje 735 gatunków roślin naczyniowych, a wśród nich 25 gatunków objętych ochroną ścisłą, 10 gatunków objętych ochroną częściową oraz 94 gatunki uznane za rzadkie.

Obszar chronionego krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi

W północnej części miasta znajduje się Obszar chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi. Ustanowiony został uchwałą nr X/46/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łomży z dnia 27.04.1982 r., a następnie zmienioną rozporządzeniem nr 14/98 Wojewody Łomżyńskiego z dnia 19.05.1998 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa łomżyńskiego. Został utworzony w celu zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów o różnych typach ekosystemów.

W granicach administracyjnych miasta OChK zajmuje powierzchnię 675,5 ha. Na terenie miasta Łomży znajduje się także 12 pomników przyrody wpisanych do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody.

Tabela 1 Stan i ochrona środowiska 2002 r

Ścieki przemysłowe oczyszczane w dam ³	2044
Ścieki komunalne oczyszczane ^b w dam ³	2228
Emisja przemysłowych zanieczyszczeń powietrza ^c w tonach:	
pyłów	213
gazów (bez dwutlenku węgla)	935
Odpady (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone w ciągu roku w tys. ton	61,0
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona ^a w tys. ha	0,7
Nakłady inwestycyjne (ceny bieżące) w mln zł na:	
ochronę środowiska	0,6

^a Stan w dniu 31 XII 2002

^b Bez wód opadowych i ścieków dowożonych do oczyszczalni

^c Z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza

2.3. Wody powierzchniowe i podziemne

Wody powierzchniowe

Miasto Łomża leży w obrębie zlewni Narwi oraz jej lewobrzeżne dopływy Łomżyczkę i Strugę Lepacką.

Dolina Narwi w rejonie Łomży ma charakter przełomowy. Jej szerokość waha się w granicach od 1 do 2 km. Jest to rzeka o korycie nieuregulowanym. Spadek profilu podłużnego rzeki wynosi 0,209 promila, a prędkość jej przepływu 0,5 - 0,9 m/sek. Amplitudy rocznych wahań stanu wody w rzece dochodzą średnio do 3 - 4 m. W związku z tym, podczas wysokich stanów wód częsta występują powodzie, obejmujące swoim zasięgiem obszary położone w obrębie tarasu zalewowego i częściowo nadzalewowego.

Głównym dopływem Narwi na omawianym terenie jest rzeka Łomżyczka. Stanowi lewy dopływy Narwi (ciek trzeciego rzędu wg klasyfikacji Strahlera). Powierzchnia zlewni wynosi 87,4 km² i jest w przeważającej części użytkowana rolniczo i zmeliorowana. Całkowita długość rzeki wynosi 20,250 km, a średni spadek koryta 1,6‰. Wysokość średniego opadu wynosi 610 mm, a maksymalnego opadu o czasie trwania jednej doby i prawdopodobieństwie pojawienia się 1% równe jest 85 mm. Wysokość warstwy odpływu roztopowego o prawdopodobieństwie pojawienia się 1% wynosi 110 mm. Charakter zlewni, wynikający z niewielkiej lesistości, występowania średnio i słabo przepuszczalnych gleb oraz znacznego stopnia zmeliorowania powoduje, że przy nałożeniu się niekorzystnych zjawisk meteorologicznych rzeka może stwarzać poważne zagrożenie powodziowe dla zabudowy mieszkaniowej znajdującej się w dolinie rzeki. Zminimalizowanie wystąpienia zagrożenia powodziowego jest możliwe poprzez zwiększenie przepustowości koryta rzeki Łomżyczki (zalecane jest wykonanie koryta dwudzielnego) pomiędzy ulicami Poznańską i Nowogrodzką.

Rzeka Łomżyczka pełni funkcję odbiornika wód deszczowych z około 2/3 powierzchni miasta. Na obszarze Łomży podłączonych jest około 20 kolektorów prowadzących wody deszczowe z ulic, terenów zurbanizowanych oraz zakładów prowadzących różną działalność gospodarczą. Na stan czystości rzeki rzutuje przede wszystkim niedobór tlenu oraz wskaźniki azotu, miana coli i BZT5, tj. zanieczyszczenia organiczne.

Łomżyczka płynie w rozległej dolinie o przebiegu południkowym. Koryto rzeki wcięte jest o około 1 m w dno tarasu zalewowego i częściowo zostało uregulowane. W rejonie Kraski rzeka jest nieuregulowana i płynie silnie meandrując. Badania wahań stanów wody w rzece nie są prowadzone. W okresach wysokich stanów wody zalewany jest cały obszar tarasu zalewowego, głównie w okolicach Kraski. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest przewężenie doliny poniżej ulicy Poznańskiej poprzez jej zabudowę oraz zasypywanie.

Zachodnia część obszaru miasta odwadniana jest przez Lepacką Strugę będącą Bezpośrednim dopływem Narwi. Oprócz wymienionych cieków w granicach omawianego terenu występuje cały szereg cieków o charakterze epizodycznym.

W północnej, skrajnej części miasta, między Łomżyczką a Narwią występują znaczne obszary terenów podmokłych wykorzystanych obecnie jako łąki, pastwiska i tereny uprawne o powierzchni około 500 ha. Przeprowadzone prace melioracyjne na znacznej części obszaru, a zwłaszcza między Łomżyczką, a Groblą Jednaczewską, w rejonie zwanym Pulwy o powierzchni około 200 ha spowodowały osuszenie tych naturalnych terenów bagiennych i wyginiecie charakterystycznej dla nich roślinności. Tereny na wschód od Grobli Jednaczewskiej należą do kompleksu obszarów chronionego krajobrazu Doliny Dolnej Narwi i Równiny Kurpiowskiej. Brak jest na terenie miasta jezior oraz zbiorników powierzchniowych.

Od strony północnej Łomża ograniczona jest linią brzegu rzeki Narwi. Rzeka objęta jest stałym monitoringiem Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku. Wody rzeki Narwi wykorzystywane są do celów rekreacyjno-wypoczynkowych. Plaża miejska zlokalizowana jest przy moście obok ulicy Sikorskiego.

Z wód rzeki Narwi korzysta Przedsiębiorstwo Przemysłu Spożywczego "PEPEES". Woda wykorzystywana jest do celów technologicznych oraz do nawadniania ogródków działkowych znajdujących się przy Szosie do Mężenina oraz zakładowych obok siedziby PPS. Ujęcie wody znajduje się ok. 250 m powyżej mostu w ulicy Sikorskiego. Przedsiębiorstwo posiada pozwolenie wodno-prawne na pobór wody z rzeki w ilościach nie przekraczających 3200 m³/godz. oraz 5200000 m³/rok.

Wody podziemne

Według przyjętego za Paczyńskim (1995) podziału regionalnego zwykłych wód podziemnych na jednostki hydrogeologiczne, obszar miasta Łomży należy do regionu mazowieckiego w obrębie dwóch mniejszych jednostek: jednej o południkowym przebiegu zgodnie z biegiem rzeki Łomżyczki, drugiej związanej z ujęciem wód podziemnych „Rybaki”.

W ramach krajowej strategii ochrony głównych zbiorników wód podziemnych, obszar Łomży zaliczony został do trzeciorzędowego GZWP (Główny Zbiornik Wód Podziemnych) nr 215 – Zbiornika Warszawskiego, jego szacunkowe zasoby dyspozycyjne określono na 250 tys. m³/d zaś średnie głębokości ujęć wód podziemnych wynoszą 160 m. Zbiornik ten nie jest szczegółowo udokumentowany. Pierwsza z wyżej wymienionych jednostek to dolina erozyjno – akumulacyjna o szerokości na powierzchni ok. 1000 – 1500 m, przecinająca osady czwartorzędowe i częściowo trzeciorzędowe, wypełniona utworami klastycznymi (piaski drobno-, średnio- i gruboziarniste, żwiry oraz pyły i mułki). Główny użytkowy poziom wodonośny występuje na głębokości od 67 do 110 m p.p.t.. Średnia miąższość warstw wodonośnych wynosi 49 m. Wydajność jednostkowa waha się w przedziale od 44 do 220 m³/h, średnia powyżej 120 m³/h. W obrębie tej jednostki zaznacza się trzeciorzędowy poziom wodonośny, na głębokości 166 – 183 m p.p.t. reprezentowany przez oligoceńskie piaski drobno i średnioziarniste. Miąższość warstwy wynosi 17 m, wydajność jednostkowa studni 30 – 50 m³/h.

Druga jednostka o powierzchni 7,4 km² związana jest z ujęciem wód podziemnych „Rybaki”. Główny użytkowy poziom wodonośny budują piaski i żwiry interglacjału wielkiego (mazowieckiego). Średnia miąższość warstwy wodonośnej wynosi 26 m. Wydajności potencjalne studni kształtują się na poziomie 50 – 70 m³/h i 70 – 120 m³/h, a w obrębie ujęcia „Rybaki” mogą wynosić powyżej 120 m³/h. Piezometryczny poziom wód podziemnych stabilizuje tu na rzędnych 104-98 m n.p.m.

Miasto Łomża zaopatrywane jest w wodę z ujęć głębinowych posadowionych w utworach czwartorzędowych. Na terenie miasta znajdują się dwa ujęcia wód podziemnych:

- ◇ "Rybaki" zlokalizowane w północnej części miasta, wzdłuż ulicy Rybaki (pełni rolę ujęcia uzupełniającego) – dobową zdolność produkcyjną wynosi 5000 m³/dobę,
- ◇ "Jantar" zlokalizowane w południowo-zachodniej części miasta (pełni rolę ujęcia rezerwowego - awaryjnego) – dobową zdolność produkcyjną wynosi 3312 m³/dobę.

Podstawowe zaopatrzenie Łomży w wodę dokonywane jest z obszaru zasobowego położonego poza miastem w rejonie wsi Podgórze.

Funkcjonujące aktualnie komunalne ujęcia wody podziemnej z obszaru miasta

i rejonu wsi Podgórze w pełni zabezpieczają potrzeby miasta, co najmniej do 2010 roku. Aktualny stopień wykorzystania zdolności produkcyjnej tych ujęć wody kształtuje się na poziomie 38%.

Największe ujęcie wód podziemnych do celów produkcyjnych posiada "Browar - Łomża". Ujęcie zlokalizowane jest w odrębnym obszarze zasobowym, kopalnej doliny rzeki Łomżyczki. Dopuszczalny pobór wody z tego ujęcia ustalony w pozwoleniu wodnoprawnym wynosi 3000 m³/dobę. Ponadto, na terenie miasta eksploatowanych jest 15 ujęć wód podziemnych i 1 ujęcie wód powierzchniowych.

Dla ujęć komunalnych oraz Browaru ustalone zostały stosowne strefy ochronne. Wyznaczono strefy pośrednie dla ujęć "Rybaki", "Jantar" i "Browaru - Łomża", a także rozległą strefę ochronną ujęcia wody "Podgórze".

Warunki glebowe

Warunki glebowe oraz typy gleb na terenie miasta Łomża związane są ściśle z morfologią oraz geologią terenu. Na obszarach wysoczyznowych miasta przeważają gleby bielcowe i brunatne, w obniżeniach w obrębie wysoczyzny - czarne ziemie, a miejscami – gleby zmurszałe. Dna dolin rzecznych (tarasy zalewowe) wypełniają mady piaszczyste, gleby torfowe oraz murszowe i murszowo-torfowe.

Pod względem przydatności gleb do produkcji rolnej na terenie Łomży wyróżniono:

- obszary o najkorzystniejszych warunkach glebowych - A
- obszary o potencjalnie bardzo korzystnych warunkach glebowych dla produkcji ornej – B

Gleby strefy A i B występują w części wschodniej i południowo-wschodniej obszaru miasta, w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy miejskiej, tworząc zwarte i dość rozległe obszary.

- obszary o średnio korzystnych warunkach glebowych dla produkcji rolnej – również grunty chronione. Najwięcej w miarę zwartych kompleksów tych gleb występuje w części zachodniej i południowo-zachodniej oraz wschodniej obszaru miasta – w postaci enklaw wśród gleb wyższych wartości.

- obszary o mało korzystnych warunkach glebowych – D – grunty względnie chronione oraz obszary o niekorzystnych warunkach glebowych –E – grunty nie chronione.

Obszary gleb stref D i E występują w rozległym kompleksie w zachodniej części miasta, zarówno na obszarze wysoczyznowym jak i w dolinach Narwi i Łomżyczki.

Udział gleb występujących na terenie miasta według ich przydatności rolniczej przedstawia się następująco:

- Gleby obszarów A, B i C – grunty orne o najwyższej wartości użytkowej na obszarze miasta – zajmują powierzchnię 751 ha – 23 % obszaru miasta. Grunty te podlegają ochronie. Występują w zwartym kompleksie południowej i południowo-wschodniej części miasta.

- Gleby obszarów D i E oraz grunty klasy VI bonitacyjnej – grunty orne nie podlegające ochronie przed zmianą użytkowania występują na powierzchni 282 ha, co stanowi 8,6 % obszaru miasta. Występują na dość zwartym obszarze w zachodniej części miasta.

2.4.Gospodarka ściekowa

Z terenu Łomży odprowadzane są ścieki komunalne do rzeki Narwi, po uprzednim ich oczyszczeniu w oczyszczalni miejskiej (obsługuje ona także wieś Kupiski Stare i Nowe). Została ona w latach 1998-2000 gruntownie przebudowana i zmodernizowana.

Miejska oczyszczalnia ścieków posiada średnią przepustowość 20000 m³/dobę. Obecnie

stopień jej obciążenia kształtuje się na poziomie 45%. Stopień redukcji zanieczyszczeń jest bardzo wysoki i kształtuje się w granicach 98%. Do oczyszczalni dopływają ścieki w ilościach ca 7,5 tys. m³/dobę z miasta Łomży oraz wsi gminy Łomża: Kupiski Stare i Nowe. Rezerwa zdolności produkcyjnej oczyszczalni wystarczy na pokrycie potrzeb w perspektywie 2015 roku.

Na terenie Łomży tylko dwa zakłady odprowadzają ścieki technologiczne do wód powierzchniowych. Są to: Przedsiębiorstwo Przemysłu Spożywczego "PEPEES" S.A. i "Browar - Łomża" Spółka z o.o. (Browar w 2001 roku wydzielił się z Przedsiębiorstwa "PEPEES"). Oba zakłady mają wspólną sieć kanalizacji technologicznej i sanitarnej. Ścieki odprowadzane są poza teren miasta na obiekty rolniczego wykorzystania: Mątwnica - Kupiski i Kupiski - Jednaczewo. Obiekt Mątwnica - Kupiski o powierzchni 600 ha nawadniany jest w systemie kwater zalewowych. Odsiaki z kwater odprowadzane są do rzeki Struga Lepacka. Rzeka posiada ujście poniżej miasta w rejonie wsi Szablak. Z kolei, obiekt Kupiski - Jednaczewo o powierzchni 600 ha funkcjonuje w systemie deszczowni. Odsiaki z drenażu odwadniającego zbierane są w zbiorniku retencyjnym i przepompowywane do rzeki Narwi. Ścieki do tych dwóch obiektów dostarczane są z zakładów rurowymi tłocznymi. Z obu zakładów odprowadzanych jest w okresie kampanii przerobu ziemniaka średnio ok. 13430 m³/dobę ścieków, poza kampanią ok. 2270 m³/dobę (wg danych 2000 roku). Przedsiębiorstwo "PEPEES" na odprowadzanie ścieków posiada wymagane pozwolenie wodno-prawne. W odległości ok. 300 m od Przedsiębiorstwa w kierunku wsi Konarzyce znajduje się zbiornik retencyjny ścieków o pojemności roboczej 360 tys.m³. W okresie letnim obiekt ten jest uciążliwy dla mieszkańców dzielnicy Kraska.

2.5. Powietrze atmosferyczne

Łomża należy do miast o stosunkowo niewielkim poziomie emisji zanieczyszczeń do powietrza. Znaczna część miasta zaopatrywana jest w energię cieplną z Ciepłowni Miejskiej. Na terenie miasta znajduje się wiele małych obiektów - kotłowni w indywidualnych budynkach mieszkalnych na osiedlach mieszkaniowych oraz niewielkie kotłownie instytucji i podmiotów gospodarczych. Na terenie Łomży znajdują się nieliczne duże obiekty emitujące zanieczyszczenia do powietrza. Są to głównie kotłownie emitujące zanieczyszczenia powstające w wyniku spalania węgla. Największymi obiektami tego typu są:

- ◇ Ciepłownia Miejska Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Spółki z o.o.,
- ◇ kotłownia Przedsiębiorstwa Przemysłu Spożywczego "PEPEES" S.A.,
- ◇ kotłownia Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Łomży.

Poza obiektami emitującymi produkty spalania węgla, na terenie miasta znajdują się również zakłady emitujące zanieczyszczenia ze źródeł technologicznych. Są to:

- ◇ Wytwórnia Mas Bitumicznych, Przedsiębiorstwa Budownictwa Komunikacyjnego Sp. z o.o.,
- ◇ Łomżyńska Fabryka Mebli Sp. z o.o.,
- ◇ Fabryka Styropianu Rygips,
- ◇ Spalarnia odpadów medycznych przy Szpitalu Wojewódzkim.

Wyposażone są w niewielkie kotłownie spalające olej opałowy i tylko sporadycznie węgiel lub drewno. Są to obiekty nie posiadające urządzeń do ochrony atmosfery. Kotłownie zasilane olejem opałowym lub gazem są niewielkimi obiektami o mocy 0,3 - 1,0 MW. Do takich obiektów zaliczyć można kotłownie: Komendy Powiatowej Straży Pożarnej, Zakładu Weterynarii, SP "Miś", PHU "Polmozbyt", Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów

i Kanalizacji, Polikliniki. Węglem zasilane są kotłownie: Spółdzielni Transportu Wiejskiego, Bazy Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych.

Zanieczyszczenia emitowane są również przez piekarnie, lakiernie samochodowe, stolarnie i warsztaty rzemieślnicze. Zasięg ich oddziaływania ogranicza się zazwyczaj do najbliższego otoczenia emitora.

Pomiary zanieczyszczeń gazowych prowadzone na terenie Łomży wykazują relatywnie dobrą jakość powietrza. Stężenia zanieczyszczeń powietrza cechuje zmienność w ciągu roku. Wyraźny wzrost stężeń dwutlenku siarki występuje w okresie zimowym. Głównym

źródłem pochodzenia tego zanieczyszczenia jest spalanie paliw, przede wszystkim węgla, do celów grzewczych w budownictwie indywidualnym.

2.6. Hałas

Do najważniejszych czynników mających wpływ na klimat akustyczny Łomży należy zaliczyć komunikację drogową, a szczególnie udział w niej samochodów ciężkich oraz w mniejszym stopniu hałas przemysłowy.

Badania klimatu akustycznego prowadzone przez WIOŚ Białystok - Delegaturę w Łomży wykazały, że na głównych trasach komunikacyjnych miasta, emisja hałasu przekracza najwyższą dopuszczalną przepisami wartość dla pory dziennej, wynoszącą 50 dB_A. Z badań wynika, że najbardziej uciążliwą ze względu na poziom hałasu (75-80 dB_A) jest ulica Zjazd, która jest trasą wylotową w kierunku Suwałk. Wysoki poziom hałasu (70-75 dB_A) występuje również na Al. Legionów, która biegnie przez centrum Łomży, na ulicach Wojska Polskiego i Sikorskiego oraz na odcinku Szosa Zambrowskiej od ul. Polowej do Al. Piłsudskiego.

Badania klimatu akustycznego wykonane w porze nocnej na terenie Łomży dla wybranych dróg krajowych i wojewódzkich wykazały, że we wszystkich badanych punktach natężenie hałasu przekracza wartość dopuszczalną dla pory nocnej 50 dB_A.

Szczególnie uciążliwe w porze nocnej (natężenie hałasu 70-75 dB_A), podobnie jak w porze dziennej, są ulice: Zjazd i Wojska Polskiego od ul. Poznańskiej do Placu Kościuszki oraz Aleja Legionów na odcinku od granic miasta do skrzyżowania z Al. Piłsudskiego. W granicach 65-70 dB_A mieszczą się ulice Wojska Polskiego od granic miasta do ul. Poznańskiej, pozostały odcinek Alei Legionów, Szosa Zambrowska oraz ulica Zawadzka.

Pozostałe badane ulice tj. Al. Piłsudskiego, Sikorskiego (od Szosa Zambrowskiej do skrzyżowania z ulicą Wojska Polskiego), Polowa i Poznańska mieszczą się w przedziale od 60 do 65 dB_A. Na odcinku ul. Sikorskiego od ul. Wojska Polskiego do ul. Nowogrodzkiej notowano natężenie hałasu mieszczące się w granicach 55-60dB_A.

2.7. Gospodarka odpadami stałymi

W Łomży, w okresie roku, powstaje ok. 120 tys. m³ stałych odpadów komunalnych, w tym odpady z utrzymania terenów zieleni i ulic ok. 4300 m³. Ludność miasta, w około 98%, objęta jest zorganizowanym wywozem tych odpadów. Usługi w zakresie wywozu stałych odpadów komunalnych świadczą:

- ◇ Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Zakład Budżetowy w Łomży,
- ◇ Inne jednostki posiadające zezwolenia Prezydenta Miasta Łomży na świadczenie usług komunalnych w zakresie wywozu stałych odpadów komunalnych.

Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Łomży poza świadczeniem usług w zakresie wywozu odpadów, zajmuje się również eksploatacją miejskiego składowiska odpadów komunalnych, utrzymaniem terenów zieleni, oczyszczaniem ulic oraz utrzymaniem czystości na terenach stanowiących własność Miasta.

Powstające w mieście odpady unieszkodliwiane są poprzez ich składowanie, na wysypisku odpadów komunalnych, położonym na gruntach wsi Czartoria i Korytki Leśne w gminie Miastkowo. Właścicielem nieruchomości jest Zarząd Gminy Miastkowo, a użytkownikiem składowiska Zarząd Miasta Łomży. Składowisko spełnia podstawowe wymagania w zakresie ochrony środowiska.

Miasto posiada „Program gospodarki odpadami komunalnymi na lata 1997-2010” opracowany przez Biuro Projektów Gospodarki Wodno – Ściekowej i Zagospodarowania Odpadów „BIPROWÓD” w Zabrze. W myśl tego programu optymalnym dla miasta wariantem unieszkodliwiania odpadów komunalnych jest system polegający na:

- selektywnej zbiórce odpadów suchych (w zabudowie wielorodzinnej do dwóch pojemników, a w budownictwie jednorodzinnym z wykorzystaniem worków polietylenowych),

- o sortowaniu (oczyszczaniu, kruszeniu, belowaniu, paczkowaniu) wyselekcjonowanych surowców wtórnych i przekazywaniu ich do wykorzystania,
- o składowaniu odpadów pozostających po selektywnej zbiórce i sortowaniu.

Spośród wytwarzanych w Łomży odpadów przemysłowych dominującą pozycję, pod względem ilościowym, zajmują następujące rodzaje odpadów:

- żużle i popioły paleniskowe,
- ustabilizowane osady z oczyszczania ścieków komunalnych,
- szklane odpady opakowaniowe,
- specyficzne odpady medyczne.

Ponadto, zakłady wytwarzają odpady podobne do komunalnych, a także w niewielkich ilościach odpady niebezpieczne.

Głównymi źródłami wytwarzania odpadów komunalnych na terenie miasta Łomży są:

- gospodarstwa domowe,
- obiekty infrastruktury, tj. handel, usługi, zakłady rzemieślnicze, targowiska, szkolnictwo i inne.

Biorąc pod uwagę skład odpadów, właściwości technologiczne oraz warunki i miejsca powstawania do dalszych rozważań przyjęto podział odpadów na następujące grupy odpadów, wytwarzane przez wyżej wymienione źródła odpadów komunalnych:

- odpady z gospodarstw domowych ,
- odpady z obiektów infrastruktury i użyteczności publicznej,
- odpady komunalne zakładów przemysłowych, rzemieślniczych i usługowych,
- odpady wielkogabarytowe,
- odpady remontowo-budowlane,
- odpady zielone (z pielęgnacji terenów zielonych),
- odpady niebezpieczne wchodzące w skład strumienia odpadów komunalnych.

Głównymi wytwórcami odpadów paleniskowych jest Ciepłownia Miejska, która wytwarza ok. 10 tys. Mg tych odpadów rocznie oraz PPS „PEPEES” S.A., w którego kotłowni powstaje rocznie ok. 3,5 tys. Mg odpadu. Żużle i popioły są w całości wykorzystywane gospodarczo w pracach drogowych.

W Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji - w procesie oczyszczania ścieków komunalnych - powstaje rocznie ok. 2500 ton odpadów w postaci osadów ściekowych ustabilizowanych w drodze fermentacji metanowej i odwodnionych mechanicznie. Powstający osad jest w całości wykorzystywany w celach nieprzemysłowych do rekultywacji gruntów i na potrzeby rolnicze. Nowa linia technologiczna do przeróbki osadów, umożliwi ich gospodarcze wykorzystanie.

Ponadto w procesie oczyszczania ścieków wytwarzanych jest rocznie ok. 75 ton piasku

i ok. 300 ton skratek, które po higienizacji wapnem są składowane na wysypisku miejskim. Z kolei, odpady w postaci stłuczki szklanej wytwarza głównie „Browar – Łomża” Spółka z o.o. Z wytwarzanych rocznie ok. 300 ton tych odpadów, około 200 ton podlega recyklingowi, natomiast ok. 100 ton względu na zanieczyszczenia (uniemożliwiające ponowny przerób stłuczki) jest deponowana na składowisku miejskim.

W grupie odpadów niebezpiecznych, największym ich wytwórcą w mieście, jest Wojewódzki Szpital Zespolony w Łomży, który rocznie wytwarza ok. 120 ton specyficznych odpadów medycznych. Powyższe odpady są unieszkodliwiane termicznie we własnej spalarni odpadów.

Inne odpady niebezpieczne wytwarzane w mieście to: odpadowe oleje smarowe, akumulatory i elektrolit, lampy fluorescencyjne zawierające rtęć, odczynniki fotograficzne oraz chemikalia i leki. Odpady te powstają w niewielkich ilościach i są unieszkodliwiane lub wykorzystywane przez specjalistyczne firmy, posiadające zezwolenia na usuwanie odpadów.

Na terenie Łomży nie funkcjonuje żadne stałe składowisko odpadów przemysłowych. Odpady gromadzone są jedynie czasowo w miejscach ich wytworzenia i po zebraniu odpowiedniej ilości przekazywane do zagospodarowania. Takie czasowe, rotacyjne składowiska eksploatowane są w PPS „PEPEES” S.A. dla ziemi spławiakowej,

w Przedsiębiorstwie Budownictwa Komunikacyjnego Spółce z o.o. (wytwórni mas bitumicznych) dla pyłów krzemowych oraz przy kotłowniach opalanych węglem dla żużli i popiołów. Działające na terenie Łomży zakłady mają uregulowany stan prawny w zakresie postępowania z odpadami.

Tabela 2 Firmy zajmujące się zbiórką i wywozem odpadów komunalnych z terenu Łomży

Nazwa firmy	rodzaj odpadów	Termin ważności zezwolenia
Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej	odpady komunalne, selekcja, odpady zielone	bezterminowo
Usługi komunalne „BŁYSK”	odpady komunalne, selekcja	31.12.2008
„FUKS ALTVATER SULO POLSKA” Sp. z o.o.	odpady komunalne, selekcja	30.06.2007
Zakład usługowy „WINPOL”	odpady komunalne, selekcja	30.06.2007

Na terenie miasta funkcjonuje system zbiórki odpadów niesegregowanych oraz system selektywnej zbiórki (tworzywa sztuczne, szkło, makulatura i puszki aluminiowe). Ponadto w prowadzonych corocznie akcjach proekologicznych na terenie miasta zbierane są odpady podlegające segregacji (puszki aluminiowe i butelki plastikowe typu PET). Zbiórkę i transport odpadów niesegregowanych prowadzą firmy, które posiadają zezwolenie wydane przez Urząd Miejski w Łomży na prowadzenie tego rodzaju działalności. Odpady zebrane z terenu miasta deponowane są na składowisku zlokalizowanym w gminie Miastkowo.

Od 3 lat na terenie miasta funkcjonuje selektywna zbiórka odpadów od mieszkańców.

Selektywną zbiórkę obsługują MPGKiM w Łomży, „Fuks” Ostrołęka, „Winpol” oraz „Błysk” Zambrów. Zbiórka prowadzona jest w systemie pojemnikowym oraz workowym (zabudowa jednorodzinna). Zbierane są trzy frakcje: szkło, tworzywa sztuczne oraz makulatura. Wysegregowane odpady dostarczane do odbiorców. Odbiorcami surowców są: Recykling Serwis Sp. z o.o. w Łomży, Firma handlowo – usługowo – produkcyjna „WIBO” s.c. w Malinie, „EKO – MODO” – Recykling Tworzyw Sztucznych, Mielec, „GTX Hanex Plastic” Sp. z o.o. w Poznaniu, „Intercell Recycling” Sp. z o.o. w Warszawie, Przedsiębiorstwo Skupu i Przerobu Surowców Wtórnych „Mazowsze” Sp. z o.o., Baniocha, „INTERTOM” Sp. z o.o. w Rawie Mazowieckiej. Miasto Łomża nie posiada kompleksowego Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych.

Brak jest zbiórki odpadów wielkogabarytowych, ulegających biodegradacji oraz remontowo - budowlanych od mieszkańców. Na terenie miasta nie występują instalacje do odzysku odpadów komunalnych (sortownie i kompostownie) i nie funkcjonuje zbiórka odpadów niebezpiecznych występujących w strumieniu odpadów komunalnych.

2.8. Zieleń miejska

Tereny zieleni znajdujące się w stałym utrzymaniu Miasta zajmują powierzchnię 29,91 ha. Skwery, zieleńce i miejsca pamięci narodowej stanowią 12,13 ha, zaś trzy parki miejskie: Jakuba Wagi, Ludowy i park im. Jana Pawła II Papieża Pielgrzymy zajmują powierzchnię 17,78 ha. Tereny te zajmują 0,91% ogólnej powierzchni miasta.

Występujące na terenie Łomży lasy stanowią wyłącznie własność prywatną. W ewidencji gruntów ujętych jest 17 ha lasów, usytuowanych wzdłuż rzeki Łomżyczki na odcinku pomiędzy wsią Kanarzyce, a PPS „PEPEES”, w rejonie Małej Kraski, Ciepłowni Miejskiej, byłego „FADOMU” i ul. Piaski. Lasy stanowią jedynie 0,52% ogólnej powierzchni miasta. Istniejące lasy są drobno przestrzennymi elementami systemu przyrodniczego miasta (występują one na 57 działkach, w tym na 21 stanowią współwłasność) o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, wodochronnych i krajobrazowych. Lasy wzdłuż rzeki Łomżyczki pełnią funkcję ochronną w stosunku do dzielnicy Kraska. Występują w nim drzewostany olchowe w wieku do 50 lat. Są one jednak znacznie przerzedzone.

W pozostałych kompleksach przeważają sosny w wieku 30-40 lat. Tylko sporadycznie w rejonie ul. Piaski występują pojedyncze egzemplarze starodrzewu. Ze względu na małe zasoby leśne występujące w ŁOMŻY występuje konieczność ich bezwzględnej ochrony przed zabudową oraz realizacją liniowej infrastruktury technicznej.

Tabela 3 Rolnictwo i leśnictwo

Użytki rolne ^a według granic administracyjnych w tys. ha	1,5
w tym grunty orne	1,0
Powierzchnia gruntów leśnych ^b w tys. ha	0,0
Lesistość ^b w %	0,9

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego według stanu w dniu 20 V 2002 bez użytków rolnych nieużytkowanych rolniczo (tereny budowlane, rekreacyjne) niestanowiących gospodarstw rolnych

^b Stan w dniu 31 XII 2002

3. Turystyka

Jednym z podstawowych atutów Łomży turystycznych jest tranzytowe położenie regionu na trasie przejazdu turystów z kraju na Mazury, oraz z Europy Zachodniej i południowej do Krajów Bałtyckich, Finlandii i Północnej Rosji. Turystyka stanowi gałąź przemysłu, która w znaczący sposób może przyczynić się do rozwoju gospodarczego Łomży

i regionu. Rynek usług turystycznych w Polsce notuje wzrost obrotów oraz wielkie przemiany w ilości i strukturze przedsiębiorstw, a także w zakresie własności i organizacji firm turystycznych. Przedmiotem działań miasta jest rozwój turystyki i kultury z uwzględnieniem walorów środowiska naturalnego i ochroną dziedzictwa kulturowego. Bogactwo walorów przyrodniczych i kulturowych Łomży wraz z otoczeniem predysponuje gałęzie gospodarki związane z szeroko rozumianą turystyką (agroturystyka, turystyka specjalistyczna, ekoturystyka) do odegrania ważnej roli w rozwoju miasta.

Łomża jest ośrodkiem turystycznymi o największym w regionie łomżyńskim znaczeniu ponadlokalnym jako węzeł komunikacyjny i baza noclegowa.

Dużą wartość zabytkową ma układ miejski starego centrum Łomży.

Łomża i dolina Narwi jest terenem rozwoju różnych form turystyki przyrodniczej w Narwiańskim Parku Narodowym i etnograficznej.

Łomża położona w granicach „Zielonych Płuc Polski” wraz z Powiatem Łomżyńskim obejmuje tereny o dużej wartości przyrodniczej, z okazami roślin i zwierząt nie występującymi w innych regionach. Ponad 26 proc. powierzchni powiatu stanowią obszary unikalnej przyrody objęte różnymi formami ochrony prawnej, do których zalicza się:

- Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi – funkcjonuje od 1 stycznia 1995 roku, obejmuje tereny w granicach gmin Łomża, Piątnica, Wizna o łącznej powierzchni 7,5 tys. ha.

- niewielka część Biebrzańskiego Parku Narodowego w gminie Jedwabne i Wizna, a także tereny północno - wschodnie powiatu leżące w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego,

- obszar chronionego krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Narwi,

- rezerваты przyrody w gminach Łomża i Nowogród.

Tranzytowe położenie Łomży i powiatu łomżyńskiego na szlakach prowadzących na Mazury i Suwalszczyznę podkreśla jej dostępność turystyczną.

Do głównych drogowych szlaków komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym zaliczyć należy:

- drogę nr 61 - Warszawa - Ostrołęka - Łomża - Augustów – Suwałki – Budzisko – przejście graniczne z Litwą,

- drogę nr 677 - Łomża - Ostrów Mazowiecka (kierunek Warszawa) - Siedlce,

- drogę nr 63 - granica państwa – Giżycko – Łomża - Zambrów - Sokołów Podlaski (kierunek Siedlce - Siemiatycze),

- drogę nr 645 - Łomża - Myszyniec (kierunek Szczytno) – Olsztyn – Gdańsk,

- drogę nr 679 - Łomża - Mężenin (kierunek Białystok),

- drogę nr 64 - Piątница - Jezewo (kierunek Białystok).

Do ciekawych miejsc w otoczeniu Łomży należą :

- rzeki Biebrza, Narew i Pisa stanowiące z dopływami szlaki turystyki wodnej i miejsca rekreacji,
- średniowieczne grodziska w Samborach, Wiźnie, a szczególnie w Starej Łomży,
- zabytki: Wizny, Łomży, Drozdowa, Nowogrodu, Szczepankowa, Dobregolasu oraz kompleks carskich fortów w Piątnicy,
- muzea: Przyrody w Drozdowie, Północno - Mazowieckie w Łomży z największą atrakcją turystyczną powiatu - Skansenem Kurpiowskim w Nowogrodzie,- ciekawa architektura wsi od budowli z kamienia polnego w gminie Przytuły do drewnianych obiektów Kurpiowszczyzny,
- teren Puszczy Kurpiowskiej (tradycja wydobycia i obróbki bursztynu).

Walory środowiskowe i turystyczne powiatu łomżyńskiego zachęcają do wypoczynku, z dala od hałaśliwych i zatłoczonych ośrodków. Stanowią także doskonałą ofertę dla inwestorów zainteresowanych lokowaniem kapitału, głównie w sferze infrastruktury usługowej na rzecz turystyki i wypoczynku.

Łomża może poszczycić się jedyną w województwie profesjonalną imprezą teatralną pod nazwą „Międzynarodowy Festiwal Teatru Walizka” organizowaną przez Teatr Lalki i Aktora w Łomży posiadający nowy obiekt zaadoptowany na jego potrzeby z widownią na 100 osób, galerią i kawiarnią dziecięcą.

Podstawowe predyspozycje Łomży i regionu do rozwoju turystyki to:

- okoliczne zasoby środowiska naturalnego,
- okoliczne parki narodowe, parki krajobrazowe, ukształtowanie terenu, rzeki i doliny rzeczne, fauna i flora,
- istniejące zasoby historyczne,
- okoliczne wczesnośredniowieczne grodziska, stanowiska archeologiczne, historyczne fortyfikacje, wojskowe, muzea, legendy, przekazy,
- zasoby terenów i budowli mogących być atrakcyjnymi turystycznie,
- okoliczne stoki wzgórz, brzegi rzek, przystanie rzeczne, mosty, systemy wałów przeciwpowodziowych, zapory, młyny wodne, szlak byłej kolei wąskotorowej,
- walory krajobrazowe,
- brak uciążliwych dla środowiska przyrodniczego zakładów przemysłowych,
- atrakcyjne położenia na skarpie doliny Narwi w Obszarze funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”, uznanym za obszar o wysokich walorach ekologicznych w skali krajowej i europejskiej,
- wyposażenie w elementy infrastruktury technicznej eliminującej do minimum skutki działalności gospodarczej dla środowiska przyrodniczego,
- występowanie placówek z zakresu kultury i sztuki o znaczeniu ponadlokalnym,
- silna identyfikacja regionalna mieszkańców.

Potencjał turystyczny Łomży i okolic można podzielić na:

- a) ofertę podstawową – to głównie zasoby przyrodnicze oraz dziedzictwo kulturowe, które można zaoferować turystom
- b) ofertę uzupełniającą - to usługi, z których może skorzystać uczestnik ruchu turystycznego: komunikacja, usługi kwaterunkowe, gastronomia, usługi sportowo-rekreacyjne, rozrywkowe, informacyjne, handlowe i inne.

Położenie Łomży na terenie „Zielonych Płuc Polski” oraz dostępność komunikacyjna terenów o dużej wartości przyrodniczej z okazami roślin i zwierząt nie występującymi w innych regionach stawiają Łomżę w czołówce miejscowości regionu mogących służyć jako zaplecze i baza noclegowa i wypadowa dla turystyki krótkopobytowej - w drodze na Mazury.

Ponad 26 % powierzchni okolicznych gmin stanowią obszary unikalnej przyrody objęte różnymi formami ochrony prawnej. Na terenie tym występują obszary i obiekty chronione:

- część Biebrzańskiego Parku Narodowego. Obszar ten uznawany jest za osobliwość przyrodniczą w skali Europy ze względu na zachowane niemal w stanie pierwotnym torfowiska niskie oraz leśne torfowiska wysokie.

Sześć rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 540 ha. do których należą:

- Rezerwat Kalinowo – gmina Piątnica o powierzchni 69,76 ha;
- Rezerwat Kaniston – gmina Zbójna o powierzchni 136,59 ha;
- Rezerwat Czarny Kąt - gmina Zbójna o powierzchni 32,97 ha;
- Rezerwat Rycerski Kierz – gmina Łomża o powierzchni 43,52 ha;
- Rezerwat Łokieć – gmina Zbójna o powierzchni 139,5 ha;
- Rezerwat Wielki Dział – gmina Łomża 120, 07 ha;
- Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi o powierzchni 7.353 ha na terenach gminy Łomża, Piątnica gminy Wizna;
- Obszar chronionego krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi, powierzchni 27.440 ha na terenach gminy Zbójna, Miastkowo, Nowogród, Łomża, Piątnica;
- 20 użytków ekologicznych o ogólnej powierzchni 51 ha znajdujących się na terenie gmin Łomża, Nowogród, Zbójna;
- 39 pomników przyrody;

Zasoby dziedzictwa kulturowego:

- 73 zaewidencjonowane stanowiska archeologiczne pochodzące z różnych okresów, od epoki kamienia po późne średniowiecze, 14 spośród nich wpisano do rejestru zabytków;
- układy przestrzenne Nowogrodu i Jedwabnego;
- 60 obiektów sakralnych (30 wpisanych do rejestru zabytków, w tym 12 kościołów m.in. w Szczepankowie, Drozdowie);
- 8 historycznych obiektów użyteczności publicznej, z których 2 uznane są za zabytki (szkoła w Konarzycach, dróżniczówka w Miastkowie);
- zabytki przemysłowe i gospodarcze między innymi spichlerze w Drogoszewie i Kisielnicy;
- 9 dworów z których 7 uznano za zabytki;
- 23 parki i aleje podworskie, z czego 8 wpisano do rejestru zabytków;
- zespół 3 rosyjskich fortów ziemno – betonowych w Piątnicy;
- schrony bojowe na terenie gmin Nowogród, Łomża, Śniadowo;
- 18 cmentarzy rzymskokatolickich (13 wpisanych do rejestru zabytków);
- 20 cmentarzy wojennych (19 wpisanych do rejestru zabytków).

Znane osoby z Łomży i okolic: Cabert Edmund, Chrystowski Aleksander, Tyburcy Chodźko, Demby Stefan, Korolec Michał, Krajewski Rafał, Kraszewski Witold Józef, Kucharzewski Jan, Kurcyusz Stanisław, Ks. Kazimierz Lutosławski, Przeclawski Franciszek, Siemaszkowa Wanda, Skłodowski Hipolit, Szczepańska Krystyna, Szumański Wiktor, Śmiarowski Marian, Bohdan Winiarski, Jerzy Wit Majewski, Drozdowi - Roman Dmowski, Witold Lutosławski, Góra Strękowa - kapitan Władysław Raginis, Stefan Kardynał Wyszyński – Prymas Polski, Jakub Waga – botanik, autor „Flory Polskiej”, Alfons Budziński - lekarz weterynarii, archeolog, badacz Mazowska, Nowogród - Adam Chętnik (1885-1967).

Obecnie bazę noclegową na terenie tworzą: Hotel „GROMADA” w Łomży, Hotel „ZAŁOM” w Łomży, Hotel „ŁKS” w Łomży, Hotel „START” w Łomży, Hotel „BIEBRZA” w Łomży, Hotel Pracowniczy „ZACISZE” w Łomży, Zajazd „RYS” w Łomży, Motel „ZACISZE” w Piątnicy, Kompleks Hotelowo-Gastronomiczny „BARANOWSKI” w Piątnicy

Obsługa ruchu turystycznego

Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze, Oddział w Łomży, Biuro Podróży „SKATUR”, Biuro Podróży Maria Młynarska, Biuro Podróży „IRWADO”, Biuro Podróży „MOVADO”, Biuro Podróży „TOMI TOURIST”, Biuro Turystyczne „EL-ZA”, Biuro Turystyczne „GEMINUS”, Biuro Podróży „GILDA”, Biuro Turystyczne „GROMADA”, Agencja Usług Turystycznych „BALTICA-TRAVEL”, Biuro Podróży „BIEBRZA”, Organizator Turystyki Przyrodniczej „PODRÓŻNICZEK” Przedsiębiorstwo Turystyczne „ROBIN”.

4. Współpraca z zagranicą

Celem miasta Łomża w ramach współpracy z zagranicą jest głównie inicjowanie i wspieranie wszelkich zagranicznych przedsięwzięć zarówno o charakterze lokalnym, jak i regionalnym. Główne dziedziny współpracy: administracji samorządowej, gospodarki, handlu i usług, transportu, komunikacji, łączności, ekologii i ochrony środowiska, rolnictwa, kultury, nauki i oświaty, wymiany młodzieży, sportu i rekreacji. Ważnym elementem ww. współpracy jest wymiana doświadczeń w poszczególnych dziedzinach oraz nawiązywanie kontaktów międzyludzkich, sprzyjających społecznościom lokalnym współpracujących regionów.

USA (Iowa) – Muscatine

Rozpoczęcie współpracy: 17 lutego 1994r, reaktywowane Decyzją Ministra Spraw Zagranicznych - 14 sierpnia 2001 Przyjęcie do Programu Miast Siostrzanych
Podmioty współpracujące: Miasto Łomża – Burmistrz Miasta Muscatine. Zakres przedmiotowy współpracy: pobyty przedstawicieli władzy i lobby kierowniczego w USA i Łomży, pobyty dzieci i młodzieży w Muscatine na rocznych i miesięcznych kursach nauki języka angielskiego, podejmowania nauki w amerykańskich szkołach, prezentowania osiągnięć plastycznych w międzynarodowych konkursach, promocja miasta w Muscatine, w Stanie Iowa, badania rynku dla tworzenia handlu „Wschód – Zachód”, kontynuowanie i nawiązywanie wzajemnych kontaktów między mieszkańcami podobnych miast i innych narodowości.

Ukraina - Nowograd Wołyński

Rozpoczęcie współpracy: 14 września 1994 - List intencyjny 2 października 1995 – Porozumienie 30 sierpnia 1995 - Uchwała Nr 111/ XX/ 95 Rady Miejskiej Łomży
Podmioty współpracujące: Miasto Łomża - Nowograd Wołyński, Szkoła Podstawowa Nr 10 w Łomży, Stowarzyszenie Wspólnota Polska - Oddział Łomża - Nowograd Wołyński
Zakres przedmiotowy współpracy: wzajemna wymiana doświadczeń w funkcjonowaniu samorządu terytorialnego, kultura i sztuka, sport, turystyka, oświata i wychowanie, współpraca ekonomiczna i gospodarcza, ochrona środowiska naturalnego, pomoc na wypadek klęsk żywiołowych.

Republika Litewska – Soleczniki

Rozpoczęcie współpracy -15 luty 1995 Uchwała Nr 55/XII/95 Rady Miejskiej Łomży

Podmioty współpracujące: Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Łomży, Łomżyńska Izba Przemysłowo – Handlową, Stowarzyszenie Wspólnota Polska – Oddział Łomża. Zakres przedmiotowy współpracy: wzajemna wymiana doświadczeń w funkcjonowaniu samorządu terytorialnego, kultura i sztuka, sport i turystyka, oświata i wychowanie, działalność gospodarcza, promocja, ochrona środowiska naturalnego, ochrona zdrowia, udzielanie pomocy na wypadek klęsk ekologicznych, żywiołowych, katastrof i epidemii.

Włochy - Region Lombardii

Rozpoczęcie współpracy - 17 czerwca 2000 - List intencyjny podpisany przez Prezydenta Miasta Łomży i Starostę Powiatu Ziemskiego Łomżyńskiego
Podmioty współpracujące: Włosko - Polska Izba Handlowa w Mediolanie, Polsko - Włoska Izba Gospodarcza w Warszawie. Zakres przedmiotowy współpracy: możliwości inwestowania w Polsce, tworzenie spółek z kapitałem zagranicznym, Specjalne Strefy Ekonomiczne w Polsce, prywatyzacja średnich przedsiębiorstw.

Republika Białorusi - Region Płocka

Rozpoczęcie współpracy - 17 czerwca 2000 - List intencyjny pomiędzy Regionem Połockim, a Regionem Łomżyńskim
Podmioty współpracujące: Miasto Łomża - Region Płocka, Starosta Powiatu Ziemskiego Łomżyńskiego - Regionem Połockim. Zakres przedmiotowy współpracy: kultura, edukacja, ekonomia, współpraca gospodarcza.

Litwa- Kowno

Rozpoczęcie współpracy -19 luty 2002 - Umowa o współpracę między samorządami, 30 kwietnia 2002 Uchwała Nr 375/LXIX/02 Rady Miejskiej Łomży
Podmioty współpracujące: Wojewoda Podlaski - Naczelnik Administracji Okręgu Kowieńskiego, Urząd Miejski - Starosta Regionu Kowieńskiego, Izba Handlowo -Przemysłowa w Białymstoku - Kowieńska Izba Handlowa. Zakres przedmiotowy współpracy: wymiana doświadczeń w zakresie:

gospodarki, oświaty, kultury, spraw socjalnych, ochrony środowiska, organizacji pozarządowych.

Kierunki współpracy zagranicą:

Partnerska współpraca z innymi regionami zagranicznymi w rozwiązywaniu problemów rozwojowych. Realizacja tego celu nastąpi głównie poprzez:

- uwzględnienie w priorytetach współpracy zagranicznej Łomży wcześniejszych porozumień i kontaktów. Kontynuowanie współpracy w celu podejmowania wspólnych projektów i działań będących w zamierzeniach miasta;

- utrzymywanie i rozwój kontaktów z krajami Unii Europejskiej. Nawiązanie współpracy /miasta bliźniacze/ i wymiana doświadczeń z regionami takich krajów jak np. Holandia, Francja, Belgia, Włochy, Szwecja, Niemcy itp. w celu efektywnego wykorzystania środków z funduszy strukturalnych UE;
- kontynuowanie i dalszy rozwój współpracy z krajami Europy Środkowej i Wschodniej;
- realizacja przedsięwzięć z wykorzystaniem funduszy europejskich i środków partnerów zagranicznych;
- tworzenie lobby regionów instytucjach miast współpracujących w instytucjach europejskich;
- zdobywanie europejskich środków UE jako czynnik przyczyniający się do rozwoju regionu;
- nawiązanie kontaktów i współpracy z regionami mającymi najlepsze doświadczenia w zakresie włączania się w struktury europejskie;
- promowanie Łomży i regionu poza granicami Polski w celu przyciągania kapitału zagranicznego i rozwoju turystyki z uwzględnieniem całego obszaru Województwa Podlaskiego;
- współpraca ze środowiskami polonijnymi;
- tworzenie nowych możliwości rozwoju gospodarczego miasta;
- pobudzenie aktywności gospodarczej miasta – nawiązywanie współpracy między firmami.

Zakres prowadzonej współpracy z zagranicą:

- nawiązanie kontaktów pomiędzy przedsiębiorcami handlowymi, przemysłowymi i turystycznymi,
- nawiązanie kontaktów pomiędzy młodzieżą szkolną - organizowanie wycieczek,
- nawiązanie kontaktów pomiędzy grupami zawodowymi m.in. muzykami, lekarzami, nauczycielami, policjantami, artystami, itp.,
- organizowanie imprez kulturalnych i zawodów sportowych,
- organizowanie misji i wystaw gospodarczych,
- organizowanie spotkań z przedstawicielami zaprzyjaźnionych miast w czasie corocznych „Dni Łomży” i podobnych organizowanych przez drugą stronę,
- organizowanie festiwali miast partnerskich i zaprzyjaźnionych, jubileuszowych obchodów,
- ogłaszanie konkursów na realizację różnych projektów,
- wymiana towarów i usług.

Miasto Łomża jako członek Stowarzyszenie Zdrowych Miast Polskich

Na mocy uchwały Rady Miejskiej z dnia 30.08.1995 roku miasto Łomża przystąpiło do Stowarzyszenia Zdrowych Miast Polskich. Jako jedno z głównych zadań tego stowarzyszenia jest powszechna edukacja w zakresie promocji zdrowia i ochrony środowiska, z udziałem decydentów i polityków lokalnych oraz współpraca z instytucjami i organizacjami zajmującymi się problematyką zdrowotną i ekologiczną oraz innymi zagadnieniami sprzyjającymi rozwojowi zdrowych miast.

5. Zagospodarowanie przestrzenne:

CELE ROZWOJU MIASTA ŁOMŻY

Cel nadrzędny

Jako główny cel rozwoju miasto Łomża uznaje osiągnięcie harmonijnego, wszechstronnego i trwałego rozwoju struktury przestrzennej miasta, zapewniający sukcesywny wzrost jakości zamieszkania, pracy, obsługi i wypoczynku, przy zachowaniu właściwych relacji między strategicznymi celami szczegółowymi.

Cele przyrodnicze

Cele przyrodnicze wyrażają się w ochronie i racjonalnym kształtowaniu środowiska przyrodniczego poprzez:

- ochronę funkcjonowania i zachowanie ciągłości przestrzennej systemu obszarów naturalnych powiązań przyrodniczych – dolina rzeki Narwi, strefa krawędziowa tej doliny i dolina rzeki Łomżyczki i Strugi Lepackiej,
- zapewnienie normatywnych warunków sanitarnych zamieszkania mieszkańcom miasta w zakresie jakości powietrza atmosferycznego, poziomu hałasu i wibracji oraz elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego,
- zmniejszenie negatywnych skutków tranzytowego ruchu samochodowego – ponadnormatywnych zanieczyszczeń powietrza i poziomu emisji hałasu poprzez eliminację jego z miasta,
- ochrona wód Narwi poprzez podniesienie wydajności i sprawności oczyszczania ścieków i usprawnienie gospodarki odpadami stałymi,
- wzbogacanie i racjonalne wykorzystanie wysokich walorów środowiska przyrodniczego dla rekreacji i wypoczynku,
- podjęcie działań w celu podniesienia poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców.

Cele ekonomiczne

- kształtowaniu mechanizmów stymulujących efektywny, wielostronny rozwój miasta,
- zakończenie procesu restrukturyzacji i prywatyzacji zakładów komunalnych,
- pozyskiwanie inwestorów strategicznych tworzących nowe miejsca pracy przy wykorzystaniu położenia miasta na trasie aglomeracja stołeczna – rynki Europy północnej i wschodniej poprzez skuteczną promocję miasta i regionu, przygotowywanie ofert lokalizacyjnych oraz odpowiedni system ulg i preferencji,
- zapewnienie maksymalnego wsparcia dla tworzenia i rozwoju średnich przedsiębiorstw.

Cele społeczne

Cele społeczne wyrażają się w poprawie standardu cywilizacyjnego lokalnej społeczności oraz w sprawnym funkcjonowaniu miasta:

- zahamowanie odpływu z miasta osób młodych poprzez tworzenie korzystnych warunków dla powstania nowych miejsc pracy oraz możliwości zdobywania poszukiwanych kwalifikacji w mieście,
- rozszerzenie bazy szkolnictwa ponadgimnazjalnego,
- rozszerzenie bazy lecznictwa otwartego w podstawowej opiece medycznej,
- zapewnienie rozwoju usług kultury, rekreacji i sportu,
- stworzenie warunków do optymalnego wykorzystania istniejących zasobów mieszkaniowych w mieście oraz równoległe tworzenie przesłanek do systematycznego rozwoju substancji mieszkaniowej, poprzez:
- utrzymanie (ewentualne zwiększenie) ulg ustalonych zasad preferencyjnej sprzedaży mieszkań komunalnych,
- kontynuowanie remontów oraz modernizacji budynków komunalnych,
- przygotowanie nowych kompleksów urbanistycznych pod budownictwo mieszkaniowe o różnych formach własności,
- dalsze inwestowanie w infrastrukturę techniczną na osiedlach mieszkaniowych,
- uruchomienie budownictwa mieszkaniowego na podnajem (TBS) samodzielnie lub wspólnie ze spółdzielniami.

Cele strukturalno-przestrzenne

Cele strukturalno-przestrzenne polegają na zachowaniu lub przywracaniu ładu przestrzennego w zagospodarowaniu miasta:

- efektywne wykorzystanie przestrzeni zurbanizowanej poprzez zagospodarowanie w pierwszej kolejności terenów wolnych, częściowo już uzbrojonych, znajdujących się w sąsiedztwie terenów zainwestowanych przy jednoczesnym czasowym ograniczeniu inwestowania w tereny położone obrzeżnie w stosunku do centrum miasta,
- eliminacja konfliktów wynikających z różnych sposobów użytkowania terenów,
- uporządkowanie i ucytelnienie struktury miasta oraz podjęcie działań zmierzających do rehabilitacji zabudowy śródmieścia,
- poprawa ładu przestrzennego obszarów istniejącej starej (częściowo zdegradowanej) zabudowy jednorodzinnej z jednoczesnym zwiększeniem intensywności zabudowy,
- wykorzystanie walorów przyrodniczych terenów doliny rzeki Narew na cele rekreacji i wypoczynku,
- wykształcenie systemu zieleni ogólnomiejskiej z uwzględnieniem systemu ścieżek rowerowych,
- dążenie do podnoszenia standardu wyposażenia istniejących osiedli mieszkaniowych (ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa jednorodzinnego) w usługi dla ludności, terenów zieleni oraz sportowo-rekreacyjnych.

Cele infrastrukturalne

- stworzenie odpowiednich warunków dla utrzymania i rozbudowy krajowego węzła komunikacyjnego, jakim jest skrzyżowanie drogi ekspresowej Warszawa – Suwałki i dróg krajowych,
- eliminacja ciężkiego ruchu tranzytowego międzynarodowego z centralnej części miasta,
- tworzenie warunków dla realizacji obwodnicy,
- rozbudowa i modernizacja układu komunikacyjnego miasta,
- rozwój systemu komunikacji zbiorowej,
- podnoszenie standardu życia mieszkańców poprzez rozwój systemów infrastruktury technicznej przychylnej środowisku.

5.1. Uwarunkowania infrastrukturalne

<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania zewnętrzne:<ul style="list-style-type: none"> ○ dogodnie powiązanie z systemem transportu krajowego i międzynarodowego poprzez drogi nr 61, 63, 680: (położenie na szlaku turystycznym z centrum Polski na Pojezierze Mazurskie i Suwalskie, na trasie międzynarodowej Warszawa – Augustów i dalej na Litwę), ○ dostępność do towarowej sieci kolejowej, ○ dostępność do sieci gazowej wysokiego ciśnienia, ○ bardzo dobra dostępność do krajowej sieci elektroenergetycznej wysokich napięć	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania wewnętrzne :<ul style="list-style-type: none"> ○ prawidłowo wykształcony układ komunikacyjny miasta, ○ ujęcia wody posiadające rezerwy wydajności, ○ dobrze rozwinięta sieć wodociągowa i kanalizacyjna oraz opracowane programy ogólne wodociągowe i kanalizacyjne, ○ modernizowana i rozbudowywana oczyszczalnia ścieków do przepustowości 20 tys. m³/d, ○ dobre warunki do rozwoju gazyfikacji (zmodernizowana stacja redukcyjna, istniejąca bezawaryjna sieć i opracowany program gazyfikacji), ○ posiadająca rezerwę mocy ciepłownia miejska i dobrze rozwinięta sieć ciepłna, ○ dobrze rozwijający się system telekomunikacji, ○ dobrze rozwinięta sieć elektroenergetyczna SN, ○ rozbudowany system Monitoringu miejskiego.
---	--

5.2. Uwarunkowania społeczno – gospodarcze

- uwarunkowania zewnętrzne:
  - funkcja miasta jako ośrodka o znaczeniu regionalnym, centrum administracyjno – usługowe i węzeł komunikacji drogowej,
  - walory położenia na terenie „Zielonych Płuc Polski”,
    - położenie przy trasach turystycznych i tranzytowych,
  - stosunkowo wysoki poziom kwalifikacji zawodowych społeczeństwa w regionie,

- uwarunkowania wewnętrzne:
  - wysoki poziom wyposażenia w usługi,
  - wizerunek miasta prężnego,
  - funkcjonowanie szkolnictwa wyższego w mieście Łomża (Wyższe Seminarium Duchowne, Wyższa Szkoła Agrobiznesu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego, Akademia Teologiczno-Katolicka w Warszawie, pkt konsultacyjny w Łomży),
  - bardzo dobre warunki w zakresie leczenia zamkniętego (nowoczesny sprzęt, wyspecjalizowana kadra medyczna, nowoczesna baza lokalowa),
  - dobra sytuacja w zakresie otwartego leczenia specjalistycznego,
  - występowanie szkół artystycznych (szkoła muzyczna I i II stopnia, liceum plastyczne),
  - poprawa ilości usług sportu i rekreacji poprzez realizację i zagospodarowanie zespołu rekreacyjno – sportowego na „Osiedlu Mazowieckim”,
  - nowoczesna hala sportowo – widowiskowa,
  - wysoki poziom artystyczny Łomżyńskiej Orkiestry Kameralnej, Teatru Lalki i Aktora, Czarnego Teatru „Sivina II”, Zespołu Pieśni i Tańca „Łomża”,
  - korzystne warunki mieszkaniowe:
    - wzrost standardu mieszkań,
    - prywatyzacja zasobów mieszkaniowych,
    - znaczny udział budynków nowych w zasobach mieszkaniowych,
    - odchodzenie od budownictwa wysokiego, wznoszonego z wielkiej płyty na rzecz budowy małych domów i zabudowy jednorodzinnej,
  - dynamiczny rozwój przedsiębiorczości indywidualnej zwłaszcza w zakresie usług nieprodukcyjnych i drobnej wytwórczości (powstanie licznych nowych podmiotów gospodarczych),
  - występowanie wolnych obiektów produkcyjnych do zagospodarowania,
  - stosunkowo wysoki poziom kwalifikacji zawodowych ludności,
  - duże zasoby młodej i stosunkowo

5.3. Uwarunkowania przyrodnicze

<p>➤ uwarunkowania zewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ położenie w obszarze Zielonych Płuc Polski pozwalające na uzyskanie korzystnych wyników promocji, sprzedaży surowców i artykułów spożywczych pochodzących z obszaru miasta, ○ położenie miasta poza zasięgiem negatywnego oddziaływania dużych ośrodków miejskich i przemysłowych, co wpływa bardzo korzystnie na jakość środowiska przyrodniczego, a tym samym warunki życia ludności.	<p>➤ uwarunkowania wewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ korzystna rzeźba terenu – na zdecydowanej większości obszaru miasta - dla różnych form zainwestowania miejskiego, ○ korzystne warunki gruntowo - wodne dla realizacji różnych form zabudowy (w przeważającej części obszaru miasta), ○ stosunkowo duża zasobność wód wglębnych, a tym samym wydajność istniejących ujęć (szczególnie w Podgórzu) oraz łatwe ich zagospodarowanie do różnych celów, w tym gospodarczych, ○ występowanie wód powierzchniowych płynących (Narew, Łomżyczka i Struga Lepacka) wraz z przyległymi do nich dolinami, które wpływają korzystnie na mikroklimat miasta, jak również pozwalają na wykorzystanie ich do celów rekreacyjnych – szczególnie rzeki Narew, ○ rozbudowywana i modernizowana miejska oczyszczalnia ścieków ○ korzystne warunki higieniczne powietrza atmosferycznego, ○ wyposażenie miasta w elementy infrastruktury technicznej eliminującej do minimum ujemne skutki działalności gospodarczej i warunków życia mieszkańców miasta (miejski system kanalizacji sanitarnej, sieci ciepłowniczej, sieci gazowej), ○ rozwiązany na dzień dzisiejszy problem składowania odpadów.
--	--

5.4. Uwarunkowania ekonomiczne związane z rolnictwem

<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania zewnętrzne: ○ funkcja miasta jako ośrodka o znaczeniu regionalnym,	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania wewnętrzne: ○ dobra jakość gleb, szczególnie w części zachodniej i wschodniej miasta, ○ dobre wyposażenie gospodarstw rolnych w infrastrukturę techniczną, ○ bliskość usług, ○ możliwość bezpośredniego zbytu produktów rolnych mieszkańcom miasta, ○ bliskość miejscowości Piątnica z rozwiniętym przetwórstwem mleka, ○ przetwórstwo ziemniaków oraz częściowo mięsa , ○ gospodarstwa rolne stanowiące dodatkowe źródło utrzymania ludności, ○ wysoki udział terenów niezabudowanych w obrębie terenów osiedlowych indywidualnych gospodarstw rolnych.
--	--

5.5. Uwarunkowania strukturalno-przestrzenne

<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania zewnętrzne: ○ funkcja i wielkość miasta jako ośrodka o znaczeniu regionalnym, ○ korzystne położenie miasta, ○ atrakcyjność położenia w środowisku przyrodniczym (obszar "Zielonych Płuc Polski", Park Krajobrazowy Doliny Narwi, rzeka Narew wraz z doliną, malownicza skarpa), ○ położenie na szlaku komunikacyjnym w kierunku jezior mazurskich, ○ występowanie placówek z zakresu kultury i oświaty o znaczeniu ponadregionalnym, w tym szkół wyższych, ○ korzystna struktura własnościowa podmiotów gospodarczych działających na rynku.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania wewnętrzne: ○ dobrze wykształcony układ komunikacyjny, ○ dobra dostępność do sieci infrastruktury technicznej, ○ dobrze wykształcone ośrodki usługowe, ○ znaczna ilość usług komercyjnych i podmiotów działających w sferze usług, ○ wolne tereny przydatne do zainwestowania, ○ wykształcona struktura funkcjonalno-przestrzenna w dzielnicach mieszkaniowych.
---	---

5.6. Uwarunkowania kulturowe

<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania zewnętrzne:<ul style="list-style-type: none"> ○ historyczne tradycje istnienia Łomży jako stolicy Ziemi Łomżyńskiej, ○ walory krajobrazowe, usytuowanie nad rzeką Narew, (szerokie piękne widoki eksponowane z miejskiej skarpy na Piątnicę i dolinę rzeki oraz ze wsi położonych po prawej stronie brzegu na charakterystyczną wyrazistą panoramę miasta, ○ historyczny układ przestrzenny miasta uznany za zabytek urbanistyki, ○ funkcja miasta jako ośrodka diecezjalnego z siedzibą diecezji, wyższego seminarium duchownego i lokalizacją zakonów,	<ul style="list-style-type: none"> ➤ uwarunkowania wewnętrzne:<ul style="list-style-type: none"> ○ zachowane i objęte ochroną konserwatorską obiekty zabytkowe i kulturowe decydujące i świadczące o tożsamości miasta.
---	---

5.7. Krajobraz kulturowy

Łomża obfituje w licznie zachowane zespoły obiektów sakralnych i użyteczności publicznej. Ich zachowanie i wykorzystanie stanowi doskonałe narzędzie do budowania wizerunku Łomży na poziomie lokalnym, regionalnym i ponad regionalnym. Na terenie miasta znajdują się obiekty pełniące różne funkcje, które wymagają remontu, a stanowią ważny element w rozwoju społeczno-kulturalnego miasta Łomża.

Zachowanie dziedzictwa kulturowego przyczynia się do podkreślania indywidualności i wyjątkowości miasta Łomża i regionu.

Elementy kulturowe na terenie miasta Łomży:

- 1) dominujące zespoły obiektów sakralnych i użyteczności publicznej
  - a) Zespół katedry i pałacu biskupiego- ul. Dworna, Giełczyńska, Polowa, Sadowa; w skład zespołu wchodzi: kościół p.w. św. Michała i św. Jana Chrzyciela, dawna plebania z XVIII w., przebudowana w XX w., pałac biskupi z 1925 r.- siedziba biskupów łomżyńskich w formie osiowego neobarokowego założenia oraz budynki należące do dawnego folwarku plebańskiego,
  - b) Zespół Kapucynów - usytuowany na wzniesieniu między ul. Krzywe Koło, a ul. Kapucyńską; w skład zespołu wchodzi kościół i klasztor wzniesiony w latach 1731-84 oraz zabudowania gospodarcze usytuowane wzdłuż ul. Kapucyńskiej, w.w. zespół stanowi kontynuację wcześniejszej lokalizacji: pierwotnego kościoła p.w. NMP i śś. Rozesłańców, od 1627 r. użytkowanego przez Benedyktynki; w XVIII w. poniżej kościoła założono regularny ogród kwaterowy,
  - c) Zespół Benedyktynek - położony między ul. Dworną a ul. Kierzkową; w skład zespołu z II poł. XIX w. wchodzi murowany kościół, budynek klasztoru, ogrody; w 1763 r. na tym terenie znajdował się folwark klasztorny oraz drewniane obiekty sakralne użytkowane przez Benedyktynki, kościół i klasztor zniszczony w 1939 r., odbudowany po 1945 r.,
  - d) Zespół d. cerkwi- położony w granicach ul. Dwornej i Sienkiewicza; obejmuje obszar placu Sienkiewicz z usytuowaną centralnie d. cerkwią wzniesioną w 1877 r. (ob. kościół rektoralny); wschodnią pierzeję placu tworzy fasada d. siedziby gubernatora łomżyńskiego z 1845 r., pierzeję płn. i zach. tworzą kamienice z przełomu XIX i XX w.,
  - e) Zespół poczty i kamienic mieszczkańskich obejmujący budynki poczty wybudowane w

latach 1843-44 oraz zespół kamienic z II poł. XIX w. tworzące fragmenty pierzei ul. 3 Maja i ul. Polowej.

Zabytkowe elementy i układy świadczące o tożsamości miasta

- a) zespół grodziska w Starej Łomży - zachowany jest czytelny układ pięciu wałów, fosy, wgłębionego majdanu na szczycie w formie zbliżonej do kręgu, podgrodzia oraz wzgórze św. Wawrzyńca,
- b) teren założenia średniowiecznego miasta wyróżniający się prostokątnym układem ulic i bloków zabudowy, do dziś czytelny jest w całości układ przestrzenny zamknięty w granicach ulic: Krótkiej, Dwornej, Krzywe Koło, Szkolna,
- c) teren Nowego Rynku - poważnie zniekształcony na pocz. XX w. przeprowadzeniem po przekątnej placu Traktu Petersburskiego i lokalizacji w jego bezpośrednim sąsiedztwie nowej dzielnicy administracyjnej; teren czytelny jest w zasadniczych granicach planu podkreślonych przez pierzeję wschodnią i zachodnią oraz przebieg ul. Długiej i Pięknej wskazującej na pierzeję północną i południową,
- d) historyczne place targowe - poza dwoma Rynkami: Starym i Nowym zachowane są jeszcze inne place posiadające charakter handlowy tj. Plac Niepodległości oraz częściowo zatarty układ dawnego Rynku Wołowego usytuowanego przed zespołem klasztornym Benedyktynek,

Przebieg historycznych traktów:

- droga św. Wawrzyńca ze Starej Łomży, przez ul. Rybaki prowadząca do przeprawy do Piątnicy,
- przebieg ul. Nowogrodzkiej dawniej tzw. „Różańcowej Grodzi”,
- droga do Gielczyna zachowana dość czytelnie wzdłuż pl. Niepodległości i dalej w kierunku płd. wpadająca w ul. Zawadzką,
- trakt do Zambrowa tzw. gościniec zambrowski,
- ulica Sikorskiego tzw. Szosa Obwodowa zachowana oryginalnie prawie na całym odcinku,
- dawny trakt petersburski - ob. ul. Wojska Polskiego - oraz historyczna droga do Śniadowa (ul. Legionów); drogi mające duże znaczenie w rozwoju przestrzennym miasta, tworzące dzielnice podmiejskie Łomży,
- historyczna wieś Stara Łomża - ulicówka biegnąca na przestrzeni kilku kilometrów z zachowaną częściowo zabudową o charakterze wiejskim (w ostatnich latach nabierająca charakteru dzielnicy podmiejskiej).

Strefy ochrony konserwatorskiej

Podstawę do określenia obszarów chronionych stanowi historyczny układ przestrzenny miasta uznany za zabytek urbanistyki decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z dnia 15 stycznia 1957 roku. Wpisem do rejestru zabytków objęty został obszar w granicach ulic Zamiejskiej, Zjazdu, rzeki Narwi oraz ulic: Sikorskiego, Polowej, 3 Maja i ul. Wiejskiej. W obszarze tym występują dwie strefy ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym i zostały uznane za szczególnie ważne jako materialne świadectwo historyczne.

W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką, prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną. Strefa ta obejmuje obszar zespołu staromiejskiego wykształconego w XIV-XV wieku, na który składają się: osada przedlokacyjna, regularne założenie miasta średniowiecznego, ukształtowanie skarpy z podskarpiem warunkujące powstanie i sylwetę zespołu staromiejskiego oraz zespoły sakralne: Katedralny, Kapucynów, Benedyktynek i zabudowa z XIX i XX wieku wzdłuż Starego Rynku i ul. Dwornej, Długiej, Krzywe Koło, Rybaki.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszar, objęty wpisem do rejestru zabytków nieruchomości w 1957 roku (strefa „A” jest jego integralną częścią), w którym elementy dawnego układu przestrzennego miasta, głównie XIX-wiecznego, zachowały się w stosunkowo dobrym stanie.

Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków nieruchomości

Do rejestru zabytków nieruchomości wpisanych jest kilkadziesiąt obiektów. Są one objęte ścisłą ochroną konserwatorską, która polega na ich zachowaniu i konserwacji, zaś wszelkie prace przy tych obiektach i na terenach zabytkowych oraz i ich bezpośrednim otoczeniu mogą być prowadzone tylko za zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ponadto, w wykazie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajduje się ponad sto obiektów o wartościach kulturowych.

5.8. Nieruchomości

W granicach administracyjnych Łomża zajmuje powierzchnię 3.267 ha, w tym tereny zurbanizowane stanowią ok. 40% ogólnej jej powierzchni. Strukturę własności i użytkowania gruntów w mieście prezentują poniższe zestawienia:

Tabela 4 Struktura własności gruntów

Wyszczególnienie	Powierzchnia gruntów w [ha]	Udział % w ogólnej pow. miasta
Grunty Skarbu Państwa		
Grunty Państwowego Gospodarstwa Leśnego	1	0,03
Pozostałe grunty Skarbu Państwa	284	8,69
Grunty Skarbu Państwa przekazane w użytkowanie wieczyste	253	7,74
Grunty gmin i związków międzygminnych		
Grunty tworzące zasób gruntów komunalnych	365	11,17
Grunty komunalne w zarządzie lub posiadaniu jednostek organizacyjnych gmin i związków międzygminnych	10	0,31
Grunty gmin i związków międzygminnych przekazanych w użytkowanie wieczyste	194	5,94
Grunty komunalnych osób prawnych	1	0,03
Grunty osób fizycznych		
Wchodzących w skład gospodarstw rolnych	1362	41,69
Nie wchodzących w skład gospodarstw rolnych	426	13,04
Pozostałe grunty		
Grunty spółdzielni	17	0,52
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	28	0,86
Grunty wspólnot gruntowych	262	8,02
Grunty osób prawnych nie zaliczonych do w/w grup	64	1,96
Powierzchnia ewidencyjna miasta ogółem	3267	100,00

W strukturze gruntów według form własności dominują grunty osób fizycznych - wchodzące i nie wchodzące w skład gospodarstw rolnych. Obejmują one 1688 ha, czyli 51,70% ogólnej powierzchni miasta. Grunty Skarbu Państwa, wynoszące 538 ha, co stanowi 16,46% ogólnej powierzchni miasta. Dość znaczne obszarowo są grunty komunalne – 365 ha, czyli 11,17% ogólnej powierzchni miasta.

Tabela 5 Struktura użytkowania gruntów według przeznaczenia i wykorzystania

Grupa rodzajowa	Użytki	Powierzchnia w [ha]	Udział w ogólnej powierzchni miasta w %	
Użytki rolne	Grunty orne	949	29,04	
	Sady	26	0,80	
	Łąki trwałe	493	15,09	
	Pastwiska trwałe	353	10,80	
Użytki leśne	Lasy i grunty leśne	17	0,52	
	Grunty zadrzewione i zakrzew.	10	0,31	
Grunty zabudowane i zurbanizowane	Tereny mieszkaniowe	421	12,89	
	Tereny przemysłowe	108	3,30	
	Inne tereny zabudowane	214	6,55	
	Zurbanizowane tereny niezabudowane	230	7,04	
	Tereny rekreacyjno – wypoczynkowe	33	1,01	
	Użytki kopalne	1	0,03	
	Tereny komunikacyjne	Drogi	260	7,96
		Koleje	28	0,86
Tereny różne	Użytki ekologiczne	0	0	
	Nieużytki	34	1,04	
	Różne	26	0,80	
Wody	Śródlądowe płynące	32	0,98	
	Śródlądowe stojące	1	0,03	
	Rowy	31	0,95	
RAZEM:		3267	100,00	

Największą powierzchnię miasta zajmują grunty orne i łąki trwałe, które stanowią odpowiednio: 29% i 15% ogólnej powierzchni Łomży. Tereny mieszkaniowe zajmują 13% ogólnej powierzchni miasta.

5.9. Komunikacja i system komunikacyjny

W Łomży zarejestrowanych jest 15 301 samochodów osobowych i 3 100 samochodów ciężarowych (31.12.2002 r.) Oznacza to, że wskaźnik motoryzacji indywidualnej znajduje się na poziomie 240 samochodów/1000 mieszkańców i jest niższy niż w najbardziej zmotoryzowanych miastach Polski (np. w Warszawie ok. 430 sam./1000 mieszkańców) oraz niższy niż średnia krajowa (285 samochodów/1000 mieszkańców, GUS 2002).

Układ drogowy miasta – sieć drogowo-uliczna:

Sieć dróg publicznych w Łomży stanowią:

- ulice krajowe o długości 10,399 km,
- ulice wojewódzkie – 8.772 km,
- ulice powiatowe – 21.767 km, w tym:
  - nawierzchnia asfaltowa – 19,743 km
  - nawierzchnia brukowcowa – 0,602 km
  - nawierzchnia gruntowa – 1,422 km
- ulice gminne – 64.399 km, w tym:

- nawierzchnia asfaltowa – 35,157 km
- nawierzchnia betonowa – 11,326 km
- nawierzchnia z kostki – 1,883 km
- nawierzchnia brukowcowa – 0,643 km
- nawierzchnia gruntowa – 15,390 km

Układ sieci ulicznej miasta jest ściśle związany z układem dróg zamiejskich. Podstawowe drogi krajowe i wojewódzkie przebiegające przez miasto obsługują główne kierunki ruchu wewnętrznego.

W rejonie Łomży krzyżują się 2 drogi o znaczeniu krajowym :

- droga Nr 61: (Warszawa) Ostrołęka – Łomża - Augustów, na terenie miasta przebiegająca ciągiem ulic: Wojska Polskiego - Plac Kościuszki – Zjazd - gr. miasta (kierunek Piątnica);
- droga Nr 63: Zambrów – Łomża – Giżycko - gr. z obwodem Kaliningradzkim (bez przejścia granicznego); w Łomży przebiega wzdłuż ciągu ulic: Szosa Zambrowska – Sikorskiego - Wojska Polskiego - Plac Kościuszki – Zjazd - gr. miasta (kierunek Piątnica);
- oraz 3 drogi wojewódzkie:
- - droga Nr 645: Myszyniec - Łomża, na terenie miasta przebiegająca ciągiem ulicy Nowogrodzkiej (od granicy miasta do ul. Sikorskiego) i ul. Sikorskiego (od Nowogrodzkiej do Wojska Polskiego);
- droga Nr 677: Sokołów Podl. - Ostrów Maz. - Łomża; przebieg od granicy miasta wzdłuż Al. Legionów do Placu Kościuszki;
- droga nr 679: Łomża - Mężenin (droga nr 8); w Łomży przebiega wzdłuż ciągu ulicy Szosa do Mężenina.

W bezpośrednim sąsiedztwie Łomży, w miejscowości Piątnica krzyżują się także: droga krajowa Nr 64: (Łomża) Piątnica - Jeżewo; przebieg wzdłuż ulicy Szkolnej; droga wojewódzka Nr 668: (Łomża) Piątnica – Przytuły - droga nr 65, 11 odcinków ulic ma status ulic powiatowych, tj: Al. Piłsudskiego, ul. Giełczyńska, ul. Sikorskiego na odcinku Szosy Zambrowskiej do gr. miasta (kierunek Piątnica); ul. Dworna, ul. Nowogrodzka od ul. Wojska Polskiego do ul. Sikorskiego, ul. Piękna, ciąg ul. Polowa - Szosa Zambrowska na odcinku od ul. Sikorskiego do Wojska Polskiego; ul. Poznańska, ul. Rządowa, ul. Spokojna, ul. Zawadzka,

- 176 ulic w Łomży zostało zaliczonych do dróg gminnych.

Układ ulic miasta Łomża

Układ ulic w Łomży ma charakter promienisto-obwodowy. Podstawę systemu stanowi 5 ciągów ulicznych usytuowanych promieniście w stosunku do centrum miasta, położonego w jego części północno-wschodniej i opartego na skarpie nad rzeką Narew.

Podstawowe ciągi ulic to: Al. Legionów, Zjazd, Wojska Polskiego, Nowogrodzka, Szosa Zambrowska.

Ulice te zbiegają się w rejonie Pl. Kościuszki i decydują o jakości systemu komunikacji indywidualnej, z uwagi na funkcję jaką pełnią w obsłudze zarówno ruchu lokalnego, źródłowo-docelowego związanego z miastem, jak też ruchu tranzytowego.

Łomża dysponuje także stosunkowo dobrze wykształconym systemem dróg o charakterze obwodowym w stosunku do ścisłego centrum miasta. Można wyróżnić 2 półpierścienie obwodowe:

- najbliższy centrum miasta ciąg obwodowy ulicy Sikorskiego od ul. Zdrojowej do ul. Nowogrodzkiej, spinający ulice: Dworną, Szosę Zambrowską, Zawadzka, Al. Legionów, Wojska Polskiego i Nowogrodzka;
- dalszy w stosunku do centrum, położony w strefie mieszkaniowej ciąg ulic: Piłsudskiego - Poznańska - Browarna.

Ciągi te pełnią istotną funkcję dla obsługi ruchu wewnątrz miasta, a także w szczególności ulica Sikorskiego w obsłudze ruchu zewnętrznego związanego z wlotami dróg nr 61, 63 i 645.

Istnieje także fragmentarycznie wykształcony trzeci ciąg obwodowy na kierunku wschód-zachód, tj. ciąg ulic Szosa Mężenińska - Poznańska, przecinający południową część miasta, który obecnie ze względu na brak kontynuacji w kierunku północno-zachodnim,

oprócz obsługi przyległego terenu umożliwia jedynie powiązanie wlotu drogi nr 679 z ul. Wojska Polskiego. Stanowi on jednak dobrą podstawę dla rozbudowy południowej obwodnicy miasta.

Stosunkowo dobrze wykształcony promienisto-obwodowy układ ulic stanowi ważny atut systemu w obsłudze ruchu wewnątrzmięskiego i źródłowo-docelowego.

Wobec braku tras obwodowych, obsługujących ruch zewnętrzny na drogach krajowych i wojewódzkich, stanowi jednak także bardzo poważny mankament. Prowadzi bowiem do konieczności obsługi ruchu tranzytowego ulicami miejskimi i tym samym do koncentrowania ruchu na głównych ciągach, zbiegających się w rejonie Placu Kościuszki, pełniącego także funkcję kluczowego węzła przesiadkowego w komunikacji zbiorowej miasta. Niekorzystne ukształtowanie węzła dróg zewnętrznych powoduje:

- ograniczenie swobody prowadzenia ruchu lokalnego i pogorszenie bezpieczeństwa ruchu z uwagi na skrajnie niekorzystny brak segregacji ruchu na głównych ulicach miasta,
- ograniczanie możliwości efektywnego prowadzenia miejskiej komunikacji autobusowej, co wpływa na standard podróżowania pasażerów oraz koszty funkcjonowania transportu zbiorowego (straty czasu),
- nadmierne niszczenie infrastruktury transportowej (nawierzchnia),
- uciążliwości wywołane ruchem samochodów (wibracje, hałas, emisje zanieczyszczeń),
- obniżenie jakości przestrzeni publicznej (utrudnienia w korzystaniu z przestrzeni przez pieszych, rowerzystów itp.).

Warunki ruchu drogowego

W obszarach zurbanizowanych stały wzrost motoryzacji, przy jednoczesnych ograniczeniach w zakresie rozwoju infrastruktury drogowej, prowadzi do pogarszania się warunków ruchu drogowego oraz warunków funkcjonowania komunikacji zbiorowej. Na podstawie wyników pomiarów ruchu przeprowadzonych w Łomży w roku 2004 można stwierdzić, że w okresie godzin ruchu szczytowego warunki ruchu na podstawowym układ ulic centrum miasta są zróżnicowane :

- stosunkowo niekorzystne na ciągach ulic: Wojska Polskiego, Sikorskiego i Al. Piłsudskiego

oraz

- korzystne na pozostałych ciągach ulicznych.

Pomiary natężenia ruchu drogowego przeprowadzone w czerwcu 2002 na granicy miasta na północnym wlocie drogi nr 61 ujawniły stosunkowo duże obciążenie ruchem - na poziomie 18 100 pojazdów na dobę w obu kierunkach. Stwierdzono także:

- duży udział samochodów ciężarowych (16%),
- bardzo dużą liczbę ciężkich samochodów ciężarowych – ok. 1540 na dobę,
- stosunkowo stałe obciążenie wlotu do miasta w okresie 8.00-18.00, na poziomie 1120-1250 p/h/przekrój.

System komunikacji publicznej

System komunikacji zbiorowej w Łomży jest oparty na komunikacji autobusowej. Usługi wobec ludności świadczą: Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne (MPK) oraz PKS Łomża, która obsługuje połączenia do 65 miejscowości (ok. 265 odjazdów dziennie).

Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Łomży jest zakładem budżetowym, świadczącym usługi przewozowe komunikacją autobusową na terenie miasta oraz jego strefy podmiejskiej. Łączna liczba pasażerów przewożonych w ciągu roku sięga 6,4 mln osób, a roczna praca przewozowa wynosi nieco ponad 2,43 mln wozokilometrów, w tym: 1,93 mln wozokilometrów (około 80 %), w granicach administracyjnych miasta, 0,50 mln wozokilometrów (około 20 %), poza granicami administracyjnymi miasta.

Usługi przewozowe w strefie podmiejskiej świadczone są przez MPK w Łomży na podstawie porozumień międzygminnych, zawieranych pomiędzy Miastem Łomża oraz poszczególnymi gminami. W ramach porozumień gminy powierzają Miastu Łomża prawa i obowiązki związane ze świadczeniem usług w zakresie lokalnego transportu zbiorowego,

w tym określanie przez MPK przebiegów linii, cen biletów oraz regulaminu przewozów. Przedsiębiorstwo MPK zatrudnia ogółem 132 osoby (w przeliczeniu na pełne etaty).

Ruch pieszy i rowerowy

Z zachowań komunikacyjnych mieszkańców miasta, wynika bardzo duży odsetek podróży pieszych: □□52% podróży odbywanych w ciągu doby i □56% podróży odbywanych

w ciągu godziny szczytu porannego. Fakt ten jest korzystny z punktu widzenia sprawności funkcjonowania systemu transportowego, a także wpływający dodatnio na zdrowotność społeczeństwa. Tak duży udział podróży pieszych oznacza konieczność położenia większego nacisku na lepszą organizację ruchu pieszego, w tym szczególności na:

- poprawienie drożności i stanu technicznego ciągów pieszych,
- zwiększenie bezpieczeństwa ruchu pieszych w tym w szczególności na przejściach przez
- jezdnię.

Udział ruchu rowerowego w podróżach mieszkańców wynosi 2%. Biorąc pod uwagę wielkość miasta i jego ukształtowanie udział ten należy uznać za bardzo niewielki. Powodem takiego stanu rzeczy jest ogólny brak ścieżek rowerowych i miejsc przystosowanych do bezpiecznego parkowania rowerów. Brak jest także w Łomży spójnego programu rozwoju ruchu rowerowego.

Stan bezpieczeństwa ruchu

Danych z okres 2001-2003 wskazuje na dość dobry poziom bezpieczeństwa ruchu w mieście, przy czym:

- w ciągu 3 ostatnich lat najwięcej wypadków drogowych na terenie miasta zanotowano w roku 2002 - łącznie 79 wypadków (wzrost w stosunku do roku 2001 o 13%) i 667 kolizji (wzrost o 15% w stosunku do roku 2001);
- w roku 2002 zanotowano spadek liczby ofiar śmiertelnych z 2 do 1, ale wzrost liczby rannych, aż o 31%.

roku 2003 odnotowano tendencje pozytywną, zmalała bowiem liczba wypadków (o 6.3%), przy liczbie kolizji drogowych utrzymujących się na tym samym poziomie (o jedną kolizję mniej) jak w roku 2002.

Koncentracja wypadków i kolizji ma miejsce na podstawowych ciągach drogowych, stanowiących główny szkielet transportowy miasta, tj na: al. Legionów, ul. Piłsudskiego, ul. Sikorskiego, ul. Wojska Polskiego, ul. Zawadzkiej, ul. Szosa Zambrowska, Placu Kościuszki, ul. Nowogrodzkiej, ul. Zjazd.

Miejsca wypadków i kolizji drogowych można zgrupować w dwie kategorie:

- wypadki i kolizje na odcinkach ulic pomiędzy skrzyżowaniami oraz,
- wypadki i kolizje w rejonach skrzyżowań i na samych skrzyżowaniach,

przy czym można zauważyć, że do wypadków dochodzi najczęściej w rejonie skrzyżowań, natomiast do kolizji drogowych dochodzi najczęściej na odcinkach ulic pomiędzy skrzyżowaniami

Tabela 6 Liczba zdarzeń drogowych w zależności od miejsca ich występowania

Miejsce zdarzenia	Rok 2001		Rok 2002	
	Wypadki	Kolizje	Wypadki	Kolizje
Odcinki między skrzyżowaniami	33	340	31	429
Rejony skrzyżowań	37	236	48	238
Razem	70	576	79	667

Tabela 7 Rozkład liczby zdarzeń drogowych w zależności na miejsca ich występowania

Miejsce zdarzenia	Rok 2001		Rok 2002	
	Wypadki	Kolizje	Wypadki	Kolizje
Odcinki między skrzyżowaniami	47%	59%	39%	64%
Rejony skrzyżowań	53%	41%	61%	36%
Razem	100%	100%	100%	100%

Dostępne dane wskazuje, że najbardziej niebezpiecznymi miejscami są skrzyżowania, gdzie dochodzi do największej liczby wypadków, w których obrażenia odnosi największa liczba osób. Najbardziej niebezpiecznymi skrzyżowaniami w Łomży są:

- o skrzyżowanie ul. Legionów/Sikorskiego,
- o skrzyżowanie ul. Legionów/Piłsudskiego oraz
- o skrzyżowanie ul. Sikorskiego/Szosa Zambrowska.

Uciążliwości spowodowane ruchem drogowym

Uciążliwości powodowane przez ruch drogowy w głównej mierze dotyczą hałasu komunikacyjnego, wibracji i emisji zanieczyszczeń. Od 1998 r. w Łomży są prowadzone pomiary hałasu drogowego na odcinkach dróg miejskich oraz dróg zamiejskich, przy których znajdują się budynki i tereny chronione najbardziej eksponowane na hałas. Wyniki pomiarów wykonanych przy ul. Wojska Polskiego wskazują na występujące przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu w porze nocnej. Pomiary w ciągu dnia wykazały utrzymujący się wysoki poziom hałasu, jednak nie przekraczający szkodliwego dla zdrowia poziomu progowego.

Niepokojący jest stosunkowo duży udział samochodów najcięższych na głównych ulicach miasta. Rosnąca liczba pojazdów ciężarowych w ruchu powoduje większe emisję spalin do atmosfery oraz nasilanie się hałasu i wibracji.

Na uwagę zwraca także fakt złego stanu technicznego autobusów miejskich MPK i PKS-u, co przekłada się na zwiększoną emisję spalin na ulicach obsługiwanych przez komunikację zbiorową.

Duże obciążenie ruchem ciężarowym tranzytowym jest także niekorzystne z punktu widzenia zagrożenia związanego z przewozem ładunków niebezpiecznych.

Niekorzystne ukształtowanie węzła dróg zewnętrznych powoduje takie niekorzystne zjawiska jak: - ograniczenie swobody prowadzenia ruchu lokalnego, - pogarszanie stanu bezpieczeństwa ruchu, - utrudnienia w ruchu komunikacji autobusowej, - nadmierne niszczenie infrastruktury transportowej (nawierzchnia), - wibracje, hałas, emisje zanieczyszczeń, - obniżenie jakości przestrzeni publicznej.

Jednocześnie znaczne jest obciążenie ruchem drogowym wlotów drogi krajowej nr 61, sięgające 18 tys. pojazdów na dobę. Na podkreślenie zasługuje duży udział ruchu ciężkich samochodów ciężarowych – ok. 1550 na dobę.

Polityka transportowa miasta Łomży

Polityka transportowa miasta Łomży jest zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju, rozumianego jako zapewnienie równowagi między rozwojem gospodarczym, osiągnięciem celów społecznych i ochroną środowiska, uwzględnia również cele i środki realizacji zapisane w dokumencie „Strategia zrównoważonego rozwoju miasta Łomży do 2015 roku”, przyjętym przez Radę Miasta w 2001 roku. Uwzględnia również:

- występujący niedostatek środków finansowych, jakie mogą być dostępne dla realizacji celów transportowych,
- uwarunkowania funkcjonowania systemu transportowego miasta, wynikające z działań podejmowanych przez władze regionu i kraju.

Generalnym celem polityki transportowej Łomży jest takie usprawnienie i rozwój systemu transportowego, które stworzy warunki dla sprawnego i bezpiecznego przemieszczania osób i towarów, przy ograniczeniu szkodliwego wpływu na środowisko naturalne i cywilizacyjne.

Usprawnienie i rozwój systemu transportu będą służyć:

- zapewnieniu odpowiedniej dostępności zlokalizowanych na obszarze miasta funkcji o znaczeniu lokalnym i regionalnym,
- zapewnieniu odpowiednich powiązań miasta z regionem,
- stymulowaniu rozwoju gospodarczego i ładu przestrzennego,
- poprawie bezpieczeństwa ruchu i poprawie bezpieczeństwa osobistego mieszkańców,
- poprawie stanu środowiska naturalnego,
- poprawie prestiżu i wizerunku miasta.

Spełnienie celu generalnego polityki transportowej Łomży będzie następować poprzez realizację strategii zrównoważonego rozwoju systemu transportowego, przy wykorzystaniu następujących działań o charakterze zintegrowanym:

a. stymulowanie przemieszczania funkcji (mieszkaniowych, pracy, usług, rekreacji), w celu ograniczenia potrzeb podróżowania na większe odległości i stworzenie możliwości osiągnięcia celu podróży pieszo lub rowerem,

b. podnoszenie atrakcyjności transportu zbiorowego poprzez, podnoszenie komfortu podróżowania oraz jakości i niezawodności wykonywanych usług (nowoczesny tabor), stosowanie priorytetów w ruchu ulicznym (sygnalizacja świetlna), usprawnienie powiązań pomiędzy podsystemami transportu zbiorowego (modernizacja węzła przesiadkowego MPK/PKS),

c. usprawnianie warunków ruchu pieszego, w tym zapewnienie dogodnych i bezpiecznych ciągów pieszych, dojść do przystanków, bezpiecznych przejść przez jezdnie itp., w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych i innych osób o ograniczonych zdolnościach ruchowych, rozwijanie systemu ruchu rowerowego poprzez wpływanie na zmianę zachowań komunikacyjnych na rzecz odbywania podróży rowerem, rozwijanie systemu ścieżek rowerowych oraz miejsc do parkowania rowerów,

e. prowadzenie aktywnej polityki parkingowej, w tym rozszerzenie strefy płatnego parkowania,

f. wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań technicznych służących zarządzaniu ruchem.

Cele szczegółowe polityki transportowej i środki ich realizacji

Przy definiowaniu celów polityki transportowej wzięto pod uwagę konieczność:

- zapewnienia sprawności funkcjonowania transportu przy rosnącym poziomie motoryzacji,
- poprawy jakości komunikacji autobusowej,
- poprawy warunków ruchu pieszego,
- rozwoju ruchu rowerowego,
- dalszego porządkowania i racjonalizowania systemu parkowania,
- ograniczenia negatywnego wpływu transportu na środowisko naturalne i warunki życia mieszkańców,
- poprawy bezpieczeństwa ruchu,
- zrjonalizowania systemu transportu ładunków dla zmniejszenia jego uciążliwości.

W nawiązaniu do generalnego celu polityki transportowej miasta Łomży – realizowanego zgodnie ze strategią zrównoważonego rozwoju – wyznacza się następujące cele szczegółowe:

1. Zapewnienie odpowiedniej dostępności zlokalizowanych na terenie miasta funkcji o znaczeniu lokalnym i regionalnym.
2. Zapewnienie odpowiednich powiązań regionalnych i krajowych.
3. Stymulowanie rozwoju gospodarczego i ładu przestrzennego.
4. Poprawa bezpieczeństwa ruchu i bezpieczeństwa osobistego mieszkańców.
5. Poprawa stanu środowiska naturalnego.
6. Poprawa prestiżu i wizerunku miasta.

Przy formułowaniu sposobów i środków realizacji polityki transportowej wzięto pod uwagę, że tylko część decyzji dotyczących ich stosowania znajduje się w gestii władz miasta.

Pozostałe stanowią element polityki transportowej w skali regionu i kraju, a rola władz miasta może polegać na zgłoszeniu postulatów do władz wyższych szczebli, ich uzasadnianiu i obronie.

6. Ograniczenia i problemy rozwoju miasta Łomża

Uwarunkowania przyrodnicze

Ograniczające i hamujące rozwój:

<p>- uwarunkowania zewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ utrzymanie w I-szej klasie czystości wód w Narwi będącej źródłem wody dla aglomeracji warszawskiej, ○ tranzytowe położenie miasta względem rzeki Narwi, której wody wpływające na obszar miasta nie odpowiadają zakładanej dla tej rzeki klasie czystości (I - szej), ○ obecność w obszarze miasta doliny rzeki Narwi będącej częścią korytarza ekologicznego pełniącego kluczową rolę w Ekologicznym Systemie Obszarów Chronionych Polski, jak również w Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET – POLSKA, wymaga szczególnej ochrony przed jej degradacją, ○ podział obszaru miasta drogami krajowymi nr 61, 63 i 680) o bardzo dużym natężeniu ruch samochodowego, konsekwencją którego jest duża emisja spalin i hałasu obniżająca znacznie warunki życia mieszkańców miasta, ○ położenie w obszarze Zielonych Płuc Polski ogranicza (eliminuje) rozwój przemysłu o znacznej uciążliwości dla środowiska. 	<p>- uwarunkowania wewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ stosunkowo wysokiej klasy bonitacyjne gleb w południowo-wschodniej części miasta ograniczające przeznaczenie ich na cele pozarolnicze, ○ dolina rzeki Narwi, Łomżyczki i Lepackiej Strugi i inne obszary dolinowe o dużej aktywności ekologicznej wymagające bezwzględnej ochrony przed zmianą sposobu zagospodarowania, ○ brak znaczących zasobów surowców mineralnych, ○ obniżona jakość wód rzeki Narwi (III klasa czystości,) ogranicza możliwości rekreacyjnego jej użytkowania, ○ mały udział urządzonej zieleni miejskiej w ogólnej powierzchni miasta, ○ położenie w obszarze Zielonych Płuc Polski eliminuje rozwój produkcji o znacznej uciążliwości dla środowiska,
--	---

Uwarunkowania kulturowe

Ograniczające i hamujące rozwój:

<p>- uwarunkowania zewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ wzrastający ruch tranzytowy przez najstarszą część miasta powodujący obniżenie jakości życia mieszkańców, 	<p>- uwarunkowania wewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych, ○ zniekształcone zagospodarowanie, zmiana funkcji i charakteru historycznych placów, ○ urbanizacja terenów nadrzecznych degradująca walory krajobrazowe i przyrodnicze, ○ słabo i mało atrakcyjnie zagospodarowane wnętrza śródmiejskich.
---	---

Uwarunkowania społeczno – gospodarcze
Ograniczające i hamujące rozwój:

<p>- uwarunkowania zewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ wysoki poziom bezrobocia strukturalnego, ○ brak funduszy celowych na działalność społeczno – gospodarczą,	<p>- uwarunkowania wewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ mało chłonny lokalny rynek zbytu, ○ brak zaplecza naukowo – technicznego, ○ spadek przedsiębiorczości w sferze produkcyjnej, ○ zmniejszenie efektów realizacyjnych w budownictwie spółdzielczym i wzrost cen mieszkań, ○ niekorzystna struktura firm działających na terenie miasta (zbyt mała liczba zakładów średniej wielkości), ○ brak zasobu gruntów komunalnych na cele usługowo – produkcyjne, ○ braki podstawowych placówek kultury szczególnie na terenach osiedli mieszkaniowych, ○ niski poziom obsługi w zakresie leczenia otwartego w podstawowej opiece medycznej, ○ niekorzystna sytuacja w zakresie zaspokojenia potrzeb lokalowych w szkolnictwie ponadpodstawowym, ○ brak samodzielnych obiektów szkół gimnazjalnych
---	--

Uwarunkowania ekonomiczne związane z rolnictwem
Ograniczające i hamujące rozwój:

<p>- uwarunkowania zewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ niska opłacalność produkcji rolnej co powoduje ubożenie ludności utrzymującej się z rolnictwa, ○ brak stabilnych rynków zbytu, ○ duża konkurencyjność na rynku zbytu produktów rolnych (szeroki dopływ produktów z giełd rolnych), ○ wysokie ceny środków produkcji. 	<p>- uwarunkowania wewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ zmniejszanie areалу użytków rolnych na skutek rozwoju tkanki miejskiej , ○ niższa jakość produktów rolnych w związku z zanieczyszczeniem środowiska wynikającym z funkcjonowania miasta, ○ straty w uprawach rolnych w związku ze zwiększoną penetracją terenów upraw rolnych w bezpośredniej bliskości miasta, ○ znaczna część użytków zielonych nad rzeką okresowo zalewanych na wiosnę, ○ ograniczenia w rozbudowie gospodarstw rolnych wynikające z małych działek oraz funkcjonowania gospodarstw w sąsiedztwie zabudowy jednorodzinnej, ○ utrudnione przejazdy przez miasto sprzętem rolniczym oraz transport płodów rolnych i dalekie dojazdy do pól, ○ szachownica na części obszaru miasta i duży udział gospodarstw małych, ○ wysoki udział użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych w wieku poprodukcyjnym, ○ niski stopień aspiracji rozwojowych wyrażany przez użytkowników gospodarstw rolnych, <p>niska towarowość gospodarstw rolnych.</p>
---	---

Uwarunkowania infrastrukturalne
Ograniczające i hamujące rozwój:

<p>- uwarunkowania zewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ brak komunikacji kolejowej, ○ znaczna odległość od źródeł energii elektrycznej i tym samym wyższa cena energii elektrycznej, 	<p>- uwarunkowania wewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ brak wyznaczonych ścieżek rowerowych, ○ brak drugostronnego zasilania miasta w wodę z ujęcia „Podgórze”, ○ wymagające modernizacji sieci elektroenergetyczne nn w niektórych częściach miasta, ○ obciążenie ruchu miejskiego przez pojazdy rolnicze, ○ ograniczone środki finansowe na rozwój sieci infrastruktury technicznej oraz modernizację dróg.
---	--

Uwarunkowania strukturalno-przestrzenne
Ograniczające i hamujące rozwój:

<p>- uwarunkowania zewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ spadek rangi miasta z wojewódzkiego na powiatowe, ○ brak obwodnicy wraz z przeprawą mostową w ciągu drogi krajowej, wymuszający przebieg ruchu tranzytowego przez centrum miasta, ○ brak połączeń kolejowych dla ruchu pasażerskiego, ○ utrudnienia w pozyskiwaniu gruntów przez zewnętrznych inwestorów strategicznych spowodowane istniejącą strukturą własności, 	<p>- uwarunkowania wewnętrzne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ ograniczenia i uciążliwości spowodowane przebiegiem ruchu tranzytowego przez miasto, ○ końcówka towarowej linii kolejowej oraz położenie stacji przeładunkowej w centrum miasta, ○ występowanie zainwestowanych terenów wymagających przekształceń i porządkowania, ○ znaczne rozdrobnienie struktury własności gruntów, ○ brak zasobów gruntów miejskich, w tym pod znaczące inwestycje dla potencjalnych inwestorów, ○ brak zakładów pracy zapewniających odpowiednią ilość miejsc pracy, ○ brak środków finansowych i trudności w pozyskiwaniu gruntów zieleń i pod pasy drogowe.
--	--

Zidentyfikowane problemy są wypadkową występujących słabych stron miasta opracowanych na podstawie analizy SWOT zawartej w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Miasta Łomży do 2015 roku

Problemy te wynikają z:

- obecnego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego,
- istniejącej struktury funkcjonalno-przestrzennej,
- stanu infrastruktury społecznej i technicznej,
- stanu środowiska przyrodniczego i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Główne obszary problemowe dalszego rozwoju miasta Łomży były rozpatrywane w trzech kategoriach strategicznych:

- stopnia zaspokojenia różnorodnych potrzeb mieszkańców oraz atrakcyjności miasta dla rozwoju istniejących firm i lokalizowania się nowych inwestorów,
- sprawności oraz niezawodności funkcjonowania różnego rodzaju instytucji i urzędzeń ze sfery infrastruktury społecznej,
- przeciwdziałania występującym zagrożeniom lub wykorzystywania pojawiających się szans dla rozwoju miasta, tkwiących w jego otoczeniu.

Lista głównych problemów miasta:

Zdefiniowane poniżej główne problemy rozwoju Miasta Łomży wyznaczają główne kierunki, wokół których będą koncentrować jego cele rozwoju i zadania realizacyjne w perspektywie 2015 roku.

- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców i tworzenie warunków dla podejmowania działalności gospodarczej.
- Poprawa dostępności komunikacyjnej miasta (budowa drogi ekspresowej w relacji: Warszawa - Ostrów Mazowiecka – Łomża – Augustów – Suwałki – granica państwa wraz z obwodnicą miasta) oraz modernizacja i rozbudowa miejskiego układu drogowo-ulicznego.
- Likwidacja niedoborów w zakresie urzędzeń służących ochronie środowiska przyrodniczego- kanalizacja sanitarna i deszczowa, nowoczesne zakłady utylizacji i składowania odpadów stałych.
- Uruchomienie Funduszu Poręczeń Kredytowych na przedsięwzięcia gospodarcze.

- Sukcesywne przygotowywanie planistyczne (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego) i uzbrajanie terenów w infrastrukturę techniczną przeznaczonych pod rozwój funkcji produkcyjnych, usług komercyjnych i budownictwa mieszkaniowego.
- Aktywna promocja miasta w kraju i zagranicą - tworzenie wizerunku Łomży jako miasta przedsiębiorczego, otwartego i przyjaznego dla inwestorów.
- Uregulowanie stanów prawnych nieruchomości przeznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego na cele publiczne.
- Poprawa jakości świadczenia usług społecznych
- Rozwój budownictwa mieszkaniowe, w tym taniego komunalnego budownictwa mieszkaniowego oraz modernizacja istniejących zasobów komunalnych.
- Rewitalizacja istniejącej zabytkowej substancji materialnej w szczególności w śródmieściu miasta.
- Poprawa bezpieczeństwa i porządku publicznego.
- Utworzenie lotniska sportowo-sanitarnego.
- Zagospodarowanie terenów nad Narwią na cele rekreacyjno-wypoczynkowe.
- Podniesienie estetyki miasta, zwłaszcza jego centrum.
- Rozwój terenów zieleni miejskiej i budowa ścieżek rowerowych.
- Utworzenie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.
- Poprawa stanu technicznego obiektów pomocy społecznej.
- Poprawa warunków nauczania i podnoszenia jakości kształcenia.

7. Gospodarka

7.1. Warunki gospodarcze

W 2003 roku wzrost gospodarczy w Polsce wyniósł 3,7% . W 2004 roku rząd planuje, że dynamika wzrostu PKB wzrośnie do 5,0%. Wielkość Produktu Krajowego Brutto w poszczególnych województwach Polski, w roku 2000 przedstawia tabela

Tabela 8 Produkt Krajowy Brutto w Polsce za rok 2000

Lp.	Województwo	Wielkość PKB na 1 mieszkańca w PLN w 2000r *	PKB w % średniego PKB na 1 mieszkańca w Polsce (Polska=100) **
1	dolnośląskie	18 324,00	103
2	kujawsko-pomorskie	15 893,00	89
3	lubelskie	12 146,00	68
4	lubuskie	15 900,00	89
5	łódzkie	15 723,00	88
6	małopolskie	15 826,00	89
7	mazowieckie	26 871,00	150
8	opolskie	15 146,00	85
9	podkarpackie	12 608,00	71
10	podlaskie	13 174,00	74
11	pomorskie	17 824,00	100
12	śląskie	19 509,00	109
13	świętokrzyskie	13 868,00	78
14	warmińsko-mazurskie	13 210,00	74
15	wielkopolskie	18 900,00	106
16	zachodniopomorskie	17 489,00	98
	Polska	17 725,00	

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 rok (Główny Urząd Statystyczny)

Jak wynika z powyższej tabeli, PKB w województwie podlaskim jest jednym z najniższych w Polsce. Niższe notują tylko województwa: lubelskie (68 % średniego PKB na mieszkańca Polski), podkarpackie (71 % średniego PKB na mieszkańca Polski). W porównaniu do krajów Unii Europejskiej wskaźnik ten wypada jeszcze gorzej. Dane te prezentuje tabela.

Tabela 9 Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca w Polsce w porównaniu do PKB Unii Europejskiej za rok 2000

Lp	Województwo	PKB w % średniego PKB na 1 mieszkańca w UE - średnia dla 15 Państw Członkowskich (mierzone wg PPP)*
1	dolnośląskie	40,2
2	kujawsko-pomorskie	34,8
3	lubelskie	26,6
4	lubuskie	34,9
5	łódzkie	34,5
6	małopolskie	34,7
7	mazowieckie	58,9
8	opolskie	33,2
9	podkarpackie	27,6
10	podlaskie	28,9
11	pomorskie	39,1
12	śląskie	42,8
13	świętokrzyskie	30,4
14	warmińsko-mazurskie	29
15	wielkopolskie	41,4
16	zachodniopomorskie	38,3
	Polska	38,9

Źródło: <http://www.eurostat.ue> z dnia 10.02.2004 rok (Europejski Urząd Statystyczny)

Następstwem niskiego wskaźnika PKB na jednego mieszkańca jest również niski udział województwa podlaskiego w tworzeniu Produktu Krajowego Brutto. Za rok 2001 wskaźnik ten wynosi 2,4 % PKB Polski. Niższą wielkość zanotowano tylko w województwie opolskim – 2,3 %. Przyczyną tego stanu rzeczy jest między innymi rolniczy charakter województwa, brak bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz niska jakość infrastruktury technicznej. Procentowy udział województw w tworzeniu PKB w Polsce przedstawia tabela.

Tabela 10 Udział województw w tworzeniu PKB w Polsce, za rok 2001

Lp.	Województwo	Udział województw w tworzeniu PKB (%)*
1	dolnośląskie	7,8
2	kujawsko-pomorskie	4,9
3	lubelskie	4
4	lubuskie	2,4
5	łódzkie	6,2
6	małopolskie	7,2
7	mazowieckie	20,5
8	opolskie	2,3
9	podkarpackie	3,9
10	podlaskie	2,4
11	pomorskie	5,7
12	śląskie	13,7
13	świętokrzyskie	2,6
14	warmińsko-mazurskie	2,8
15	wielkopolskie	9,2
16	zachodniopomorskie	4,5

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

Odnosząc się do sektora finansów publicznych, należy stwierdzić, iż obecnie prowadzona gospodarcza zakłada aktywny udział państwa polskiego w finansowaniu wydatków. Przejawia się to w corocznym powiększaniu deficytu budżetowego. Deficyt ten w 2003 roku wyniósł 37 mld zł, i był o 1,7 mld zł niższy, niż zakładano. Efektem tego spadku jest ograniczenie wydatków budżetowych o 5,2 mld zł.; wyniosły one 189,2 mld zł, a nie – jak planowano – 194,4 mld zł. Na zmniejszenie wydatków miał wpływ sposób zarządzania długiem publicznym przy wykorzystaniu niskiej inflacji. O 3,4 mld zł ograniczono wydatki na koszty obsługi zadłużenia krajowego i zagranicznego. Ograniczono też wydatki na dotacje i subwencje dla samorządów oraz wypłaty świadczeń rodzinnych.

Tempo wzrostu cen było w Polsce mniejsze niż w krajach unii walutowej. Inflacja średnioroczna w 2003r. była mniejsza niż w roku 2002 o 1,1 % (0,8 % wobec 1,9 %) i mniejsza niż przyjęto przy planowaniu budżetu na rok 2003 o 0,6 % (1,7 % wobec planowanej inflacji 2,3 %).

Inflacja w miesiącu grudniu 2003r. wyniosła 1,7 %, jednak zauważalne są opinie analityków, iż już w pierwszym kwartale 2004 r. inflacja wyraźnie wzrosła i wyniesie około 2 %, w drugim kwartale 2004r. osiągnie poziom 2,8 %, trzeci kwartał 2004r. zaowocuje inflacją 3,0 %, aby w grudniu 2004 roku obniżyć się do 2,5 %.

Na 2004 r. zakłada się szybsze tempo wzrostu cen, co zostanie spowodowane zwiększeniem akcyzy na paliwo i artykuły spirytusowe. Jednakże zakładany wzrost cen usług i towarów konsumpcyjnych nie jest niepokojący. Wskaźnik inflacji za ostatnie dwa lata w ujęciu kwartalnym przedstawiono w tabeli.

Tabela 11 Wskaźnik inflacji w Polsce w ujęciu kwartalnym

Inflacja	Grudzień 2003r.	Listopad 2003r.	Grudzień 2002r.
Inflacja I [%]	1,7	1,6	0,8
Inflacja II [%]	0,2	0,3	0,1
Inflacja III [%]	brak danych	1,5	0,8
Inflacja IV [%]	1,7	0,7	1,9

LEGENDA

Inflacja I - względem analogicznego miesiąca roku poprzedniego.

Inflacja II - względem poprzedniego miesiąca.

Inflacja III - względem grudnia roku poprzedniego.

Inflacja IV - wskaźnik inflacji średniorocznej z ostatnich 12 miesięcy.

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

Historyczne kształtowanie się stopy inflacji w Polsce od 1998 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12 Wskaźnik inflacji w Polsce za lata 1998 - 2003

1998 r.	1999 r.	2000 r.	2001 r.	2002 r.	2003 r.
11,8 %	7,3 %	10,1 %	5,5 %	1,9 %	1,7 %

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

Jak wynika z powyższego zestawienia wskaźnik inflacji w Polsce za ostatnie 6 lat ma tendencję malejącą, poza rokiem 2000. Generalnie zmniejszył się on z 11,8 % w roku 1998 do 1,7 % w 2003 roku.

Tabela 13 Poziom i struktura pracujących według sektorów ekonomicznych w woj. podlaskim w latach 1998-2002

Wyszczególnienie	1998		1999		2000		2001		2002	
	osoby	w%	osoby	w%	osoby	W%	osoby	w%	osoby	w%
Ogółem	51344	100	50940	100	49551	100	48502	100	48354	100
W tym:										
SEKTOR I	23038	44,8	23025	45,2	23030	46,4	22956	47,3	22958	47,4
Rolnictwo,	23034	44,8	23018	45,1	23022	46,4	22951	47,3	22958	47,4
Rybołówstwo i	37	0,01	68	0,01	80	0,02	51	0,01	50	0,01
SEKTOR II	96899	18,8	92133	18,0	83125	16,7	77266	15,9	75014	15,5
Górnictwo i	660	0,13	604	0,12	703	0,14	574	0,12	580	0,12

Przetwórstwo	70943	13,8	66536	13,0	59741	12,0	56042	11,5	54801	11,3
Wytwarzanie i	5989	1,17	6027	1,18	5663	1,14	5373	1,11	5192	1,07
Budownictwo	19307	3,76	18966	3,72	17018	3,43	15277	3,15	14441	2,99
SEKTOR III	18616	36,2	18701	36,7	18208	36,7	17818	36,7	17888	37,0
Usługi rynkowe	10978	21,3	11180	21,9	10753	21,7	10512	21,6	10765	22,2
Handel i naprawy	54176	10,5	51615	10,1	52145	10,5	50944	10,5	51045	10,5
Hotele i	4925	0,96	4073	0,8	4474	0,9	4071	0,84	3944	0,82
Transport,	21809	4,25	22574	4,43	20062	4,05	18762	3,87	18785	3,88
Pośrednictwo	9288	1,81	11105	2,18	7583	1,53	7316	1,51	7194	1,49
Obsługa	11526	2,24	13993	2,75	14021	2,83	15582	3,21	17645	3,65
Pozostała działalność	8063	1,57	8440	1,66	9249	1,87	8449	1,74	9039	1,87
Usługi	76376	14,8	75218	14,7	74551	15,0	73064	15,0	71237	14,7
Administracja	14611	2,85	14227	2,79	15248	3,08	16883	3,48	16775	3,47
Edukacja	29772	5,8	30287	5,95	30163	6,09	29216	6,02	28605	5,92
Ochrona zdrowia i	31993	6,23	30704	6,03	29140	5,88	26965	5,56	25857	5,35

Źródło: dane GUS oraz US w Białymstoku

Tabela 14 Struktura podmiotów przemysłu przetwórczego w województwie podlaskim w 2002 r.

Wyszczególnienie	Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON	
	liczba	%
Przemysł ogółem	9295	100,0
Przetwórstwo przemysłowe	9150	98,4
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	898	9,7
Włókiennictwo	198	2,1
Produkcja odzieży oraz futrzarstwo	952	10,2
Obróbka skóry i produkcja wyr. ze skóry	96	1,0
Produkcja drewna i wyr. z drewna oraz słomy i wikliny	1980	21,3
Produkcja masy włóknistej i papieru	52	0,6
Działalność wydawnicza i poligraficzna	451	4,9
Produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	3	0,03
Produkcja chemikaliów i wyr. Chemicznych	61	0,7
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	314	3,4
Produkcja wyr. z pozostałych sur. niemët.	686	7,4
Produkcja wyrobów z metali	873	9,4
Produkcja maszyn i urządzeń	474	5,1
Produkcja maszyn biurowych i komputerów	21	0,2
Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej	178	1,9
Produkcja sprzęgu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych	117	1,6
Produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych	408	4,4
Produkcja pojazdów mech., przyczep i naczep	21	0,2
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	38	0,4
Produkcja mebli; pozostała działalność produkcyjna	1304	14,0

*Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób Źródło: dane Urzędu Statystycznego w Białymstoku

Tabela 15 Struktura podmiotów gospodarczych w województwie podlaskim wg. zatrudnienia w 2002 r.

podmioty gospodarcze	liczba	%
Ogółem	94531	100,0
Mikro (1-9 zatrudnionych)	90736	96,0
Małe (10-49 zatrudnionych)	2929	3,1
Średnie i duże (pow. 50 zatrudnionych)	866	0,9

7.2 Struktura gospodarki województwa podlaskiego

Województwo podlaskie należy do grupy województw o najniższym potencjale ekonomicznym. Udziału poszczególnych sektorów w strukturze pracujących wskazuje na dominację w gospodarce sektora rolniczego, angażującego 47,5% ogółu pracujących, a także przemysłu oraz handlu.

Z punktu widzenia kreowania rozwoju w regionie ważką rolę odgrywa przemysł. Ze struktury produkcji przemysłowej, jak i liczby podmiotów funkcjonujących w poszczególnych gałęziach przemysłu wynika, iż największy udział przypada na przemysł spożywczy, drzewny, lekki oraz maszynowy. W okresie 1999-2002 pomimo wyraźnej dekoniunktury w regionie, niektóre branże przemysłu wykazywały dość wysoką dynamikę wzrostu produkcji. Do takich wzrostowych przemysłów, a zarazem często wschodzących w gospodarce Podlasia, należy zaliczyć: produkcję pozostałego sprzętu transportowego (np. produkcja jachtów, łodzi), produkcję instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, produkcję maszyn i aparatury elektrycznej, produkcję wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, z pozostałych surowców niemetalicznych. Wzrost produkcji wykazały branże o już ukształtowanej pozycji w gospodarce regionu, a mianowicie: produkcja artykułów spożywczych, drewna i wyrobów z drewna, mebli, wyrobów z metali. Z kolei największy spadek produkcji, a zarazem zatrudnienia nastąpił w branżach przemysłu lekkiego.

Jeśli chodzi o sektor usługowy, to w okresie 1999-2002 wysoką dynamikę rozwoju wykazały podmioty związane z obsługą nieruchomości i firm, co wynika z powierzania części zadań do wykonania profesjonalnym firmom usługowym, a dotyczy to np. usług ochrony mienia i osób, sprzątnania, marketingu i reklamy, prac projektowych, budowlanych, remontów.

Aktywność w zakresie przedsiębiorczości w woj. podlaskim jest niższa od przeciętnej w kraju. W końcu 2002 roku na Podlasiu było zarejestrowanych w systemie REGON ponad 94,5 tyś. podmiotów gospodarczych, czyli zaledwie 2,7% ogólnokrajowej liczby podmiotów.

Biorąc pod uwagę nasycenie podmiotami gospodarczymi mierzone wskaźnikiem liczby wszystkich jednostek gospodarczych na 1000 mieszkańców woj. podlaskie osiąga wskaźnik 78,2, przy średniej krajowej 90,7.

W strukturze podmiotów gospodarczych charakterystyczny jest dla Podlasia niski udział firm z udziałem kapitału zagranicznego. W końcu 2002 roku funkcjonowało zaledwie 364 spółek z udziałem kapitału zagranicznego - tj. zaledwie 0,8% ich ilości krajowej.

Województwo podlaskie na tle kraju, jak i innych województw, charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości. Decydujący na to wpływ mają takie czynniki, jak: niska zamożność oraz poziom kulturalny ludności lokalnej (w tym przedsiębiorczość i możliwość korzystania z udogodnień stworzonych przez prawo), warunki infrastrukturalne, a zwłaszcza transportowe regionu, małe zainteresowanie regionem przez osoby prawne i fizyczne z zewnątrz (z innych regionów lub z zagranicy).

7.3. Struktura gospodarcza Łomży

Miasto Łomża funkcjonuje i rozwija się w określonym otoczeniu gospodarczym, z którym wiąże je różnorodne powiązania i współzależności wynikające z ich współpracy i kooperacji, wymiany dóbr i usług, kontaktów ludzi i instytucji, konkurencji itp. Otoczenie gospodarcze Łomży podzielono na:

- ◇ otoczenie lokalne - powiat łomżyński,
- ◇ otoczenie regionalne - województwo podlaskie wraz z miastem Białystok i Suwałki,
- ◇ otoczenie krajowe.

Łomża jest miastem o zróżnicowanej strukturze gospodarczej. Wiodącymi działami jego gospodarki są usługi w sferze infrastruktury społecznej (opieka zdrowotna, edukacja, kultura i sztuka), przemysł, handel i usługi komercyjne. Znaczący jest również udział transportu i budownictwa w gospodarce miasta.

Udział Łomży w ogólnej liczbie pracujących w województwie podlaskim kształtuje się na poziomie 3,8% (Białystok – 19,5%, Suwałki – 4,6%), w tym w:

- ◇ przemyśle i budownictwie – 6,4% (Białystok – 35,7%, Suwałki – 9,7%),
- ◇ usługach rynkowych – 8,1% (Białystok – 47,6%, Suwałki – 8,3%),
- ◇ usługi nierynkowe – 7,3% (Białystok – 35,5%, Suwałki – 8,5%).

Wśród podmiotów gospodarczych na terenie Łomży dominują podmioty świadczące usługi oraz handel (34,5 %), a także podmioty z branży przetwórczej (9,1 %), transportowej (9,3 %) oraz budowlanej (9,0 %). Dość istotną gałęzią gospodarki w Łomży są podmioty zajmujące się obsługą nieruchomości i firm stanowiące 12,8 % wszystkich podmiotów gospodarczych.

Po wprowadzeniu gospodarki rynkowej duże przedsiębiorstwa zostały zastąpione przez liczne małe firmy prywatne, w tym także spółki z udziałem kapitału zagranicznego. Do większych pracodawców należy Przedsiębiorstwo Przemysłu Spożywczego „PEPEES” S.A., „Łomżyńska Fabryka Mebli” Sp. z o.o., oraz „Browar Łomża”.

Położenie Łomży w regionie o charakterze rolniczo – leśnym wskazuje, że podstawowymi dziedzinami rozwoju gospodarczego może być rozwój przemysłu spożywczego, przetwórstwa płodów rolnych (produkcja pasz, zdrowej żywności, browarnictwo), przemysłu drzewnego, meblowego, związanego z ochroną środowiska oraz obsługi kwalifikowanej turystyki.

W 2002 roku funkcjonowało na terenie miasta Łomża 6 292 podmiotów gospodarczych. Wśród nich dominowały podmioty z sektora prywatnego (97,8 %). Zakłady osób fizycznych stanowiły 84 % podmiotów gospodarczych. Liczbę podmiotów gospodarki narodowej, działających w roku 2002 na obszarze Łomży, według sektorów i wybranych sekcji przedstawia tabela .

Tabela 16 Podmioty gospodarki narodowej według sektorów i wybranych sekcji w roku.

Podmioty gospodarki narodowej według sektorów własności		Miasto Łomża	
Ogółem		6292	
sektor	Publiczny	138	
	prywatny	razem	6154
		W tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	5286
Podmioty gospodarki narodowej według wybranych sekcji			
rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo		61	
przetwórstwo przemysłowe		571	
budownictwo		569	
handel i naprawy		2173	
hotele i restauracje		140	
transport, gospodarka magazynowa i łączność		585	
pośrednictwo finansowe		336	
edukacja		117	
ochrona zdrowia i opieka społeczna		441	
obsługa nieruchomości i firm		805	
pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna		457	

Wśród firm funkcjonujących na terenie miasta wymienić można:

PPH „TERRAZYT” S.A., Łomżyńska Fabryka Mebli Sp. z o.o., PPKS, „AMBRELA” System s.j., PEPEES S.A.-BROWAR ŁOMŻA, PPS „PEPEES” S.A., MPGKiM ZB, MPEC Sp. z o.o. Polska Grupa Farmaceutyczna Sp. z o.o., MPK, PBD „MAKBUD”, „TMT” S.C. – Zakład Pracy Chronionej, MPWIK Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Ochrony „Purzeczek”, „SERWIS PEPEES” Sp. z o.o., „NEGRESKO” Sp. z o.o., „JDA” Jankowki Drukarnia, PHU „MARIOLA” Sp. z o.o.

„DOMEL”, „SULIMA”, PPB „FABET – ŁOMŻA”, „ATEST – POL” Pruszeko, „COSMETICS” s.j., Zakłady Spożywcze „BONA” Zakład Pracy Chronionej, PT-H „KURPIEWSKI”, „RUBIN” Jolanta Dabrowska, PPH „OKRUSZEK”, „INSTALATOR”, „NOVUM” Sp. z o.o., „FARMAL”

„DEVO” Jerzy Karpacki, „EDPOL”, „LIBRA PRINT” Drukarnia, PBH „Marpol”, PHU „ZACHARZEWSKI”, „NEMEZIS”, „POLHURT” Hurtownia Art. Spożywczych, „PIANPOL” Styła S.J., PPHU „SPIDO”, „DROBIARZ” S.J., „DEMART” s.c., „ATEST - POL” Pruszeko, „PROBUD” PBH, „JANCAR” Janusz Zawadzki, PPH „MEAT-POL”

Na terenie Łomży ma miejsce również produkcja rolnicza. Ogólna powierzchnia użytków rolnych wynosi 1818 ha. Są to grunty w przeważającej części klas bonitacyjnych IV i V, z tego:

- o grunty wchodzące w skład gospodarstw rolnych obejmują 1227 ha,
- o grunty wspólnot gruntowych 228 ha.

Większość gospodarstw rolnych stanowią gospodarstwa o powierzchni nie przekraczającej 5 ha. W produkcji roślinnej dominują uprawy: pszenicy, żyta, jęczmienia, mieszanek paszowych i ziemniaków, zaś w produkcji zwierzęcej: trzoda chlewna i drób.

Produkcja rolnicza na terenie ŁOMŻY nie ma istotnego znaczenia w rozwoju gospodarczym miasta, a służy przede wszystkim jako źródło zaopatrzenia w produkty żywnościowe rolników i ich rodzin, zaś jej nadwyżki są sprzedawane mieszkańcom miasta.

Otoczenie biznesu

Otoczenie jest to zespół różnego typu instytucji i organizacji, których podstawą działania jest świadczenie pomocy organizacyjnej, finansowej i merytorycznej podmiotom gospodarczym w celu ich sprawnego funkcjonowania i rozwoju.

Na terenie ŁOMŻY funkcjonują następujące instytucje i organizacje, wchodzące w skład otoczenia biznesu:

Banki

Narodowy Bank Polski, Oddział w Łomży, Kredyt Bank S.A., Oddział w Łomży; Powszechny Bank Kredytowy S.A., Oddział w Łomży; Powszechna Kasa Oszczędności BP, Oddział w Łomży; Polska Kasa Opieki S.A., Oddział w Łomży; Bank Gospodarki Żywnościowej, Oddział w Łomży; Bank Spółdzielczy w Łomży, Bank Inicjatyw Gospodarczych, Oddział w Łomży; Bank Zachodni S.A., Oddział w Łomży; Warmińsko Mazurski Bank Regionalny S.A. w Olsztynie, Oddział w Łomży; Bank Ochrony Środowiska w Olsztynie, Oddział w Łomży; Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo - Kredytowa im. Franciszka Stefczyka, Oddział w Łomży; Invest Bank S.A., Oddział w Białymstoku, Punk Obsługi Klienta.

Instytucje ubezpieczeniowe

Biuro Usług Ubezpieczeniowych „Progres” S.C., „Daewoo” Towarzystwo Ubezpieczeniowe S.A. Agencja Ubezpieczeniowa „Sulej”, „Amplico – Life” S.A, Centrala.

Doradztwo i Pośrednictwo Ubezpieczeniowe

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie S.A.; Powszechny Zakład Ubezpieczeń S.A., Inspektorat w Łomży; Przedsiębiorstwo Handlowo – Usługowe „HEXIMP” – Ubezpieczenia „Amplico Life”; T.U. „Samopomoc” S.A.; Regionalne Biuro Obsługi Ubezpieczeniowej „Progres”; Towarzystwo Ubezpieczeniowe „Compensa” S.A.; Towarzystwo Ubezpieczeniowe „PBK” Oddział w Olsztynie; Towarzystwo Ubezpieczeniowe „Samopomoc” S.A. w Warszawie – Ekspozytura w Łomży; Towarzystwo Ubezpieczeniowo - Reasekuracyjne „Polisa” S.A.; Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji „Warta” S.A.; Zakład Ubezpieczeń i Reasekuracji „Polonia” S.A. – Przedstawicielstwo w Łomży; Zakład Ubezpieczeń i Reasekuracji „Polonia – Życie” S.A.; Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Inspektorat, Commercial Union I Oddział w Białymstoku; Filia w Łomży, Korporacja Ubezpieczeniowa „FILAR” S.A.; Korporacja Ubezpieczeniowa „FILAR – ŻYCIE” S.A.; Towarzystwo Ubezpieczeniowe w Rolnictwie i Gospodarce Żywnościowej „AGROPOLISA” S.A., filia w Łomży.

Organizacje wspierające rozwój gospodarczy w sferze doradztwa i edukacji to:

Łomżyńska Izba Przemysłowo – Handlowa, Łomżyńskie Towarzystwo Gospodarcze, Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Łomży, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Ekonomicznej, Przedsiębiorczości i Rynku Pracy w Łomży, Cech Rzemiosł Różnych w Łomży, Łomżyńskie Stowarzyszenie Popierania Integracji z Unią Europejską „EUROPA – 2000”, Łomżyńska Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo -Technicznych NOT , Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego w Łomży, Zakład Doskonalenia Zawodowego, Zrzeszenie Handlu i Usług,

Inne podmioty

Urząd celny w Białymstoku, Oddział Celny w Łomży, Biura rachunkowo-podatkowe i kancelarie adwokackie, hotele, motele (Hotel Gromada, Hotel Załom, Hotel Ryś. Hotel ŁKS, Kompleks Baronowski, Hotel Zacisze, Motel Duke’s, Motel zacisze) i gastronomia (57 placówek)

Otoczenie biznesu w Łomży jest różnorodne i dobrze rozwinięte, co jest obecnie i zapewne będzie w przyszłości ważnym czynnikiem inspirującym, wspierającym i stymulującym rozwój gospodarczy miasta.

8. Sfera społeczna

8.1. Sytuacja demograficzna

Miasto Łomża zamieszkiwało na koniec 2002 r 63 902 osoby, w tym 48,23 % mieszkańców stanowili mężczyźni i 51,77 % kobiety. Od 1994 miasto jest podzielone na 15 osiedli.

Gęstość zaludnienia wynosi 1 954 osoby na km² (2002 r.).

Przyrost naturalny w 2002 roku w Łomży wyniósł 198 osób, natomiast saldo migracji na pobyt stały wyniosło – 268 osób. Na terenie miasta odnotowuje się dodatni przyrost naturalny. Wartość wskaźnika przyrostu naturalnego wynosi 3,1.

Największą grupę mieszkańców Łomży stanowi ludność w przedziałach wiekowych 15 - 19 i 45 - 49 lat.

W Łomży mieszka duża grupa osób w wieku produkcyjnym tj. 40 796 osób (około 64 % liczby mieszkańców), w wieku przedprodukcyjnym ilość ta wynosi 16 314 (około 25 % liczby mieszkańców), natomiast w wieku poprodukcyjnym – 6 792 (około 11 % liczby mieszkańców).

Z ogólnej liczby mieszkańców zamieszkujących miasto bezrobotni stanowią około 14 % całej społeczności w wieku produkcyjnym.

Łomża liczy ok. 63,9 tys. mieszkańców (grudzień 2002 r.), a zgodnie z prognozami demograficznymi w najbliższych latach przewiduje się niewielki wzrost demograficzny:

- do poziomu 69,2 tys. osób w roku 2010
- ok. do 72 tys. osób w roku 2015.

Uwarunkowania demograficzne rozwoju Łomży wiążą się ściśle z przewidywanym w przyszłości tempem przyrostu ogólnej liczby ludności miasta i zmianami w jej strukturze ekonomicznej. Od tego zależy w bezpośrednim stopniu konieczność zaspokajania potrzeb społecznych, które winno być dostosowane zarówno do przewidywanej ogólnej liczby mieszkańców, jak i poszczególnych grup ekonomicznych ludności.

Według prognozy demograficznej w wersji pomigracyjnej przewiduje się następujący ogólny przyrost liczby ludności Łomży:

Tabela 17 Prognoza demograficzna - ogólny przyrost liczby ludności Łomży

Wyszczególnienie	Rok							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2010	2015
Liczba ludności ogółem w tys.	65,2	65,5	65,8	66,2	66,5	66,8	69,2	71,7
Przyrost liczby ludności w stosunku do roku poprzedniego w tys.	X	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	2,4	2,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Z danych w powyższym zestawieniu wynika, że w latach 2001-2015 ogólna liczba mieszkańców Łomży zwiększy się o 6,5 tys. osób, czyli o 10%

W latach 2001-2005 przewiduje przyrost ludności miasta jedynie o 1,6 tys. osób, czyli o 2,5%. W kolejnym okresie, tj. w latach 2005-2010 przewiduje się szybszy wzrost liczby mieszkańców miasta, bowiem wyniesie on 2,4 tys. osób, czyli 3,6%. Z kolei, w latach 2010-2015 przewiduje się dalszy przyrost liczby mieszkańców miasta o 2,5 tys. osób, czyli 3,7%.

Według prognozy demograficznej w wersji pomigracyjnej przewiduje się następujące zmiany w strukturze ekonomicznej ludności Łomży:

Tabela 18 zmiany w strukturze ekonomicznej ludności Łomży

Wyszczególnienie	Rok			
	2000	2005	2010	2015
Liczba ludności ogółem w tys.	65,2	66,8	69,2	71,7
w tym w %:				
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat)	28,5	22,9	20,7	20,9
Ludność w wieku produkcyjnym (kobiety: 18-59 lat, mężczyźni: 18-64 lata)	62,1	66,5	67,0	63,6
Ludność w wieku poprodukcyjnym (kobiety: 60 lat i więcej, mężczyźni: 65 lat i więcej)	9,4	10,6	12,3	15,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Z danych zawartych w powyższych zestawieniach wynika, że w latach 2000-2015 przewiduje się istotne zmiany w strukturze ludności Łomży według grup ekonomicznych w postaci:

- znacznego spadku udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, czyli dzieci i młodzieży w ogólnej populacji miasta,

- znacznego wzrostu udziału ludności w wieku poprodukcyjnym, czyli populacji w wieku 60 i więcej lat – kobiety oraz 65 i więcej lat – mężczyźni,
- znacznego wzrostu do 2010 roku, a następnie spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym, czyli populacji w wieku 18-59 lat kobiety i 18-65 lat mężczyźni.

Przedstawione wyżej przewidywane zmiany demograficzne Łomży stanowią istotne uwarunkowania dla kierunków i priorytetów polityki społeczno-gospodarczej władz miasta. Będzie ona uwarunkowana następującymi okolicznościami:

- spadkiem zapotrzebowania na usługi edukacyjne w zakresie wychowania przedszkolnego, szkoły podstawowej i gimnazjum,
- wzrostem zapotrzebowania na usługi edukacyjne w zakresie szkolnictwa średniego, pomaturalnego i wyższego,
- kreowaniem nowych miejsc pracy dla wzrastającej populacji ludności w wieku produkcyjnym, zwłaszcza do 2010 roku,
- dostosowaniem zapotrzebowania na usługi służby zdrowia i opieki społecznej do wzrastających potrzeb wynikających z procesów starzenia się ludności miasta,
- koniecznością zwiększenia rozmiarów budownictwa mieszkaniowego, w związku z wchodzeniem w wiek produkcyjny wzrastającej populacji mieszkańców miasta.

Prognozowane zmiany demograficzne w Łomży do 2015 roku stwarzać będą poważne wyzwania rozwojowe przede wszystkim w postaci konieczności zapewnienia miejsc pracy ludności wchodzącej w wiek produkcyjny.

Przyjmując uproszczone założenia, że 60% mieszkańców miasta w wieku produkcyjnym to osoby czynne zawodowo (pracujące) trzeba będzie w tej sytuacji stworzyć w latach 2000-2010 - 3490 nowych miejsc pracy, aby tylko zaspokoić potrzeby wynikające z przewidywanych procesów demograficznych, w tym w latach:

- 2000-2005 – 2390 miejsc pracy,
- 2006-2010 – 1100 miejsc pracy,

co przy obecnym wysokim poziomie rejestrowanego bezrobocia, stanowić będzie olbrzymi problem społeczno-gospodarczy dla Łomży. Nie jest on możliwy do rozwiązania siłami własnymi miasta, lecz jest determinowany szeregiem uwarunkowań zewnętrznych, o których była mowa wcześniej.

Z kolei, w latach 2010-2015 wskutek przewidywanego spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym nastąpi w konsekwencji spadek zapotrzebowania na nowe miejsca pracy o ok. 390 stanowisk.

Należy mieć na uwadze, że przyrost liczby ludności Łomży może być większy niż przewiduje to powyższa prognoza demograficzna. Aby tak się stało niezbędnym jest spełnienie poniższych wstępnych warunków, tzn. musi nastąpić:

- trwały i dynamiczny rozwój gospodarczy miasta, powodujący wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą, w tym tworzenie nowych atrakcyjnych - dla młodych i wykształconych ludzi - miejsc pracy,
- rozwój budownictwa mieszkaniowego po przystępnych cenach,
- rozwój i poprawa standardu świadczonych usług społecznych (oświata, ochrona zdrowia, szkolnictwo wyższe), handlu i usług bytowych oraz usług wypoczynkowo-rekreacyjnych, w tym kulturalnych,
- usprawnienie powiązań komunikacyjnych z otoczeniem, poprzez budowę przez Łomżę drogi szybkiego ruchu wraz z obwodnicą, a także modernizację istniejących dróg kołowych.

Przy spełnieniu powyższego atrakcyjność lokalizacyjna Łomży, jako miejsca do osiedlania się ludności i prowadzenia działalności gospodarczej będzie wzrastać.

Tak jak w całej Polsce, tak i w podregionie łomżyńskim występuje spadkowa tendencja populacji ludności. Prognozę demograficzną dla obszaru łomżyńskiego przedstawia poniższa tabela.

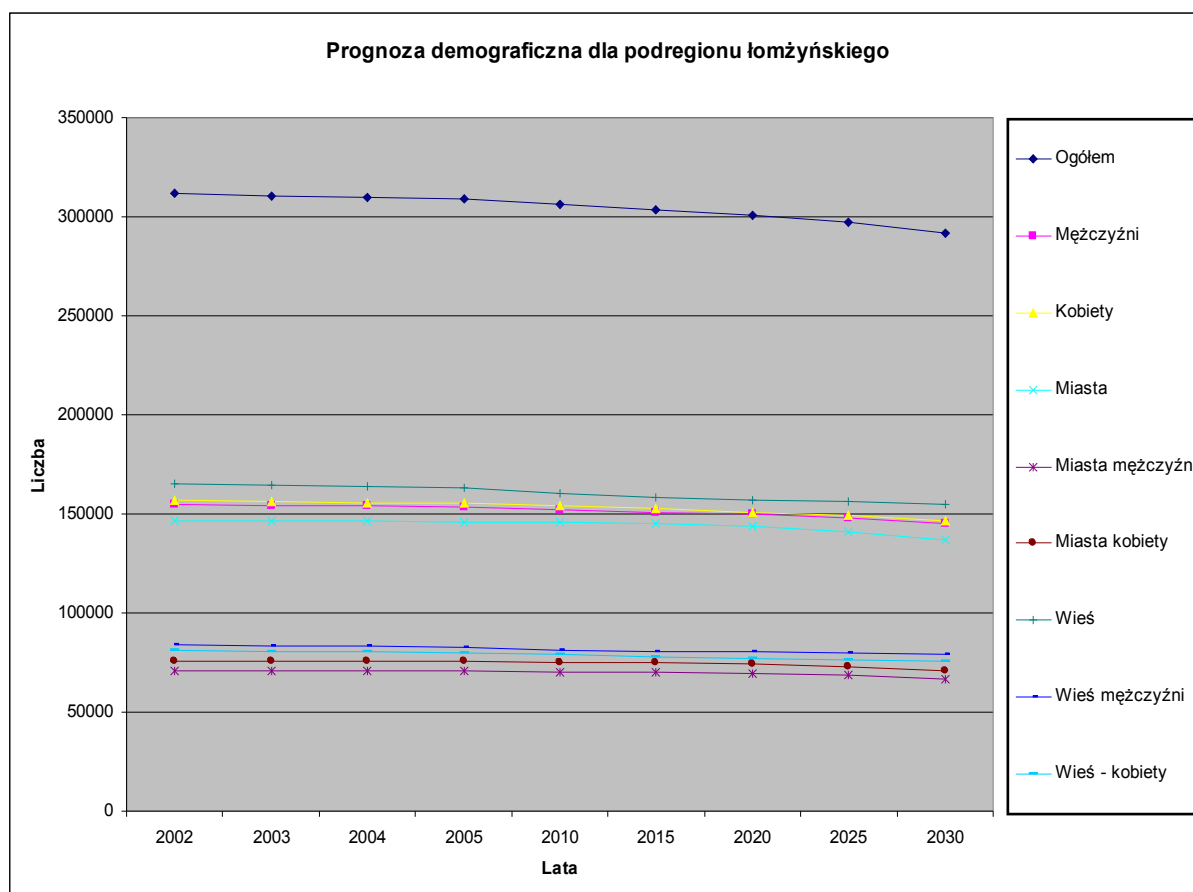
Tabela 19 Prognoza demograficzna dla podregionu łomżyńskiego do roku 2030

Lata	2002	2003	2004	2005	2010	2015	2020	2025	2030
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Ogółem	Po dr eg io n 27 - ł o m ż y ń s k i	311814	310755	309957	309223	305947	303467	300845	297136	291614
Mężczyźni		155066	154504	154056	153728	151920	150864	149831	148140	145326
Kobiety		156748	156251	155901	155495	154027	152603	151014	148996	146288
Miasta		146419	146383	146281	146178	145492	144811	143555	141084	137042
Miasta mężczyźni		70925	70916	70842	70786	70443	70094	69584	68433	66502
Miasta kobiety		75494	75467	75439	75392	75049	74717	73971	72651	70540
Wieś		165395	164372	163676	163045	160455	158656	157290	156052	154572
Wieś mężczyźni		84141	83588	83214	82942	81477	80770	80247	79707	78824
Wieś - kobiety		81254	80784	80462	80103	78978	77886	77043	76345	75748

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

Wykres 1 Prognoza demograficzna dla podregionu łomżyńskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

8.2. Warunki ekonomiczne

Konkurencyjność województwa podlaskiego, w stosunku do innych województw wg danych „Instytutu Badań Nad Gospodarką Rynkową” jest jedną z najniższych w kraju. Województwo podlaskie w zakresie konkurencyjności zajmuje następujące miejsce wśród województw:

- 13 – z 40% zatrudnieniem w usługach i budownictwie (UE – 65,5%),
- 15 – z 15% zatrudnieniem w przemyśle (UE – 29,4 %),
- 4 – z 44,8% zatrudnieniem w rolnictwie i leśnictwie (UE – 5 %),
- 13 – z 4,7% zatrudnieniem w przedsiębior. wspomaganie działaln. gosp (P–11,2 %),
- 16 – z 0,8% udziałem w krajowym zatrudnieniu w przedsiębiorstwach jw.,
- 16 – z 1,9% udziałem w krajowym zatrudnieniu w przemyśle,
- 16 – z 1,7% udziałem w krajowych nakładach inwestycyjnych w przemyśle,
- 16 – z 1,4% udziałem w krajowych nakładach na dział. naukowo – badawczą,
- 12 – w liczbie przyznanych norm ISO 2000, a 16 – w liczbie patentów,
- 13 – z 10% udziałem eksportu w produkcji sprzedanej (P – 12,8%),
- 16 – z 1,6% udziałem w krajowym eksporcie przemysłowym,
- 15 – z 1,4% udziałem w eksporcie, a 16 – z 0,9% udziałem w imporcie kraju,
- 1 – z 48% udziałem małych i średnich przedsiębiorstw w eksporcie,
- 16 – z 17,2% udziałem firm z kapitałem zagranicznym w eksporcie (P – 48,2%).

Bardzo niska konkurencyjność województwa wynika z historycznie ukształtowanej niekorzystnej w stosunku do tendencji rynkowych Unii Europejskiej i świata struktury branżowej podlaskiego przemysłu, peryferyjności położenia w stosunku do zachodnioeuropejskich centrów rozwoju gospodarczego i braku poważniejszych zasobów surowców naturalnych przydatnych do eksploatacji na skalę przemysłową

z gwarancją zbytu. Jednocześnie stosunkowo duży potencjał naukowo – badawczy i dydaktyczny uczelni, korzystne położenie w stosunku do transeuropejskich tras komunikacyjnych i na przyszłej wschodniej granicy Unii Europejskiej, niezłe rozwinięta infrastruktura społeczna oraz wysoka jakość środowiska przyrodniczego wskazują, że możliwości rozwojowe gospodarki województwa są wykorzystane w zbyt małym stopniu.

Atrakcyjność lokalizacyjna województwa podlaskiego wg w/w instytutu jest również na niskim poziomie – w większości kryteriów, w klasie D (pięciostopniowej skali atrakcyjności). Charakteryzują ją miejsca województwa w stosunku do innych województw:

- 12 – pod względem dostępności komunikacyjnej,
- 13 – w chłonności rynku regionalnego (dochód 1/os. w gosp. dom.),
- 13 – w poziomie rozwoju przemysłu (udział w kraj. prod. sprzed.),
- 11 – w stopniu transformacji gospodarki (udział sektorze prywatnym),
- 11 – w rynku pracy (współczynnik przyjęć, stopa bezrobocia),
- 15 – w rozwoju otoczenia biznesu,
- 14 – w atrakcyjności turystycznej (mimo bogatego i zróżnicowanego środowiska),
- 2 – pod względem stanu środowiska.

Stosunkowo mała atrakcyjność lokalizacyjna wynika głównie z niskiego dotychczasowego potencjału gospodarczego województwa. Szans poprawy sytuacji upatrywać można w szczególności w: poprawie dostępności komunikacyjnej, zwiększeniu stopnia transformacji gospodarki, rozwoju instytucji otoczenia biznesu, poprawie jakości i ilości bazy turystycznej, lepszym wykorzystaniu wysokiej jakości ekologicznych surowców rolniczych dla potrzeb przetwórstwa i ogólnym zwiększeniu innowacyjności gospodarki województwa.

Bezrobocie to zjawisko polegające na tym, że pewna część ludzi zdolnych do pracy, poszukujących pracy i akceptujących istniejący poziom wynagradzania, nie znajduje zatrudnienia. Żaden akt prawny nie rozwiąże problemu bezrobocia, jednakże nowe regulacje dotyczące rynku pracy mogą pomóc w listopadzie jego minimalizowaniu.

Generalnie w Polsce, w listopadzie 2003 r. wystąpił wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych i stopy bezrobocia. Większa niż przed rokiem była też liczba osób bezrobotnych pozostających bez prawa do zasiłku. Spadła liczba bezrobotnych wyrejestrowanych z ewidencji urzędów pracy, w tym z powodu podjęcia pracy. Większa niż przed rokiem była także liczba bezrobotnych uczestniczących w aktywnych formach przeciwdziałania bezrobociu. Do urzędów pracy zgłoszono mniej ofert pracy niż w październiku 2003 roku.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w końcu listopada 2003 r. wyniosła 3096,9 tys. osób (w tym 1612,6 tys. kobiet) i była wyższa o 38,6 tys. osób (o 1,3%) niż przed miesiącem oraz niższa o 53,9 tys. osób (o 1,7%) niż przed rokiem. W porównaniu do końca grudnia 2002 r. liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 120,1 tys. osób, tj. 3,7% (wobec wzrostu o 35,7 tys. i 1,1% odpowiednio rok temu). Ponad 41% ogólnej liczby bezrobotnych zamieszkiwało na wsi.

W stosunku do października 2003 r. wzrost liczby bezrobotnych odnotowano we wszystkich województwach, najbardziej znaczący w woj. podkarpackim (o 2,4%), lubelskim (o 2,2%) oraz małopolskim i świętokrzyskim (po 1,8%). Najmniejszy spadek bezrobocia miał miejsce w woj. lubuskim (o 0,4%), śląskim (o 0,6%) oraz mazowieckim (o 0,7%). W porównaniu do końca grudnia 2002 r. bezrobocie zmniejszyło się we wszystkich województwach, najwięcej w podlaskim (o 8,1%), warmińsko-mazurskim (o 6,4%) oraz podkarpackim (o 6,1%), najmniej w woj. pomorskim (o 1,9%). Wskaźnik bezrobocia za ostatnie dwa lata przedstawiono w tabeli.

Tabela 20 Stopa bezrobocia w Polsce

Bezrobocie	Listopad 2003 r.	Październik 2003 r.	Listopad 2002 r.
Stopa bezrobocia [%]	17,6	17,4	17,8
Liczba bezrobotnych	3.096.851	2.058.210	3.150.772
Nowo zarejestrowani	232.462	250.105	226.981

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r (Główny Urząd Statystyczny)

Zgodnie z zapewnieniami Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, w walce z bezrobociem mają pomóc nowe regulacje dotyczące rynku pracy. Mają one wprowadzać elementy aktywnej

polityki na rynku pracy. W 2004 roku zostanie uruchomiony program pilotażowy, w ramach którego partnerom społecznym i niepublicznym instytucjom rynku pracy udzielane będą granty na projekty służące utrzymaniu zatrudnienia lub aktywizacji bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat.

W woj. podlaskim pracowało 481,8 tys. osób, w tym 256,8 tys. poza rolnictwem indywidualnym i 225,1 tys. w rolnictwie indywidualnym (dane z końca 2002r.). Udział pracujących w rolnictwie indywidualnym wynosi około 47% (w kraju ok. 28%). W 14 powiatowych urzędach pracy zarejestrowanych było w końcu listopada 2003 r. 79.137 bezrobotnych i stanowili oni 14,1% cywilnej ludności aktywnej zawodowo (w kraju 17,6%). W województwie podlaskim w listopadzie 2003 r. liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw (w jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób) wyniosła 92.759 osób. Wybrane dane dotyczące bezrobocia przedstawia tabela.

Tabela 21 Wybrane dane na temat bezrobocia w województwie podlaskim według stanu na 30.11.2003 roku

Wyszczególnienie		Liczba	%	wzrost/ spadek(+/-) w stos. do poprzedn. m-ca
Zarejestrowani bezrobotni według wybranych kategorii (stan w końcu m-ca):	Ogółem	79.137	100,0	+1.032
	Kobiety	39.632	50,1	+264
	Zamieszkali na wsi	28.561	36,1	+419
	Bez prawa do zasiłku	70.140	88,6	+654
	Młodzież (18-24 lata)	21.140	26,7	+129
	Absolwenci	4.102	5,2	+163
	Zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy	3.209	4,1	-27
	Niepełnosprawni	2.112	2,7	+16
Długotrwale bezrobotni (pow. 12 m-cy)	42.905	54,6	-	
Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo):		14,1%		+0,1
Zmiany poziomu bezrobocia w m-cu	"Nowo zarejestrowani"	6.257		+1.014
	"Wyrejestrowani"	5.225		-2.468
Podjęcia pracy	w miesiącu	2.021		-1.159
	od początku roku	30.931		-
Oferty pracy	w miesiącu	940		-997
	na koniec miesiąca	19.490		-
Uprawnieni do:	Zasiłku przedemerytalnego	6.766		-81
	Świadczenia przedemerytalnego	5.669		+211
Zgłoszenia zwolnień grupowych w m-cu	zakłady	4		-2
	osoby	20		-238

Zródło: Informacja o podlaskim rynku pracy listopad 2003, www.praca.gov.pl; 12.02.2004 r.

Liczbę bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy podregionu łomżyńskiego przedstawiono w tabeli.

Tabela 22 Bezrobotni zarejestrowani w Powiatowych Urzędach Pracy podregionu łomżyńskiego

Powiatowy Urząd Pracy	Liczba bezrobotnych ogółem
	stan na 30.11.2003r.
Grajewo	4.986
Kolno	3.474
Łomża	8.499
Wysokie Maz.	3.151
Zambrów	3.336
	Procentowy udział bezrobotnych w liczbie czynnych zawodowo stan na 30.11.2003r.
Grajewski	20,9
Kolneński	16,2
Łomżyński	12,7
Wysokomazowiecki	9,6
Zambrowski	15,9
M. Łomża	21,2

Źródło: Biuletyn Statystyczny Województwa Podlaskiego. Urząd Statystyczny w Białymstoku, listopad 2003 r.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, iż obecnie w Polsce najogólniej rzecz ujmując mamy do czynienia z niską inflacją i wysokim bezrobociem. Całości obrazu dopełnia przegląd rozporządzalnego dochodu gospodarstw domowych. Dane dotyczące tego zagadnienia przedstawia tabela 20, z której wynika, iż dochód ten w województwie podlaskim, za rok 2002 wynosił 622,20 zł na jedną osobę. Plasuje to analizowane województwo na 10 miejscu w kraju.

Tabela 23 Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych za rok 2002

Lp.	Województwo	Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę (PLN)*	Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę (%) Polska=100
1	dolnośląskie	690,84	104,0
2	kujawsko-pomorskie	653,24	98,3
3	lubelskie	581,22	87,5
4	lubuskie	649,26	97,7
5	łódzkie	660,51	99,4
6	małopolskie	631,65	95,1
7	mazowieckie	795,48	119,8
8	opolskie	642,19	96,7
9	podkarpackie	538,46	81,1
10	podlaskie	622,20	93,7
11	pomorskie	743,44	111,9
12	śląskie	689,23	103,8
13	świętokrzyskie	578,34	87,1
14	warmińsko-mazurskie	591,92	89,1
15	wielkopolskie	639,16	96,2
16	zachodniopomorskie	655,19	98,6
	Polska	664,21	

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

Uzupełnieniem powyżej tabeli jest informacja o wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, zawarta w tabeli poniżej.

Tabela 24 Wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto¹ w zł 1816,68 (miasto Łomża 2001 r)

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto ² w zł 1787,39 (powiat łomżyński 2001 r)
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto ³ w zł 1787,42 (województwo podlaskie 2001r.
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł 2045,11 (Polska 2001 r.)

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

Wartość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw, w województwie podlaskim, za lata 2002 – 2003, prezentuje tabela.

Tabela 25 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstwa) w zł

Mie siąc e / Lata	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
200 2	1830,80	1791,70	1945,20	1846,44	1824,65	1813,08	1898,47	1898,51	1887,06	1908,28	1909,03	1973,64
200 3	1857,89	1806,53	1955,67	1941,64	1852,11	1900,67	1949,52	1899,97	1952,39	1972,59	1991,74	2126,24

^{a)} dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> z dnia 10.02.2004 r. (Główny Urząd Statystyczny)

8.3. Rynek pracy w Łomży i w regionie

Ogólna sytuacja na rynku pracy w Łomży

Coraz większym problemem staje się bezrobocie wśród osób posiadających wyższe wykształcenie. Również populacja bezrobotnych nie posiadająca przygotowania zawodowego ma poważne trudności w znalezieniu pracy, a brak odpowiedniej ilości środków i wymagana efektywność programu szkoleń nie pozwalają na przekwalifikowania zawodowe tej grupy osób. Zgłaszane oferty pracy w żadnej mierze nie pokrywają popytu na pracę.

Korzystne zmiany w strukturze bezrobocia wg zawodów i grup zawodów może przynieść tylko nowoczesna reforma szkolnictwa ponadpodstawowego, wprowadzająca system kształcenia absolwentów przygotowujący do wymogów współczesnego rynku pracy. Niezbędne są też środki na pożyczki dla bezrobotnych rozpoczynających działalność gospodarczą. Efektywność tych pożyczek kształtuje się na poziomie 70%, a nie mniej jednak środki wracają do budżetu i mogą być wykorzystane ponownie.

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej punkt ciężkości działań na rzecz zwalczania bezrobocia przesunął się inne na formy: szkolenia, poradnictwo zawodowe, ustawiczne kształcenie, wyzwianie tzw. „ducha przedsiębiorczości wśród bezrobotnych”.

Z danych dotyczących wieku, poziomu wykształcenia, stażu pracy wynika, że najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym, zasadniczym, podstawowym i niepełnym podstawowym, natomiast najmniej liczną grupę stanowią osoby posiadające wykształcenie wyższe i średnie ogólnokształcące. Z analizy danych wynika, że około 70% osób pozostających bez pracy stanowią bezrobotni w wieku mobilnym czyli 18 – 44 lata. Na koniec 2003 roku grupa ta stanowiła 75,0% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych z Łomży.

¹ bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, przedsiębiorstwa Polskie Koleje Państwowe (PKP) S.A., poczty publicznej oraz operatorów telekomunikacyjnych sieci publicznej; łącznie ze składkami na ubezpieczenia społeczne, płaconymi przez ubezpieczonego pracownika

² bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, przedsiębiorstwa Polskie Koleje Państwowe (PKP) S.A., poczty publicznej oraz operatorów telekomunikacyjnych sieci publicznej; łącznie ze składkami na ubezpieczenia społeczne, płaconymi przez ubezpieczonego pracownika

³ bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, przedsiębiorstwa Polskie Koleje Państwowe (PKP) S.A., poczty publicznej oraz operatorów telekomunikacyjnych sieci publicznej; łącznie ze składkami na ubezpieczenia społeczne, płaconymi przez ubezpieczonego pracownika

Zmiany w strukturze bezrobotnych wg wykształcenia wynikają z migracji bezrobotnych z grup o wykształceniu niższym do grup o wykształceniu wyższym.

Największą dynamikę zmian zanotowano w grupie bezrobotnych z wykształceniem wyższym. Na koniec 1999 roku bezrobotni z wykształceniem wyższym stanowili 3,0% wszystkich zarejestrowanych, podczas gdy na koniec 2003r. ich udział w ogółem ukształtował się na poziomie 4,9%.

W latach 1999 – 2003 na rynku pracy w Łomży zanotowano zmniejszenie populacji, która status bezrobotnego uzyskała z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Na koniec 1999 roku stanowili oni 10,0%, a na koniec 2003 roku 4,9% bezrobotnych w Łomży. W tym samym czasie wzrosła liczebność grupy bezrobotnych posiadających uprawnienia do zasiłku lub świadczenia przedemerytalnego. Na koniec 2003 roku w Łomży było 1322 bezrobotnych uprawnionych do tego rodzaju świadczeń, podczas gdy na koniec 1999 roku w Łomży i Powiecie Łomżyńskim łącznie było takich osób 489.

W konsekwencji, na terenie miasta Łomży utrzymuje się wysoki poziom bezrobocia, zaś samorząd zmuszony jest zwiększania wydatków bieżących, kosztem ograniczania wydatków inwestycyjnych, co już jest przyczyną istotnych zagrożeń dla dalszego rozwoju miasta.

Wysoki poziom bezrobocia jest jednym z najważniejszych problemów społecznych w Łomży, a stopa bezrobocia w regionie łomżyńskim jest wyższa od średniej krajowej. Czynniki determinującymi sytuację na rynku pracy są: zmiany demograficzne, zmiany w strukturze gospodarki przekładające się na zmiany struktury popytu na pracę oraz cykl koniunkturalny. Na zjawisko bezrobocia rejestrowanego silny wpływ mają również zmiany legislacyjne.

Możliwość wpływania Władz miasta Łomża na skalę i tempo rozwoju gospodarczego są ograniczone, są one bowiem przede wszystkim uzależnione od czynników zewnętrznych. W celu ograniczenia tego zjawiska niezbędne są działania związane z intensywną polityką państwa, umożliwiającą szybkie tworzenie nowych miejsc pracy, zwłaszcza w sektorze prywatnym.

Tabela 26 Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w Łomży Stan na koniec okresu

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	I kwartał 2004
Liczba bezrobotnych ogółem	5143	5548	6013	5769	5226	5546
w tym bez prawa do zasiłku	3712	4264	4560	4447	4669	4911
Liczba bezrobotnych kobiet	2982	3096	3256	3091	2868	2951
w tym bez prawa do zasiłku	2345	2569	2611	2513		2721
Stopa bezrobocia	19,5	21,3	23,5	23,2	21,2	22,7

Lokalny rynek pracy w dalszym ciągu jest bardzo trudny nie tylko ze względu na sytuację ekonomiczną, ale niski poziom wykształcenia rodzimego społeczeństwa. Zmianę struktury bezrobotnych wg wykształcenia stymuluje panująca od kilku lat tendencja do podnoszenia poziomu wykształcenia i umiejętności zawodowych.

Największą dynamikę wzrostu ponownie zanotowano w grupie bezrobotnych z wykształceniem wyższym.

Tabela 27 Bezrobotni wg wieku, poziomu wykształcenia, stażu pracy i czasu pozostawania bez pracy na obszarze PUP w Łomży w mieście Łomży i Powiecie Łomżyńskim

Wiek bezrobotnych	Opis	2002r.			I kwartał 2004r.		
		PUP w Łomży	Miasto Łomża	Powiat Łomżyński	PUP w Łomży	Miasto Łomża	Powiat Łomżyński
	15 - 17	0	0	0	0	0	0
	18 - 24	2724	1368	1356	2470	1272	1198
	25 - 34	2554	1421	1133	2407	1362	1045
	35 - 44	2336	1576	760	2117	1419	698
	45 - 54	1735	1252	483	1807	1296	511
	55 - 59	179	121	58	243	163	80
	pow. 60	43	31	12	46	34	12
Wykształcenie	wyższe	372	291	81	443	338	105
	śr. zaw.	2314	1601	713	2190	1517	673
	LO	441	324	117	433	305	128
	zasad.	3286	1851	1435	2978	1704	1274
	podst.	3158	1702	1456	3046	1682	1364
Staż pracy	do 1 r.	2966	1852	1114	2281	1443	838
	1 - 5	1546	855	691	1583	895	688
	5 - 10	979	578	401	985	602	383
	10 - 20	1075	790	285	1113	808	305
	20 - 30	669	521	148	716	559	157
	30 i pow. bez stażu	30	27	3	55	43	12
Czas pozostawania bez pracy	do 1m	791	514	277	394	265	129
	1 - 3	1083	685	398	1228	822	406
	3 - 6	1234	769	465	1235	754	481
	6 - 12	1395	874	521	1221	785	436
	12 - 24	1769	1075	694	1613	990	623
	pow. 24	3299	1852	1447	3399	1930	1469
Ogółem		9571	5769	3802	9090	5546	3544

Wzrost liczebności tej grupy bezrobotnych utrzymuje się od wielu lat. Realizowane założenia polityki rynku pracy jako priorytet traktują ustawiczne kształcenie i szkolenie bezrobotnych, co powoduje, że coraz większy odsetek społeczeństwa podnosi swoje kwalifikacje i poziom wykształcenia.

Drugą istotną przyczyną zwiększania się tej kategorii bezrobotnych jest funkcjonowanie na terenie miasta Łomży dwóch wyższych uczelni, które rozwijają ofertę studiów, również w systemie dziennym.

Tabela 28 Bezrobocie wśród absolwentów w Łomży (Stan na koniec okresu)

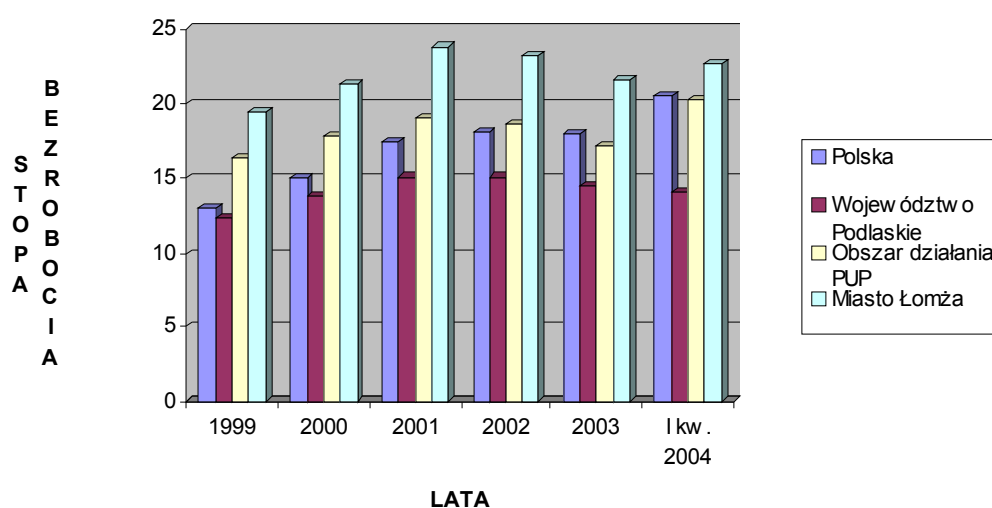
Lata	Liczba zarejestrowanych absolwentów	Z tego ze szkół				
		wyższych	policealnych i średnich zawodowych	liceów ogólnokształcących	zasadniczych zawodowych	pozostałych
1999	218	17	99	22	80	0
2000	242	27	100	15	98	2
2001	290	62	132	29	67	0
2002	261	59	115	27	60	0
2003	275		121	20	77	0
I kwartał 2004	285	74	103	32	74	2

Stopa bezrobocia jest jednym z podstawowych wskaźników każdego rynku pracy i pozwala na jego scharakteryzowanie. Na koniec grudnia 1999 roku stopa bezrobocia w Łomży wynosiła 19,5% /co stanowiło 150,0% średniej krajowej i 157,5% średniej wojewódzkiej/. Na koniec I kwartału 2004 roku osiągnęła ona wartość 22,7.

Tak wysoki poziom tego wskaźnika świadczy o tym, że bezrobocie w Łomży jest na granicy zagrożenia tzw. bezrobociem strukturalnym i sytuacja wymaga podjęcia natychmiastowych działań wspartych środkami Funduszu Pracy, gdyż kondycja ekonomiczna większości rodzimych podmiotów gospodarczych nie pozwala na tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o własne środki.

Tabela 29 Stopa bezrobocia w latach 1999 – I kwartał 2004 w Polsce, Województwie Podlaskim, na terenie działania PUP oraz Mieście Łomża

Wyszczególnienie	Stopa bezrobocia na koniec okresu:					
	1999	2000	2001	2002	2003	I kw. 2004
Polska	13,0	15,0	17,4	18,1	18,0	20,5
Województwo Podlaskie	12,4	13,8	15,1	15,1	14,5	14,1
Obszar działania PUP	16,4	17,8	19,1	18,6	17,2	20,3
Miasto Łomża	19,5	21,3	23,8	23,2	21,6	22,7

Słaba kondycja ekonomiczna większości podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie Łomży jest podstawową przyczyną ograniczania zatrudnienia przez lokalnych pracodawców do poziomu pozwalającego na przetrwanie podmiotu w trudnym okresie

gospodarczym. Brak rozwiązań prawno - fiskalnych, ulg podatkowych dla zatrudniających bezrobotnych i promowania rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości prowadzi do ograniczania tempa powstawania nowych miejsc pracy.

Podstawowych form przeciwdziałania bezrobociu należą na terenie miasta Łomża :

- Przystosowanie tworzonych lub istniejących stanowisk pracy do potrzeb wynikających z niepełnosprawności.
- Zobowiązania dotyczące refundacji wynagrodzeń osób niepełnosprawnych i składek na ubezpieczenia społeczne.
- Szkolenia osób niepełnosprawnych /w 2003 roku w ramach tego zadania ze szkolenia skorzystało 15 osób/.
- Finansowanie kosztów szkoleń organizowanych przez pracodawców.
- Dofinansowanie do oprocentowania kredytu bankowego.
- Pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub rolniczej /w 2003r. udzielono tylko jednej pożyczki na 20.000zł/.
- Współfinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej /w Łomży działa, prowadzony przez Zakłady Spożywcze „BONA” /zakład pracy chronionej/ jeden warsztat terapii zajęciowej, którego uczestnikami jest 30 osób niepełnosprawnych/.

W 2003 roku przystąpiono do programu „Wyrównywanie różnic między regionami”, którego celem strategicznym jest wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych zamieszkujących tereny słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie w dostępie do rehabilitacji zawodowej i społecznej. Opracowany program jest szansą rozwoju lokalnych firm, poprawy warunków życia i funkcjonowania osób niepełnosprawnych, a jednocześnie może mieć wpływ na zmniejszanie się bezrobocia.

3 grudnia 2003r. podpisana została umowa z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na realizację przez jednostkę samorządu terytorialnego programu pn. „Program wyrównywania różnic między regionami” w obszarze C programu:

- tworzenie nowych miejsc pracy, wyposażenie zakładu w maszyny i urządzenia – wyposażenie 38 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych – wykonywanego w terminie od dnia podpisania umowy do 31.08.2004r. przez Przedsiębiorstwo Produkcyjno – Handlowo – Usługowe „OKRUSZEK”, E. Gadomska,
- tworzenie nowych miejsc pracy – zakup linii do produkcji sosów spożywczych – wyposażenie 9 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych – wykonywanych w terminie od dnia podpisania umowy do 31.05.2004r. przez Zakłady Spożywcze „BONA”, Cwalina, Krzyżkowiak i Komorowski.

8.4. Struktura zatrudnienia oraz zmiany strukturalne w gospodarce miasta Łomży

Charakterystyka branżowa pracodawców

W tabeli przedstawiona została informacja ilościowa, sporządzona na podstawie danych bazy REGON, pozwalająca na charakterystykę branżową czterech podstawowych warstw populacji pracodawców, złożonych z małych i średnich firm. Firmy duże zostały pominięte, gdyż mają marginalny udział w analizowanej zbiorowości, a w badanej próbie jest ich zaledwie kilka.

Tabela 30 Struktura branżowa pracodawców zatrudniających do 49 pracowników w Łomży

	Produkcja	Handel	Usługi	Budownictwo	Rolnictwo	Ogółem
--	-----------	--------	--------	-------------	-----------	--------

Firmy małe	7,9%	35,5%	46,6%	9,3%	0,7%	100%
Firmy średnie	16,0%	31,4%	44,3%	7,2%	1,0%	100%
Łącznie wszyscy pracodawcy	8,3%	35,5%	46,8%	9,2%	0	100%
Udział w zatrudnieniu	13,8%	34,7%	44,0%	7,5%	0	100%

Firmy małe z terenu Łomży stanowią 68,6% wszystkich firm w obu powiatach i dają zatrudnianie około 46,2% wszystkich pracujących. Dominują wśród nich firmy usługowe – 46,6% i handlowe – 35,5%. Znacznie mniejszymi branżami są budownictwo – 9,3% i produkcja przemysłowa – 8%. W mieście nie występują małe firmy rolnicze.

Firmy średnie z Łomży mają 2,3% udział w liczbie pracodawców i dają zatrudnienie 16% pracujących ogółem. Dominują wśród nich firmy usługowe – 44,3% i handlowe – 31,4%, podobnie jak w przypadku firm małych z miasta. Uwagę zwraca wyższy niż w innych kategoriach udział firm produkcyjnych w przemyśle – 16%. Budownictwem zajmuje się 7,2% firm z tej grupy.

W powyższych danych widać, że w Łomży ogromną większość zatrudnienia tworzy handel i usługi – 78,7%.

Poniżej wykaz wybranych firm, które zatrudniają w mieście Łomży co najmniej 10 osób.

Tabela 31 Wybrane firmy na terenie Łomży zatrudniające co najmniej 10 osób

Wyszczególnienie	Zatrudnienie w 2000 roku	Zatrudnienie w 2002 roku	Zatrudnienie w 2003
------------------	--------------------------	--------------------------	---------------------

PPH „TERRAZYT” S.A.	313 osób	376 osób	371 osób
Łomżyńska Fabryka Mebli Sp. z o.o.	492 osoby	300 osób	343 osoby
PPKS	Brak danych	Brak danych	287 osób
„AMBRELA” System s.j.	Brak danych	Brak danych	207 osób
PEPEES S.A.-BROWAR ŁOMŻA	Brak danych	Brak danych	203 osoby
PPS „PEPEES” S.A.	Brak danych	Brak danych	187 osób
MPGKiM ZB	Brak danych	175 osób	167 osób
MPEC Sp. z o.o.	159 osób	161 osób	149 osób
Polska Grupa Farmaceutyczna Sp. z o.o.	Brak danych	Brak danych	140 osób
MPK	Brak danych	Brak danych	130 osób
PBD „MAKBUD”	Brak danych	Brak danych	123 osoby
„TMT” S.C. – Zakład Pracy Chronionej	87 osób	88 osób	115 osób
MPWiK Sp. z o.o.	119 osób	123 osoby	114 osób
Przedsiębiorstwo Ochrony „Purzeczek”	Brak danych	Brak danych	107 osób
„SERWIS PEPEES” Sp. z o.o.	Brak danych	Brak danych	101osób
„NEGRESKO” Sp. z o.o.	Brak danych	Brak danych	85 osób
„JDA” Jankowki Drukarnia	Brak danych	Brak danych	77 osób
PHU „MARIOLA” Sp. z o.o.	Brak danych	Brak danych	75 osób
„DOMEL”	Brak danych	Brak danych	66 osób
„SULIMA”	Brak danych	Brak danych	66 osób
PPB „FABET – ŁOMŻA”	66 osób	55 osób	63 osoby
„ATEST – POL” Pruszeko	Brak danych	Brak danych	60 osób
„COSMETICS” s.j.	Brak danych	Brak danych	60 osób
Zakłady Spożywcze „BONA” Zakład Pracy Chronionej	73 osoby	50 osób	55 osób
PT-H „KURPIEWSKI”	Brak danych	Brak danych	53 osoby
„RUBIN” Jolanta Dabrowska	Brak danych	Brak danych	48 osób
PPH „OKRUSZEK”	Brak danych	Brak danych	45 osób
„INSTALATOR”	Brak danych	Brak danych	41 osób
„NOVUM” Sp. z o.o.	Brak danych	Brak danych	40 osób
„FARMAL”	Brak danych	Brak danych	35 osób
„DEVO” Jerzy Karwacki	Brak danych	Brak danych	31 osób
„EDPOL”	Brak danych	Brak danych	30 osób
„LIBRA PRINT” Drukarnia	Brak danych	Brak danych	30 osób
PBH „Marpol”	Brak danych	Brak danych	24 osób
PHU „ZACHARZEWSKI”	Brak danych	Brak danych	17 osób
„NEMEZIS”	Brak danych	Brak danych	16 osob
„POLHURT” Hurtownia Art. Spożywczych	Brak danych	Brak danych	16 osób
„PIANPOL” Styła S.J.	Brak danych	Brak danych	15 osób
PPHU „SPIDO”	Brak danych	Brak danych	15 osób
„DROBIARZ” S.J	Brak danych	Brak danych	15 osób
„DEMART’ s.c.	Brak danych	Brak danych	15 osób
„ATEST - POL” Pruszeko	Brak danych	Brak danych	12 osób
„PROBUD” PBH	Brak danych	Brak danych	11 osób
„JANCAR” Janusz Zawadzki	Brak danych	Brak danych	10 osób
PPH „MEAT-POL”	Brak danych	Brak danych	10 osób

Tabela 32 PODMIOTY GOSPODARCZE W PODZIALE NA BRANŻE

Podmioty według rodzajów działalności	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	8	9	11	16	16	83
Przetwórstwo przemysłowe	157	164	182	202	202	584
Budownictwo	511	342	415	425	425	583
Handel	1662	1710	1803	1992	1998	2261
Usługi	927	989	992	1001	1016	-
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	343	376	351	350	351	599
Oświata, służba zdrowia	227	198	36	199	199	-
Obsługa nieruchomości i firm	17	18	20	25	25	818
Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	87	139	217	217	230	456
OGÓŁEM	3939	3945	4027	4437	4462	5384

Tabela 33 ZMIANY W REJESTRACJI I EWIDENCJI DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ***

	1999	2000	2001	2002	2003
Zarejestrowano	715	726	1384	588	13480
Wyrejestrowano	709	644	974	540	9374
Przyrost	6	82	410	48	4106
Stan na koniec roku	3945	4027	4437	4161	3901

***dane uzyskane z ewidencji prowadzonej przez Wydział Promocji Miasta i Obsługi Podmiotów Gospodarczych

Tabela 34 PODMIOTY GOSPODARCZE WEDŁUG SEKTORÓW/dane na dzień 09.06.2003r./***

Podmioty gospodarcze	Ilość podmiotów Czerwiec 2003r.	Ilość podmiotów na koniec 2003r.
Usługi	2172	2039
Handel	1640	1553
Produkcja	225	217
Gastronomia	96	86

Transport	3	2
Export, Import	2	1
Pozostałe	1	1
OGÓŁEM	4462	3901

***dane uzyskane z ewidencji prowadzonej przez Wydział Promocji Miasta i Obsługi Podmiotów Gospodarczych

8.5. Działania na rzecz osób niepełnosprawnych

Sytuacja osób niepełnosprawnych na lokalnym rynku pracy nie jest zadowalająca. Zmieniające się przepisy dotyczące w szczególności zatrudnienia osób niepełnosprawnych pogarszają istniejący stan rzeczy. W I kwartale 2004 roku liczba zarejestrowanych osób niepełnosprawnych wynosiła 293 w tym 73 osoby jako poszukujący pracy.

Dane te wymownie wskazują na konieczność reaktywowania zawodowego tej grupy osób. Rehabilitacja tej grupy bezrobotnych poprzez zatrudnienie daje niemal 100% pewności powrotu do tzw. „normalnego” życia w społeczeństwie. Zarejestrowane bezrobotne osoby niepełnosprawne oczekują na tworzenie nowych miejsc pracy typowo produkcyjnych, nie wymagających specjalnych kwalifikacji.

Uchwałą Rady Miasta Łomży NR 168/XXIX/04 z dnia 31 marca 2004r. został zatwierdzony „Plan podziału środków PFRON na zadania ustawowe z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych realizowanych w ramach Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych”.

Podziału środków dokonano m.in. w oparciu o : już złożone wnioski znajdujące się w WPS – BZiRON, informacje na temat potrzeb dotyczących osób niepełnosprawnych oraz możliwości ich zabezpieczenia wynikającego z corocznie otrzymywanych z PFRON limitów.

8.6. Edukacja i wychowanie

Edukacja winna być podstawowym elementem inwestowania w „kapitał ludzki”, gdyż będzie to decydowało o sprostaniu wymogom współczesności i szansach rozwojowych gospodarki oraz poziomie życia mieszkańców zarówno w skali Polski, jak i poszczególnych województw, miast oraz gmin wiejskich. Jednak nie należy zapominać o możliwościach finansowych budżetu państwa i poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego.

Dlatego, jak nigdy dotąd, znaczenia nabiera teza o integralności systemu edukacyjnego, którego wszystkie etapy i szczeble (od przedszkola aż po studia wyższe) winny charakteryzować się ciągłością, spójnością celów i realizowanych koncepcji programowych oraz wymagań jakościowych.

Dalszy rozwój społeczno-gospodarczy Łomży wymagać będzie znacznego podniesienia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców. W ostatnich latach ogólny poziom wykształcenia społeczeństwa systematycznie poprawiał się, jednak tempo i struktura zmian w dalszym ciągu nie są w pełni dostosowane do potrzeb restrukturyzującej się gospodarki, a przeciętny poziom wykształcenia – mimo niewątpliwych postępów w ostatnich latach – nadal znacznie odbiega od standardów europejskich.

- Bursy - 3 (555 uczniów zamieszkujących)
- Poradnie psychologiczno - pedagogiczne – 2,
- Zespół Centrów Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego - 1 (4 szkoły), 307 uczniów,
- Zespół Placówek Opiekuńczo - Wychowawczych – 1,
- Ośrodek Adopcyjno - Opiekuńczy – 1.

Przedszkola

Przedszkola - 14 (4 niepubliczne)

Liczba dzieci - 1169 w 47 oddziałach (3 oddziały integracyjne)

- Przedszkole Samorządowe nr 1 w Łomży ul. Wyzwolenia 1, Przedszkole Samorządowe nr 2 w Łomży ul. Polowa 57b, Przedszkole Samorządowe nr 3 w Łomży ul. Reymonta 9, Przedszkole Samorządowe nr 4 w Łomży ul. Spółdzielcza 8, Przedszkole Samorządowe nr

5 w Łomży ul. Sikorskiego 216, Przedszkole Samorządowe nr 6 w Łomży ul. Wojska Polskiego 29a, Przedszkole Samorządowe nr 8 w Łomży ul. Wojska Polskiego 161, Przedszkole Samorządowe nr 9 w Łomży ul. Prusa 11 a, Przedszkole Samorządowe nr 10 ul. Ks. Anny 12, Przedszkole Samorządowe nr 12 ul. Spółdzielcza 76, Przedszkole Samorządowe nr 14 w Łomży ul. Kołłątaja 8, Przedszkole Samorządowe nr 15 w Łomży ul. Kołłątaja 10, Przedszkole Specjalne w Łomży im. Św. Aniołów Stróżów ul. Wojska Polskiego 161, Niepubliczne Przedszkole Katolickie w Łomży Zgromadzenia Sióstr Służek, Najświętszej Marii Panny Niepokalanej ul. Radziecka 4

Szkoły Podstawowe.

Liczba szkół - 10 (1 niepubliczna)

Liczba uczniów - 5117 (16 oddziałów integracyjnych)

Ogółem w szkołach podstawowych uczy się 5129 uczniów w 189 oddziałach. Naukę rozpoczęło 769 uczniów w 26 klasach I. W związku z występującymi potrzebami utworzono 1 oddział integracyjny kl. I w Szkole Podstawowej Nr 10, natomiast ze względu na niewystarczającą liczbę kandydatów nie utworzono takiego oddziału w Szkole Podstawowej Nr 5. W obu szkołach funkcjonuje 15 klas integracyjnych tj. w SP10 - 11 i w SP5 – 4. Liczba utworzonych miejsc w pełni zabezpiecza potrzeby.

Zgodnie z projektami organizacyjnymi w szkołach podstawowych zatrudnionych jest 365 nauczycieli na 349 etatach oraz 155 osób administracji i obsługi na 149,5 etatu.

Wszystkie szkoły podstawowe posiadają pełną obsadę kadrową, łącznie z nauczycielami W-F i języków obcych, z wyjątkiem braku obsady na stanowisku nauczyciela języka angielskiego w SP7.

W roku szkolnym 2003/2004 ostatni rok będą funkcjonować Szkoły Podstawowe Nr 1 i Nr 3, w których uczy się będą tylko uczniowie klas VI.

Gimnazja.

Liczba szkół - 12 (4 niepubliczne)

Liczba uczniów - 3212 (3 oddziały integracyjne)

Na rok szkolny 2003/2004 nie prowadzono naboru do klas I w Publicznym Gimnazjum Nr 5 w związku z podjętymi uchwałami przez Radę Miejską o wygasaniu i zmianie obwodu tej szkoły.

W wyniku przeprowadzonego naboru do gimnazjów uczęszcza 3335 uczniów do 119 oddziałów. W Publicznym Gimnazjum Nr 2 zaplanowano dwa oddziały integracyjne klas I, razem w tej szkole funkcjonuje 3 klasy integracyjne. Nauczyciele są zatrudnieni na 231,13 etatu, pracownicy administracji i obsługi na 69,5. Ponadto pracownicy administracji i obsługi PG1 i PG3 obsługują Szkołę Podstawową Nr 1 i 3 (wygasające). W Gimnazjum Nr 2 realizowany jest program autorski z W-F w zakresie rozwoju umiejętności gry w piłkę ręczną w grupie dziewcząt w wymiarze 9 godzin tygodniowo w cyklu 3-letnim. Na zajęcia rekreacyjno-sportowe we wszystkich gimnazjach przeznaczono 68 godzin. W związku z brakiem naboru do 3 oddziałów na 8 planowanych kl. I w Publicznym Gimnazjum Nr 3, zmianie z dniem 1 września uległa organizacja tej szkoły oraz ogólna liczba uczniów, nie wywoła to jednak zmian kadrowych. Wszystkie gimnazja posiadają pełną obsadę kadrową.

Szkoła Podstawowa Nr 1 ul. Reymonta 9, Szkoła Podstawowa Nr 2 ul. Piękna, Szkoła Podstawowa nr 4 w Łomży, ul. Kierzkowa 7, Szkoła Podstawowa Nr 5, Szkoła Podstawowa nr 7 ul. Mickiewicza 6, Szkoła Podstawowa Nr 9, Szkoła Podstawowa nr 10 ul. Niemcewicza 17, Publiczne Gimnazjum nr 1 Ul. Reymonta 9, Publiczne Gimnazjum Nr 2 w ŁOMŻY ul. Niemcewicza 17, Zespół Szkół Nr 1 (Publiczne Gimnazjum nr 3, 2. Szkoła Podstawowa nr 3), ul. M. Skłodowskiej - Curie 5, Publiczne Gimnazjum nr 4 ul. Dworna 22 , Publiczne Gimnazjum Nr 8 ul. Księżnej Anny 18

Szkoły ponadgimnazjalne.

Licea ogólnokształcące

Liczba szkół - 9 (2 niepubliczne)

Liczba uczniów - 2598

Zespoły szkół - 6

Liczba uczniów - 2418

Licea ogólnokształcące dla dorosłych - 4

Zgodnie z projektami organizacyjnymi naukę w klasach I powinno rozpocząć 2312 uczniów w 72 oddziałach klas I. Razem funkcjonowałyby 6042 uczniów. Nie dokonano naboru do Liceum Profilowanego Nr 5 w Zespole Szkół Mechanicznych i Ogólnokształcących Nr 5 oraz pełnego do Zasadniczej Szkoły Zawodowej Nr 5, Nr 4 – Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących Nr 4 i całkowicie do ZSZ Nr 9 – Zespół Szkół Drzewnych Nr 9. Wobec powyższego we wszystkich szkołach zawodowych będzie funkcjonowała tylko 1 klasa zasadniczej szkoły zawodowej. W innych szkołach również nastąpiły zmiany.

Z informacji przedstawionych przez dyrektorów szkół wynika, że nauka klas I rozpocznie w 63 oddziałach 1766 uczniów, natomiast we wszystkich szkołach zawodowych i ogólnokształcących 5724 w 63 oddziałach.

Liczba pracowników administracji i obsługi wynosi 109 etatów. Należy nadmienić, że pracownicy I LO obsługują Publiczne Gimnazjum Nr 6, a Technikum Weterynaryjnego Publiczne Gimnazjum Nr 5. Powyższe zmiany spowodują również zmniejszenie liczby etatów pedagogicznych, która obecnie wynosi zgodnie z projektami 369.

W związku z podjęciem Uchwały przez Radę Miejską w Łomży w sprawie utworzenia Zespołu Centrów Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego, dokonano naboru do Liceum Ogólnokształcącego dla Dorosłych, Technikum Elektrycznego i Mechanicznego dla Dorosłych, które swoje działanie rozpoczęły od 1 września b. roku.

Burs szkolne dysponują liczbą 555 miejsc i wszystkie są wykorzystane. W trzech bursach zatrudnionych jest 33 nauczycieli na 32,2 etatu oraz 33,5 etatu pracowników administracji i obsługi.

Wszystkie szkoły i placówki prowadzone przez samorząd powiatowy posiadają pełne zabezpieczenie kadrowe z wyjątkiem stanowiska nauczyciela języka angielskiego w Zespole Szkół Drzewnych nr 9 oraz Zespole Szkół Weterynaryjnych i Ogólnokształcących Nr 7. Razem we wszystkich szkołach pozostaje do zagospodarowania 5 etatów nauczyciela języka angielskiego (stan na 1 września 2003 roku).

W związku z utworzeniem Zespołu Centrów Kształcenia ogłoszono i przeprowadzono konkurs na stanowisko dyrektora tej placówki. Ponadto przedłużono na następną kadencję pełnienie obowiązków dyrektorowi Zespołu Szkół Specjalnych.

Organizację wszystkich przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów oraz ponadpodstawowych i burs opracowano w oparciu o współczynniki określające liczbę pracowników administracji i obsługi, liczbę godzin w przeliczeniu na jednego ucznia. Wszystkie projekty organizacyjne zostały pozytywnie zaopiniowane przez Podlaskiego Kuratora Oświaty w Białymstoku.

- I Liceum Ogólnokształcące i Publiczne Gimnazjum nr 6. ul. Bernatowicza 4
- II Liceum Ogólnokształcące ul. Plac Kościuszki 3
- III Liceum Ogólnokształcące ul. Senatorska 13
- Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących Nr 4 ul. Zielona 21
- Zespół Szkół Mechanicznych i Ogólnokształcących Nr 5 ul. Przykoszarowa 22
- Zespół Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących Nr 6 ul. Kopernika 16
- Zespół Szkół Weterynaryjnych i Ogólnokształcących Nr 7 ul. St. Konwy 11
- Zespół Szkół Drzewnych Nr 9 ul. Al. Legionów 9
- Zespół Szkół Specjalnych Nr 8 ul. Nowogrodzka 4
- Zespół Centrów Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego ul. Przykoszarowa 22

Szkoły pomaturalne i policealne

- Pomaturalne i Policealne Studium Zarządzania i Marketingu ul. Mickiewicza 6
- Policealne Studium Farmaceutyczne ul. Piłsudskiego 73
- Policealne Studium Kosmetyczne ul. Piłsudskiego 73
- Policealne Studium Informatyczno-Ekonomiczne ul. Polowa 45
- Policealne Studium Zawodowe dla dorosłych ul. Kopernika 16

Szkolnictwo wyższe

W Łomży funkcjonuje pięć szkół wyższych: Wyższa Szkoła Agrobiznesu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego, Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych, Politechnika Białostocka w Białymstoku (studia magisterskie w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem) oraz Wyższe Seminarium Duchowne.

Wyższa Szkoła Agrobiznesu

Uczelnia działa na podstawie decyzji Ministerstwa Edukacji Narodowej Nr DNS 3-145/TBN/89/93 z dnia 13 lipca 1993 roku i wpisana jest do rejestru uczelni niepaństwowych pod Nr 28. Uczelnia prowadzi studia inżynierskie (dzienne i zaoczne) na następujących kierunkach: informatyka – specjalność inżynieria oprogramowania – absolwenci mogą kontynuować studia na Politechnice Warszawskiej lub Politechnice Białostockiej; rolnictwo – specjalność (wybór po V semestrze); handel zagraniczny (tylko na studiach dziennych); zarządzanie przedsiębiorstwem; ochrona środowiska w agrobiznesie; marketing i zarządzanie przemysłem spożywczym, technologia żywności.

Uczelnia prowadzi studia podyplomowe w zakresie: informatyki, rachunkowości, wyceny nieruchomości, marketingu i zarządzania w oświacie, blokowego nauczania przyrody, nauczania zintegrowanego, sztuki, towaroznawstwa i zarządzania jakością w gospodarce żywnościowej.

Uczelnia prowadzi także seminaria doktoranckie. Wykładowcami są pracownicy naukowcy Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie.

Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego

Uczelnia działa na podstawie decyzji Ministerstwa Edukacji Narodowej Nr DNS 101-45/157/TBN/97 z 15 maja 1997 roku i wpisana jest do rejestru uczelni niepaństwowych pod Nr 117. Uczelnia prowadzi studia w systemie dziennym i zaocznym na kierunku zarządzanie i marketing w następujących specjalnościach: zarządzanie organizacjami; zarządzanie ochroną zdrowia; psychologia i socjologia zarządzania,

◇ zarządzanie informatyką i zarządzanie finansami.

Uczelnia prowadzi studia podyplomowe z zakresu – zarządzania organizacjami.

Szkolnictwo artystyczne

Na terenie Łomży funkcjonują szkoły artystyczne:

- ◇ Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych, które powstało w 1992 roku. Kształci obecnie 182 uczniów. Liceum zatrudnia 34 nauczycieli,
- ◇ Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia, która powstała w 1964 roku. Uczęszcza do niej 236 osób. Posiada następujące sekcje: instrumentów ogólnomuzycznych, fortepianu, akordeonu, instrumentów smyczkowych i instrumentów dętych. Dzieci i młodzież kształcą się w klasach: fortepianu, akordeonu, skrzypiec, gitary, klarnetu, fletu, trąbki, oboju i perkusji. Szkoła zatrudnia 32 nauczycieli.

8.7. Kultura i sztuka

Instytucje upowszechniania kultury

Na terenie Łomży funkcjonuje pięć instytucji kultury, podległych samorządowi miasta:
- Miejski Dom Kultury – Dom Środowisk Twórczych jest instytucją upowszechniania kultury. Podstawowe formy działalności to przede wszystkim praca z dziećmi i młodzieżą w ramach edukacji kulturalnej (zespoły, pracownie i zajęcia indywidualne), promocja lokalnej twórczości profesjonalnej i amatorskiej oraz prezentacja wartościowej sztuki z kraju i zagranicy. Miejski Dom Kultury – Dom Środowisk Twórczych był w ubiegłych latach organizatorem lub współorganizatorem szeregu imprez kulturalnych, odbywających się na terenie Łomży. W ramach Miejskiego Domu Kultury – Domu Środowisk Twórczych działają amatorskie zespoły teatralne, muzyczne, wokalnoinstrumentalne, taneczne, plastyczne, a także Młodzieżowa Akademia Sztuki Współczesnej (grupa miłośników sztuk plastycznych skupiona wokół Galerii Bonar – w zajęciach uczestniczyły także zorganizowane grupy uczniów łomżyńskich szkół średnich) i Klub Fotografików Łomżyńskich, skupiony wokół Galerii Pod Arkadami (na co dzień reprezentowany przez Galerię Jednej Fotografii). We

wszystkich tych zajęciach uczestniczy obecnie m.in. 250 osób. Ponadto, w MDK – DŚT działają: Czarny Teatr Sivina II Tomasza Brzezińskiego – 21 osób, Studio Piosenki PopArt – 14 osób, Otwarta Grupa Teatralna – 12 osób, Grupa taneczna „Alternatywa” – 9 osób, Dziecięcy Zespół Wokalny – 24 osoby, Młodzieżowa Grupa Wokalna – 6 osób, Pracownia Plastyczna – 80 osób, Muzyczna Piwnica (zespoły rockowe) – 15 grup (razem m.in. 60 osób), Galeria Bonar, Galeria Pod Arkadami, Galeria Jednej Fotografii, Klub muzyczny Pop.

Sztandarową formą upowszechniania kultury i sztuki przez MDK-DŚT jest cykl imprez pod wspólnym mianem „Łomżyńska Jesień Kulturalna”. W ciągu dwóch miesięcy prezentowane są atrakcyjne, stojące na wysokim poziomie propozycje kulturalne; koncerty, spektakle, wystawy m.in.

Osobną działalność MDK-DŚT stanowi współpraca z łomżyńskimi artystami oraz promocja ich twórczości poprzez wystawy (m. In. Koloryt lokalny, Wspólna fotografia), koncerty, wieczory jubileuszowe. Spotkania autorskie i liczne wydawnictwa łomżyńskich literatów. Ponadto, MDK– DŚT jest organizatorem wielu imprez plenerowych, okolicznościowych (m.in. w ramach Dni Łomży) oraz na co dzień współpracuje z innymi instytucjami i organizatorami przedsięwzięć kulturalnych.

- Muzeum Północno- Mazowieckie ze Skansenem Kurpiowskim w Nowogrodzie
Muzeum Północno- Mazowieckie w Łomży powstało w 1946 roku. Swoim działaniem obejmuje trzy byłe województwa: białostockie, łomżyńskie i ostrołęckie. W ramach Muzeum funkcjonuje Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie i Galeria Sztuki Współczesnej przy ul. Długiej 13 w Łomży. W Muzeum znajduje się unikalny dział bursztynu z dorzecza Narwi Środkowej i jedyna w północno-wschodniej części kraju kolekcja lamp naftowych i pater. Dział etnografii obejmuje swym działaniem teren Kurpiowskiej Puszczy Białej i Zielonej oraz z drugiej strony tereny zamieszkiwane przez drobną szlachtę mazowiecką, wchodzące daleko na tereny białostoczczyzny. Dział historyczny i archeologiczny gromadzi materiały dotyczące Ziemi Łomżyńskiej oraz zbiera dokumenty dotyczące miast z terenu byłego województwa łomżyńskiego. Dział numizmatyczny posiada zbiory, które przekroczyły już pięć tysięcy eksponatów.

Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie im Adama Chętnika od ponad 50 lat jest częścią Muzeum i należy do dwóch najstarszych w Polsce. Zajmuje 3,5 ha powierzchni na nadnarwiańskiej skarpie. Znajduje się tam dwadzieścia pięć obiektów kubaturowych: 23 budynki z Kurpiowskiej Puszczy Zielonej i 2 obiekty murowane gospodarcze. Poza tym na terenie Skansenu znajduje się wiele obiektów tzw. Małej architektury m.in. kapliczki, folusze, studnie, bróg, ogrodzenia m.in.

Dużą popularnością cieszą się imprezy folklorystyczne, organizowane rokrocznie na terenie Skansenu: „Dni Kultury Kurpiowskiej” oraz „Niedziela na św. Rocha”. Zbiory Muzeum liczą obecnie prawie 25 tysięcy eksponatów, a frekwencja osiąga m.in. 70 tysięcy zwiedzających.

Od 1997 roku nie wyjaśniona pozostaje sytuacja lokalowa Muzeum Północno-Mazowieckiego w związku ze sprawą zwrotu budynku przy ul. Krzywe Koło 1 parafii Ewangelicko-Augsburskiej. Budynek wymaga przeprowadzenia pilnych prac remontowo-konserwatorskich, sal wystaw stałych i czasowych, centralnego ogrzewania, remontu dachu. Pomieszczenia obecnie zajmowane przez Muzeum są za małe, ciasne, magazyny znajdują się w innym miejscu niż ekspozycje i pracownie merytoryczne, w innym miejscu jest garaż i magazyn sprzętu wystawienniczego. To rozproszenie powoduje zwiększenie kosztów utrzymania i utrudnia pracę.

Galeria Sztuki Współczesnej zajmuje od 1998 roku lokal na parterze budynku Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Długiej 13. Poprzednia siedziba mieściła się przy ul. Polowej 19. Galeria stanowi dział sztuki Muzeum, posiada własne zbiory i prowadzi aktywną działalność wystawienniczą, organizując kilkanaście wystaw rocznie. Prezentuje prace lokalnego środowiska plastycznego (w tym także uczniów Liceum Plastycznego), znanych i uznanych w kraju i zagranicą twórców: malarzy, rzeźbiarzy, fotografików, rysowników. Galeria jest od kilku lat inicjatorem i organizatorem dorocznego konkursu „Dzieło Plastyczne Roku”.

Muzeum Północno-Mazowieckie zatrudniało 34 pracowników, w tym 13 merytorycznych. W latach 1994-2000 zorganizowało łącznie: 160 wystaw, 193 imprezy kulturalne (spotkania autorskie, poetyckie, koncerty, pokazy, imprezy folklorystyczne oraz 474 lekcje muzealne, w których uczestniczyło m.in. 10 tys. Osób.

- Miejska Biblioteka Publiczna

Działalność w zakresie obsługi bibliotecznej mieszkańców Łomży realizuje Miejska Biblioteka Publiczna. Działalność realizowana jest w siedzibie głównej przy ul. Długiej 13, w Oddziale dla Dzieci i Oddziale Zbiorów Specjalnych przy ul. 3 Maja 6a oraz w sześciu filiach bibliotecznych rozlokowanych w różnych miejscach miasta. Księgozbiór MBP na dzień 31 stycznia 2000 roku liczył 196187 woluminów. Biblioteka zatrudnia 39 osób, w tym 29 pracowników merytorycznych. Trudna sytuacja finansowa poważnie ogranicza zakupy nowych książek, co wiąże się ze spadkiem poziomu czytelnictwa. W 2000 roku liczba czytelników kształtowała się na poziomie 15 tys. Osób.

- Teatr Lalki i Aktora

Łomżyński Teatr powstał w 1987 roku jako Państwowy Teatr Lalek. W 1999 roku zmienił nazwę na Teatr Lalki i Aktora. Teatr mieści się w budynku byłej Straży Pożarnej które pełni funkcję centrum artystyczno - edukacyjnym, (15 tysięcy dzieci i młodzieży z miasta Łomży oraz ponad 20 tysięcy z województwa podlaskiego).

Teatr Lalki i Aktora jest organizatorem cyklu edukacji teatralnej „Poznajmy Teatr”, skierowanej do najmłodszych widzów z Domu Dziecka, biednych i zaniedbanych rodzin, osób niepełnosprawnych. Teatr zatrudnia 20 osób, w tym 8 merytorycznych (zespół aktorski, scenograf, kompozytor). Ważnym nurtem działalności teatru jest organizacja Międzynarodowego Festiwalu Teatru w Walizce. Jest to impreza cykliczna, która na trwałe wpisała się w pejzaż kulturalny miasta i regionu, ceniona jest w kraju i zagranicą. W 2000 roku odbyła się po raz trzynasty. Na Festiwal zgłoszono 40 przedstawień. Zakwalifikowano 10 teatrów. Udział w prezentacjach konkursowych, imprezach towarzyszących brały teatry z kraju a także ze Słowacji, Ukrainy, Rosji, Japonii. W trakcie Festiwalu odbyło się 16 przedstawień, które obejrzało ponad 2 tysiące widzów. Przedstawienia uliczne zgromadziły sporą rzeszę widzów i były znakomitą promocją samej imprezy, miasta i teatru.

W latach 1994-2000 w Teatrze Lalki i Aktora odbyło się łącznie 15 premier, 1367 spektakli, zaś liczba widzów wyniosła łącznie m.in. 160 tys. Osób, zaś w Festiwalu uczestniczyło 160 teatrów z różnych stron świata. Teatr bierze udział w ważnych festiwalach teatralnych w kraju i zagranicą, zdobywając nagrody i wyróżnienia. Na stałe współpracuje z Lwowskim Teatrem Lalek, Teatrem „Lele” w Wilnie, Teatrem Lalek w Podgoricy (Jugosławia), Teatrem Lalek w Mostarze (Chorwacja) oraz Teatrem Lalek w Banja Luce (Bośnia).

Łomżyńska Orkiestra Kameralna.

Łomżyńska Orkiestra Kameralna jest instytucją, która w sposób profesjonalny zajmuje się działalnością muzyczną na terenie miasta. Jest jedyną w byłym województwie łomżyńskim instytucji muzycznej, a drugiej po Filharmonii Białostockiej w województwie podlaskim. Ma w swoim dorobku dwie płyty kompaktowe. W minionym sezonie artystycznym z Orkiestrą koncertowali m.in.: Dima Chaabak – Fletnia Pana, Piotr Paleczny – fortepian, Janusz Strobel – gitara, Joanna Cortez – śpiew, Tytus Wojnowicz – obój, Anna Bajor – sopran, w czerwcu odbył się koncert nadzwyczajny pod batutą Jerzego Maksymiuka. Łomżyńska Orkiestra Kameralna jako jedyna tego typu instytucja kulturalna w mieście od ponad 24 lat nie ma swojej siedziby (nie licząc pomieszczeń biurowych przy M.in. Legionów 30). Wynajmuje do prób salę byłego Urzędu Wojewódzkiego, w sali widowiskowej tegoż urzędu odbywają się koncerty dla melomanów. Orkiestra korzysta gościnnie z sal II Liceum Ogólnokształcącego i Państwowej Szkoły Muzycznej. W latach 1994-2003 Łomżyńska Orkiestra Kameralna miała łącznie 230 koncertów, w których uczestniczyło ponad 80 tys. melomanów.

Poza tymi placówkami na terenie miasta funkcjonuje Regionalny Ośrodek Kultury, podległy Starostwu Powiatowemu w Łomży.

- Regionalny Ośrodek Kultury powstał w 1990 roku przekształcając się z istniejącego od 1968 roku Powiatowego, a potem Wojewódzkiego Domu Kultury w Łomży.

Przy Ośrodku działają: Zespół Pieśni i Tańca „Łomża”, Klub Tańca Towarzyskiego „AKAT”, Klub Plastyków Nieprofesjonalnych, Kapela Kurpiowska, Zespół Wokalny „Mezzoforte”, kółko plastyczne. Kluby, zespoły i grupy artystyczne skupiają ponad 300 osób – głównie dzieci i młodzieży. Regionalny Ośrodek Kultury sprawuje również merytoryczną opiekę nad kurpiowskimi zespołami folklorystycznymi, teatrami obrzędowymi i twórcami ludowymi na terenie powiatu łomżyńskiego.

Regionalny Ośrodek Kultury jest od wielu lat organizatorem cyklicznych imprez o zasięgu ogólnopolskim i regionalnym. Należą do nich: Ogólnopolskie Dni Kultury Kurpiowskiej w Nowogrodzie (od 1994 roku), Ogólnopolski Przegląd Zespołów Kurpiowskich (od 1996 roku), Przegląd Sztuki Ludowej (od 1978 roku), Przegląd Kapel, Śpiewaków i Gawędziarzy Ludowych (od 1977 roku), Przegląd Teatrów Wiejskich i Obrzędowych (od 1981 roku), Wigilia Twórców Ludowych (od 1985 roku), Ogólnopolskie Plenery Malarskie (od 1992 roku), Ogólnopolskie Turnieje Tańca Towarzyskiego, Giełda Piosenki Dziecięcej, eliminacje różnych szczebli Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego.

Ponadto, organizuje regularnie: imprezy estradowe i wystawy twórczości plastycznej i fotograficznej, koncerty i pokazy zespołów działających przy instytucji, wyjazdy na spektakle teatralne, operowe, konkursy i akcje plastyczne o różnym zasięgu.

Ważnym elementem działalności ROK jest również działalność edytorsko-wydawnicza. Instytucja jest wydawcą dwóch periodyków: Łomżyńskiego Informatora Kulturalnego i Łomżyńskiego Kwartalnika Kulturalnego. Publikuje także dorobek twórców, zarówno profesjonalnych, jak i nieprofesjonalnych oraz zespołów amatorskiego ruchu artystycznego. Wydano m.in. kilka tomików wierszy, płytę CD – „DIES”, Kasetę ZpiT „ŁOMŻA”, i kasetę video „Dni Kultury Kurpiowskiej'94”.

Kina

W Łomży istnieje jedno kino „MILLENIUM”. Do 1996 roku stanowiło część programowej działalności MDK-DŚT. Obecnie kino funkcjonuje w ramach Białostockiej Sieci Kin.

Najważniejsze cykliczne przedsięwzięcia kulturalne

Do najważniejszych cyklicznych przedsięwzięć kulturalnych, odbywających się na terenie ŁOMŻY zaliczyć należy: Dni Łomży, Międzynarodowy Festiwal Teatru w Walizce, Łomżyński Czerwiec Literacki, Łomżyńska Jesień Kulturalna, Dni Kultury Kurpiowskiej, Niedziela na Św. Rocha, Koncerty Łomżyńskiej Orkiestry Kameralnej, Sing Jazz Blues – festiwal wokalistów jazzowych, Zjazdy Wychowanków i Nauczycieli Szkół Ziemi Łomżyńskiej, Konkurs o Nagrodę i Medal Zygmunta Glogera. Turnieje tańca towarzyskiego, Konfrontacje teatralne, Dni Kultury Chrześcijańskiej, Międzynarodowe Warsztaty Teatralne SIVINA II, Ranking „Sportowa Osobowość Roku Województwa Łomżyńskiego, Przegląd Pieśni Patriotycznej i Religijnej WOW.

Środki masowego przekazu

Na terenie ŁOMŻY wydawane są następujące tytuły prasowe: KONTAKTY – tygodnik społeczno-kulturalny (wydawca: Spółdzielnia Pracy „POGOŃ”), nakład 16 tys. egzemplarzy, Wiadomości Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej (wydawca: TPZŁ), nakład 1 tys. egzemplarzy, Zeszyty Łomżyńskie Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej (wydawca: TPZŁ), nakład 1 tys. egzemplarzy, Ziemia Łomżyńska – rocznik Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej (wydawca: TPZŁ), nakład 1 tys. egzemplarzy, Studia Łomżyńskie – rocznik (wydawca: Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów), nakład 500 egzemplarzy, Kolekcjoner (wydawca: Polskie Towarzystwo Numizmatyczne), nakład 500 egzemplarzy.

Ponadto ukazują się w Łomży dzienniki o zasięgu regionalnym: Gazeta Współczesna, Kurier Poranny, Gazeta w Białymstoku (jako dodatek do ogólnopolskiego wydania Gazety Wyborczej). Wszystkie te gazety mają w ŁOMŻY swoje oddziały redakcji i profesjonalne zespoły dziennikarzy.

Na terenie Łomża funkcjonują – oprócz ogólnopolskich – trzy stacje radiowe o zasięgu regionalnym i lokalnym, tj. publiczne Radio Białystok oraz dwie stacje komercyjne: Radio Łomża i Radio BAB, a także dwie kablowe stacje telewizyjne: Vectra i Multiomedia oraz Telewizja Regionalna Oddział Białystok.

Sport i rekreacja

Na terenie Łomży znajduje się kilka terenów i obiektów sportowo - rekreacyjnych: Kompleks sportowo-rekreacyjny SM „Perspektywa”

Kompleks oddany został do użytku 15 października 1999 roku, w skład którego wchodzi boiska i urządzenia do uprawiania sportu i rekreacji w tym: plac zabaw dla dzieci, trzy korty tenisowe, boisko uniwersalne do gry w piłkę siatkową, piłkę ręczną, piłkę nożną, rampa i tory rolkowe, betonowe stoły do gry w tenisa, boisko do piłki koszykowej, stoły do gry w szachy, ściana treningowa do tenisa ziemnego, ścieżka rowerowa, górka saneczkowa i amfiteatr. Boiska do gier posiadają sztuczne nawierzchnie.

Miejskie kąpielisko strzeżone nad rzeką Narew

Kąpielisko jest organizowane i prowadzone na zlecenie Urzędu Miejskiego przez Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe od 1995 roku. Ochrona osób kąpiących się obejmuje 100 mb linii brzegowej jak również prowadzone są patrole ratowników w granicach administracyjnych miasta w celu zapewnienia bezpieczeństwa dla osób kąpiących się i odpoczywających nad rzeką Narew. Między innymi w programie kąpieliska strzeżonego organizowane są maratony pływackie, zawody ratownicze, rozgrywki w piłkę plażową jak również pokazy modeli pływających.

Stadion miejski

Powierzchnia stadionu wynosi 0,47 ha. Obiekt spełnia warunki do rozgrywek piłkarskich i przeprowadzania zawodów lekkoatletycznych oraz dużych imprez rekreacyjnych. W skład stadionu wchodzi: piłkarska płyta główna, dwa boiska treningowe, dwa korty tenisowe, bieżnia okólna 400 m, rzutnie dyskiem, młotem, oszczepem, skocznie do skoku w dal, trójskoku i do skoku wzwyż.

Baza sportowa stowarzyszeń kultury fizycznej

Stowarzyszenia kultury fizycznej funkcjonujące na terenie ŁOMŻY (Łomżyński Szkolny Związek Sportowy, Miejskie Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe) nie posiadają własnej bazy treningowej. Zajęcia szkoleniowe odbywają się w szkolnych salach gimnastycznych i basenach: wielofunkcyjnej hali sportowo-widowiskowej przy Szkole Podstawowej Nr 9, sal gimnastycznych o wymiarach powyżej 36X18 m – 3 obiekty, sal gimnastycznych o wymiarach powyżej 24X12 m – 7 obiektów, sal gimnastycznych o wymiarach poniżej 24X12 m - 5 obiektów, sal gimnastycznych o wymiarach poniżej 21X10,5 m – 4 obiekty, krytego basenu przy Szkole Podstawowej Nr 10 o wymiarach 25 x 12,5 m

Kluby sportowe

Na terenie ŁOMŻY funkcjonują następujące kluby sportowe: Uczniowskie Kluby Sportowe, KS „Narew”, ŁKS, Klub Karate, Klub Szachowy „DEVO-Maraton”, Yacht Club „Arcus”. Prowadzą one następujące sekcje sportowe: piłka siatkowa, tenis stołowy, szachy, koszykówka, piłka ręczna, pływanie, lekkoatletyka, piłka nożna, zapasy, karate, taekwondo, żeglarstwo, taniec towarzyski. W zajęciach sportowych uczestniczyło m.in. 2000 młodzieży szkolnej.

Ponadto, na terenie Łomży funkcjonują: Klub Rekreacyjno- Biegowy „EKO”, Klub Strzelectwa Sportowego „Tarcza”, Klub Żeglarski „Zefir”, Klub Balonowy, Łomżyński Klub Motorowy „Podkowa” i Klub Wodny „Canoe”.

Imprezy sportowo-rekreacyjne

Jednym z zadań Urzędu Miasta w Łomży jest współpraca ze wszystkimi stowarzyszeniami kultury fizycznej, podejmującymi zadania programowe, adresowane do dzieci i młodzieży, spędzających swój wolny czas na ogólnodostępnych boiskach osiedlowych i obiektach przyszkolnych oraz zrzeszonych w klubach sportowych.

Urząd Miasta w Łomży jest współorganizatorem licznych imprez sportowo-rekreacyjnych i zawodów sportowych o randze miejskiej, wojewódzkiej, ogólnopolskiej i międzynarodowej m.in.: Sportowy Turniej Miast i Gmin, Turnieje „Na olimpijskim szlaku”, Imprezy sportowo- rekreacyjne z okazji obchodów Dni Łomży, Międzynarodowy Turniej Piłki Siatkowej Młodziczek- Memoriał im. E Pietrasika, Międzynarodowy Turniej „Polonii” w tenisie stołowym, Wypoczynek dzieci i młodzieży „zima i lato w mieście”, Imprezy rekreacyjne dla dzieci niepełnosprawnych pn. „O uśmiech dziecka ”, Ogólnopolska Młodzieżowa Szkoła Turystyki Kajakowej- spływy trasą: Goniądz – Wizna – Łomża – Nowogród (ZO PTTK), „Puchar Zimy”- turniej sportowo-rekreacyjny dla młodzieży szkolnej, Ogólnopolskie Mistrzostwa Łomży w zapasach dziewcząt i chłopców, Międzynarodowy Festiwal Szachowy, „Mini 2,60”- Ogólnopolski Turniej Koszykówki, Mistrzostwa Łomży w Ratownictwie Wodnym, Otwarty Maraton Pływak Siemień- Łomża, Eliminacje Mistrzostw Polski w Motocrosie, „Puchar Łomżyczki”- Międzynarodowy Turniej Koszykówki Młodzików, Mikołajkowy Międzynarodowy Turniej Piłki Ręcznej Dziewcząt.

Organizacje pozarządowe

Rada Miejska w Łomży, Uchwałą Nr 252/XLV/97 z dnia 30.06.1997 roku przyjęła „Program Współpracy Pomiędzy Władzami Miasta Łomży a Organizacjami Pozarządowymi”. Jest to dokument określający zakres współpracy, podmioty realizujące program, formy pomocy udzielanej przez władze miasta organizacjom pozarządowym a także warunki formalne jakie winna spełniać organizacja ubiegająca się o przyznanie środków z budżetu miasta. Corocznie w budżecie miasta są zabezpieczane środki finansowe na realizację „Programu Współpracy”.

W ramach przyjętego programu organizacje pozarządowe mogą ubiegać się o wsparcie ze strony władz miasta w formie:

- ◇ grantów na dofinansowanie programów w ramach realizacji statutowych celów,
- ◇ uzyskania na preferencyjnych warunkach lokalu przeznaczonego na działalność programową.

Szczegółowej analizy składanych wniosków dokonuje Komisja Konsultacyjna składająca się z przedstawicieli organizacji pozarządowych i władz miasta.

Przyjęcie programu współpracy Władz Miasta Łomży z organizacjami pozarządowymi pozwoliło na:

- ◇ określenie jasnych i czytelnych zasad współpracy ze wszystkimi organizacjami wyrażającymi wolę działania na rzecz miasta i jego mieszkańców,
- ◇ poprawę sprawności i jakości działania organizacji pozarządowych,
- ◇ prowadzenie nowych, bardziej efektywnych działań na podstawie dobrego rozeznania potrzeb przez organizacje pozarządowe,
- ◇ uzupełnienie działań władz miasta w zakresie nie obejmowanym przez struktury organizacyjne Urzędu Miasta – były to m.in. takie zadania, jak: organizacja turnusów zdrowotnych i integracyjnych dla dzieci niepełnosprawnych i zdrowych, poszerzenie bazy rehabilitacyjnej (plac zabaw dla dzieci niepełnosprawnych), informacyjne i wydawnicze w zakresie profilaktyki i leczenia chorób nowotworowych w szczególności raka piersi, usługi komunikacyjne dla osób niepełnosprawnych, edukacji, rehabilitacji i integracji społecznej osób niepełnosprawnych, prenumeraty fachowych czasopism, bezpłatne poradnictwo prawne.

Na terenie Łomży funkcjonują ponad 130 organizacji pozarządowych.

Współpraca władz miasta z organizacjami pozarządowymi pozwala na bardziej skuteczne i efektywne zaspokajanie potrzeb konkretnych grup mieszkańców dzięki dobremu rozpoznaniu ich potrzeb oraz podejmowaniu przedsięwzięć nie obejmowanych przez struktury organizacyjne Urzędu Miasta w Łomży. Ze względu na ograniczone możliwości finansowe budżetu miasta współpraca ta ma i ten walor, że umożliwia osiąganie maksymalnych efektów społecznych przy określonych środkach finansowych, co jest zgodne z zasadą racjonalnego gospodarowania.

Wspomaganie organizacji pozarządowych przez Władze Miasta ŁOMŻY jest realizacją konstytucyjnej zasady pomocniczości, umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot.

III ZADANIA POLEGAJCE NA POPRAWIE NA OBSZARZE MIASTA ŁOMŻA.

Plan inwestycyjny

W celu dokonania wieloletnich projekcji dochodów i wydatków budżetowych, uwzględniających trendy i kierunki rozwoju ekonomicznego Łomży opracowany został zestaw założeń. Założenia te uwzględniają specyfikę Miasta. Zostały one ustalone podczas dyskusji z członkami Zarządu i Skarbnikiem Miasta.

Analiza danych historycznych wskazuje, że projekcje na lata 2002 - 2012 nie mogą być w pełni oparte na trendach historycznych. Wynika to z procesu transformacji systemu samorządowego w latach 1990 - 2000, który powodował w trakcie trwania duże zmiany poszczególnych kategoriach budżetowych.

W niniejszym opracowaniu projekcje na lata 2002-2012 zostały oparte na najbardziej aktualnych wynikach finansowych, odpowiednio modyfikowanych o wskaźniki przewidywanej inflacji, wzrostu gospodarczego, czy też inne, definiowane indywidualnie dla poszczególnych kategorii. Za wielkości bazowe obrano kwoty wynikające z uchwały budżetowej na 2001 rok.

Przedstawione poniżej scenariusze kształtowania się wydatków inwestycyjnych budżetu Miasta Łomży bazują na przyjętych założeniach dynamiki zmian poszczególnych źródeł dochodów i kierunków wydatków. Zostały one oszacowane na podstawie przyjętych w prognozie proporcji podziału wydatków bieżących i inwestycyjnych. W scenariuszu pierwszym przedstawiono dodatkowo wersję „bis”, która bazuje na innych założeniach dotyczących proporcji pomiędzy wydatkami bieżącymi inwestycyjnymi.

Scenariusz I – wariant ograniczonego rozwoju

Wartość wydatków inwestycyjnych w tym scenariuszu przyjmuje się na poziomie wielkości bazujących na dochodach budżetu miasta bez dodatkowych przychodów wynikających z wykorzystania instrumentów dłużnych. W latach kolejnych ustala się wartości wydatków inwestycyjnych na poziomie, który pozwala na to, że skumulowany stan gotówki na koniec roku jest dodatni. Realizując ten wariant wydatki inwestycyjne mogą oscylować wokół kwot od 4,1 mln zł w 2002 roku do 6,8 mln w 2004 roku, a następnie wzrastająco w latach kolejnych począwszy od 11 mln zł w 2005 roku. Niski poziom inwestycji trzech pierwszych lat wynika z konieczności spłat dotychczasowego zadłużenia. Wariant ten nie daje podstaw do szybkiego rozpoczęcia realizacji dużego programu inwestycyjnego. Daje natomiast możliwość wejścia na ścieżkę wzrostu inwestycji począwszy od 2005 roku, z osiągnięciem wyższych ich rozmiarów od 2009 roku - 21,5 mln zł.

Tak więc, w wariantcie tym zakłada się zbilansowanie budżetu Miasta Łomży bez zaciągania długu, utrzymanie dyscypliny obniżonych wydatków bieżących. Po opłaceniu obsługi długu i spłacie kapitału pozostaną następujące środki finansowe na realizację inwestycji w poszczególnych latach.

Tabela 35 Środki na finansowanie inwestycji miasta Łomża w wariantcie ograniczonego rozwoju

Lata	Środki na inwestycje z budżetu miasta w zł	Obsługa kredytów w zł	
		ogółem	w tym oświatowych
2002	3.499.100	9.537.376	3.782.574
2003	5.000.000	8.707.792	3.207.653
2004	6.800.000	7.580.796	2.552.739
2005	11.050.000	4.299.543	
2006	12.400.000	4.063.671	
2007	13.850.000	3.661.940	
2008	16.000.000	3.425.922	
2009	21.500.000		
2010	23.150.000		
2011	25.500.000		
2012	27.850.000		

Źródło: Wieloletni plan inwestycyjny Miasta Łomży, Urząd Miejski w Łomży, Łomża 2002

Scenariusz I bis – wariant ostrzegawczy

W scenariuszu tym przyjęto identyczne założenia w zakresie dochodów i wydatków budżetu jak w wariantcie „Scenariusz I”, z dwoma różnicami dotyczącymi wysokości wydatków bieżących. Założono tu utrzymanie tempa wzrostu wydatków w działach „Oświata i wychowanie” oraz „Edukacyjna opieka wychowawcza” z lat 2000-2001. Następstwem tak prowadzonej polityki finansowej i gospodarki budżetowej byłaby nie tylko konieczność wyzerowania poziomu inwestycji w okresie kilku lat począwszy od 2002 roku, ale także niemożność sfinansowania wydatków bieżących budżetu założonych w wariantcie „Scenariusz I”. Przy takim podejściu budżet miasta nie będzie zbilansowany na przestrzeni lat 2002-2006. I tak: w 2002 roku powstanie niedobór finansowania w wysokości 7.196.586 zł, w 2003 roku – 9.523.810 zł, w 2004 roku – 10.608.963 zł, w 2005 roku – 7.907.507 zł i w 2006 roku – 4.218.200 zł. Wolne środki wystąpią dopiero po zbilansowaniu wydatków bieżących w 2007 roku i wyniosą 688.816 zł, w 2008 roku – 7.143.509 zł, w 2009 roku – 8.414.264 zł. Dopiero te środki mogą być przeznaczone na wydatki inwestycyjne.

Jest to więc scenariusz niepożądany do realizacji w perspektywie 10-letniej, ponieważ w kolejnych latach będzie dochodziło do dalszego rozwarcia nożyc pomiędzy tempem wzrostu wydatków bieżących i inwestycyjnych, w efekcie czego nastąpi zachwianie płynności finansowej miasta. Następstwem końcowym byłaby niemożność sfinansowania wydatków bieżących i konieczność dokonania drastycznych redukcji wydatków bieżących w jednym roku finansowym.

Z analizy powyższych dwóch wariantów wynika zalecenie zachowania dyscypliny wydatków bieżących przyjętych w budżecie 2002 roku, co biorąc pod uwagę dotychczasowe tendencje w polityce i gospodarce finansowej Miasta może być trudnym do wykonania. W aspekcie sytuacji finansowej kolejnych lat pożądanym byłoby przeprowadzenie analiz określających faktyczne przyszłe zapotrzebowanie na usługi społeczne (np. w odniesieniu do prognoz demograficznych) oraz poszukiwanie możliwości racjonalizacji wydatków budżetowych zwłaszcza w działach w największym stopniu obciążających budżet miasta. Bardzo niebezpiecznym byłoby finansowanie działalności bieżącej środkami pochodzącymi z zaciągania długu. Pożądanym, zwłaszcza w okresie trzech kolejnych lat, byłoby poszukiwanie dodatkowych środków finansowych pozwalających powiększyć budżet w okresie jego największego obciążenia spłatami dotychczasowego zadłużenia (do rozważenia np. możliwość sięgnięcia po środki pochodzące z prywatyzacji zasobów komunalnych). Koniecznym (niezbędnym) staje się w tej sytuacji podjęcie działań powodujących zmniejszenie wydatków bieżących w działach: Oświata i wychowanie oraz Edukacyjna opieka wychowawcza.

Scenariusz II – wariant umiarkowanego rozwoju

Scenariusz ten przedstawia możliwość realizacji wariantu szybszego rozwoju miasta, zwłaszcza w okresie najbliższych trzech lat, na które przypada kumulacja spłaty dotychczasowego zadłużenia. Warunkiem jego wykonania jest sięgnięcie po instrumenty rynku dłużnego. Wartość wydatków inwestycyjnych w okresie prognozowanym przyjmuje się na poziomie, który pozwala uzyskać dodatni skumulowany stan gotówki na koniec roku. Wielkość wydatków inwestycyjnych w latach 2002 - 2005 waha się tu w przedziale 9 -10 mln zł rocznie, z dalszym stałym zrównoważonym wzrostem nakładów w każdym kolejnym roku aż do ostatniego z prognozowanych. Jest to scenariusz możliwy do realizacji przy założeniu, że w latach 2000-2003 Miasto zadłuży się dodatkowo na kwotę 13 mln zł, emitując w kolejnych trzech latach obligacje komunalne. Wskazanie instrumentu dłużnego w formie obligacji komunalnych, wynika z faktu występujących już dużych obciążeń spłat zadłużenia, co w najbliższych latach zmniejszy zdolność do spłaty nowego zadłużenia, powstałego w wyniku zaciągnięcia kredytu (karencja spłaty rat zazwyczaj do 1 roku). Emisja obligacji daje natomiast możliwość dostosowania spłaty długu do prognozowanej sytuacji finansowej miasta. Stąd też zakłada się spłatę rat nowego długu począwszy od 2009 roku, co nie byłoby możliwe w wariantcie zaciągnięcia kredytu. Jednocześnie wydaje się możliwym przygotowanie kolejnej emisji w latach przyszłych (np. począwszy od roku 2006-2007) w miarę spłat dotychczasowych obciążeń kredytowych. W scenariuszu tym maksymalne

zadłużenie miasta wynoszące 35,8 mln zł przypada na 2001 roku. Całkowita spłata długu nastąpi do 2012 roku.

Tak więc, w wariantcie tym zakłada się zwiększenie długu Miasta poprzez zwiększenie przychodów w formie emisji obligacji komunalnych na łączną kwotę 13.000.000 (w tym: 2002 rok – 5.000.000 zł, 2003 rok – 5.000.000 zł, 2004 rok – 3.000.000 zł), obniżanie wydatków bieżących i przestrzeganie dyscypliny ustalonych wydatków bieżących. Wykup obligacji nastąpiłby w latach 2009-2012. Planowany łączny koszt obsługi obligacji komunalnych oraz środki na inwestycje prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 36 Środki na finansowanie inwestycji miasta Łomżą w wariantcie umiarkowanego rozwoju

Lata	Koszt obsługi długu ogółem w zł	w tym obsługa obligacji komunalnych w zł		Środki na inwestycje z budżetu miasta w zł
		spłata kapitału	odsetki	
2002	9.809.590	-	-	8.649.115
2003	9.382.792	-	675.000	9.400.000
2004	8.460.769	-	880.000	8.900.000
2005	5.780.078	-	1.404.000	9.700.000
2006	5.286.006	-	1.144.000	10.300.000
2007	4.675.275	-	936.000	13.000.000
2008	4.439.327	-	936.000	15.000.000
2009	3.059.335	2.150.000	832.000	18.300.000
2010	3.921.735	3.150.000	832.000	19.500.000
2011	4.070.138	3.500.000	694.000	21.500.000
2012	4.546.135	4.200.000	492.000	23.500.000

Źródło: Wieloletni plan inwestycyjny Miasta Łomży, Urząd Miejski w Łomży, Łomża 2002

Scenariusz III – wariant przyspieszonego rozwoju

Wartość wydatków inwestycyjnych w okresie prognozowanym planowana jest w najwyższej wysokości ze wszystkich analizowanych wariantów. W latach kolejnych ustala się wielkość wydatków inwestycyjnych na poziomie, który pozwala na to, że skumulowany stan gotówki na koniec roku jest dodatni, a Miasto zachowuje płynność finansową. Scenariusz ten umożliwi realizację inwestycji na wyższym poziomie już w latach 2002 - 2005 w wysokości 13-14 mln zł. Niższe wartości w porównaniu z wcześniejszymi wariantami przypadają na druga połowę prognozowanego okresu. Jednak zwiększony poziom inwestycji może generować odpowiednio wyższe wielkości wolnych środków finansowych. Warunkiem realizacji takiego przyspieszonego scenariusza rozwoju jest sięgnięcie po środki dłużne w formie obligacji komunalnych w łącznej wysokości 30 mln zł (emisja w latach 2002-2005). W wariantcie tym miasto zadłuży się do maksymalnej wartości w 42,5 mln zł w 2004 r., a całkowita spłata zadłużenia nastąpi do roku 2012. Uwarunkowania zaciągnięcia kredytu i emisji obligacji są analogiczne do opisanych w „Scenariuszu II”.

Tak więc, w wariantcie tym zakłada się zwiększenie długu Miasta poprzez zwiększenie przychodów w formie emisji obligacji komunalnych na łączną kwotę 30.000.000, obniżanie wydatków bieżących i przestrzeganie dyscypliny ustalonych wydatków bieżących. Wykup obligacji nastąpiłby w latach 2009 - 2012. Planowany łączny koszt obsługi obligacji komunalnych oraz środki na inwestycje prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 37 Środki na finansowanie inwestycji miasta Łomża w wariantcie przyspieszonego rozwoju

Lata	Koszt obsługi długu ogółem w zł	w tym obsługa obligacji komunalnych w zł		Środki na inwestycje z budżetu miasta w zł
		spłata kapitału	odsetki	
2002	9.809.590	-	-	13.249.115
2003	10.057.792	-	1.350.000	13.700.000
2004	9.340.796	-	1.760.000	13.900.000
2005	7.431.543	-	3.132.000	9.700.000
2006	6.703.671	-	2.640.000	11.900.000
2007	5.821.940	-	2.160.000	13.500.000
2008	5.585.991	-	2.160.000	13.500.000
2009	8.420.000	6.500.000	1.920.000	13.200.000
2010	9.040.000	7.500.000	1.504.000	14.200.000
2011	8.524.000	7.500.000	1.024.000	16.800.000
2012	9.044.000	8.500.000	544.000	18.700.000

Źródło: Wieloletni plan inwestycyjny Miasta Łomży, Urząd Miejski w Łomży, Łomża 2002

Należy podkreślić, że w istniejącej sytuacji finansowej MIASTA ŁOMŻY w żadnym ze scenariuszy nie ma ekonomicznego uzasadnienia dla zaciągania długu przeznaczonego na cele bieżącej konsumpcji. Na ten cel nie powinny być także wykorzystywane inne wpływy o charakterze majątkowym np. ze sprzedaży mienia czy prywatyzacji zasobów będących własnością miasta.

Na utrzymanie dotychczasowego poziomu inwestowania oraz uzyskania dofinansowania dla inwestycji komunalnych z funduszu PHARE, biorąc pod uwagę zmniejszające się wpływy środków zewnętrznych na finansowanie wydatków bieżących optymalnym byłby scenariusz II – wariant umiarkowanego rozwoju, zwiększający przychody budżetu MIASTA ŁOMŻY o 13 mln złotych z tytułu emisji obligacji komunalnych z przeznaczeniem na inwestycje miejskie. Jednak biorąc pod uwagę, że wybór tego wariantu skutkuje długookresowymi konsekwencjami finansowymi dla budżetu miasta przyjęto, że Wieloletni Plan Inwestycyjny (wpi) Miasta Łomży na lata 2002-2006 zostanie oparty na scenariuszu I – wariant ograniczonego rozwoju. Inwestycje komunalne zostaną więc ograniczone do niezbędnego minimum. W kolejnej edycji WPI dla MIASTA ŁOMŻY można powrócić do scenariusza II.

Realizowane i planowane projekty inwestycyjne stanowią spójną i konsekwentną kontynuację działań, realizowanych na terenie miasta Łomży, gminy Łomża i powiatu łomżyńskiego. Są zgodne z kierunkami rozwoju powiatu łomżyńskiego oraz zapisami „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2010”, Kontraktem Wojewódzkim Województwa Podlaskiego, Narodowym Planem Rozwoju oraz Celami Funduszy Strukturalnych.

Lista zadań obejmujących (ułożonych zgodnie z hierarchizacją przedsięwzięć):

Zmiany w sposobie użytkowania terenu

- Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta Łomży:
- Opracowanie mpzp – tereny położone w rejonie Starówki -OBSZR P1
- Opracowanie mpzp – tereny położone pomiędzy ul. : Al. Piłsudskiego, Spokojną, Wesołą i rz. Łomżyczką- OBSZAR P7
- Opracowanie mpzp – obszar byłej rezerwy pod kolej-OBSZAR P9a,P9b,P9c oraz tereny przy ul. Nowogrodzkiej – OBSZAR P10
- Opracowanie mpzp – tereny os. Wschód, w rejonie ul. Wąskiej- OBSZAR P11
- Opracowanie założeń do planu zaopatrzenia miasta w gaz i energię elektryczną
- Opracowanie mpzp – obszary przyległe do os. KRASKA - OBSZAR P16
- Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Mickiewicza – Sikorskiego
- Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Żabia - Piłsudskiego
- Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Polna - Winiarskiego
- Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Kierzkowa - Dworna

- Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Szosa Zambrowska – Zawadzka (kolonia D)
- Scalenie i podział gruntów w kompleksie Zawady Przedmieście
- Wykupy gruntów w obrębie terenów przeznaczonych do scaleń: ul. Żabia – Al. Piłsudskiego, Zawady Przedmieście, Kolonia D, Mickiewicza - Sikorskiego, Polna-Winiarskiego, na powiększenie miejskiego zasobu gruntów
- Wykupy gruntów pod budowę ulic na os. Zawady przemiescie – przedłużenie ul. Zawadzkiej, połączenie ul. Poznańskiej i Al. Piłsudskiego, połączenie ul. Browarnej i Nowogrodzkiej, budowę obwodnicy na odcinku od ul. Poznańskiej i od rz. Narew do Sz. Do Mężenina, połączenie ul. Strzelców Kurpiowskich z ul. Modrzewiową, Piaski, Poprzeczną, Piaskową i Polną
- Wykupy gruntów na powiększenie miejskiego zasobu gruntów w rejonach : Koloni D, targowicy ul. Nowogrodzkiej, bulwary nad Narwią, ul. Poznańskiej (koło bocznic PKP), obszar byłej rezerwy pod kolej (od ul. Wojska Polskiego do łąk)

Rozwój systemu komunikacji i infrastruktury

- Modernizacja układu komunikacyjnego m. Łomży
  - Ciąg Nadnarwiański - ul. Nadnarwiańska i Grobla Jednaczewska
  - Rozbudowa i modernizacja lokalnej infrastruktury drogowej m. Łomży na osiedlu Nowa Łomżyca : kpt. Skowronka, Wiśniowa, Piwna, Bartnicza, Dobra /2005-2006/
  - Budowa lokalnej infrastruktury drogowej na osiedlu Kraska, Krucza, Strusia, Pawia, Mała Kraska, Przemysłowa
  - Modernizacja układu komunikacyjnego Łomży w ciągu drogi powiatowej – ul. Poznańska / rondo przy ul. Browarnej/
  - Budowa ul. Wąskiej
  - Budowa ul. Sybiraków
  - Budowa ul. Cegielnianej
  - Budowa ul. Cichej
  - Budowa ul. Prostej
  - Budowa ul. Kanarkowej
  - Budowa ul. Miodowej
- Modernizacja odwodnienia układu komunikacyjnego m. Łomży
- Rozdzielenie kanalizacji ogólnospławnej z odtworzeniem nawierzchni ulic

Inwestycje z zakresu infrastruktury technicznej ulic miejskich

- Budowa ul. Wesołowskiego
- Modernizacja ulicy Ks. Janusza, Ks. Anny, Rycerskiej, Kazańskiej, Staffa, Żeromskiego
- Modernizacja ulicy Korczaka-II etap
- Modernizacja ulicy Jednaczewskiej
- Modernizacja ulicy Krętej
- Modernizacja ulicy Lipowej
- Modernizacja ulicy Harcerskiej
- Modernizacja ulic na osiedlu Kraska
- Budowa ul. Fabrycznej
- Budowa ul. Nowej
- Budowa ul. Marynarskiej
- Budowa ulic z brakującym wodociągiem i kan. sanitarną w narożniku: ul. Przykoszarowa- Al. Legionów
- Budowa ul. Ogrodnika
- Budowa ul. Talesa z Miletu (realizacja brakującej nawierzchni na części ulicy)
- Budowa ul. Obrońców Łomży
- Budowa ul. Radosnej
- Budowa ul. Ptasiej
- Modernizacja ulic: Bema i Prusa, Śniadeckiego, Mickiewicza

- Budowa ul. Podleśnej
- Zagospodarowanie zaplecza Urzędu Miejskiego od strony ul. Zatylniej
- Budowa ul. Chopina
- Budowa ul. Farnej
- Budowa ul. Piłsudskiego / od Al. Legionów do Poznańskiej/
- Budowa ul. Zjazd
- Budowa ul. Kaktusowej
- Budowa ul. Kwiatowej
- Budowa i modernizacja punktów świetlnych
- Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Wojska Polskiego (do Wesołej)
- Budowa ul. Browarnej
- Budowa ul. Żabiej
- Budowa i przebudowa wodociągu w ul. Zamiejskiej - PHARE 2000
- Przebudowa wodociągu w ul. Polnej
- Budowa wodociągu w sięgaczu ul. Przykoszarowej
- Wymiana skorodowanych przyłączy wodociągowych
- Budowa wodociągu w sięgaczu ul. Łąkowej
- Budowa wodociągu w ul. Sybiraków
- Budowa wodociągu rozdzielczego w dzielnicy przemysłowej w rejonie ul. Żabiej

Poprawa stanu środowiska naturalnego

- Budowa systemu utylizacji odpadów komunalnych (budowa nowej niecki wysypiska)
  - Rozbudowa systemu wodno -kanalizacyjnego Łomży, w ul. Żabiej, Fr. Skowronka, Kraska, Wiśniowej, Sięgaczu Nowogrodzkiej, Poligonowej, Bazowej, Przemysłowej, Nadnarwiańskiej, W. Polskiego, /od ul. Włókienniczej do FADOMU, Słowikowa, połączenie wodociągu w ul. Przykoszarowej, i Niemcewicza, Poznańska w kierunku WZUW, Sz. Zambrowska, Mała Kraska, Piłsudskiego,
  - Modernizacja układu odbioru skratek z sita na oczyszczalni ścieków
  - Budowa kanalizacji sanitarnej w dzielnicy przemysłowej przy ul. Żabiej
  - Budowa kanalizacji sanitarnej na os. Zawady Przedmieście
  - Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Zamiejskiej
  - Budowa kanalizacji sanitarnej w sięgaczu ul. Przykoszarowej
  - Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Polnej
  - Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Wąskiej /od ul. Sikorskiego do Kierzkowej /
  - Budowa kanalizacji sanitarnej w sięgaczu ul. Łąkowej
  - Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Zdrojowej-przedłużenie /
  - Modernizacja gospodarki osadowej miejskiej oczyszczalni ścieków w Łomży
  - Opracowanie programu ochrony środowiska
  - Rozbudowa systemu utylizacji odpadów komunalnych
  - Ograniczenie oddziaływania na środowisko emisji odorów w oczyszczalni ścieków
  - Modernizacja i rozbudowa zasilania elektrycznego oraz układów pomiarowych na oczyszczalni ścieków w Łomży
- poprawę stanu środowiska kulturowego
- Dofinansowanie remontu obiektów zabytkowych
  - Remont i modernizacja centralnego ogrzewania oraz zakupy Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Długiej 13- oświetlenia w wypożyczalni, wymiana okien w budynku, zakup samochodu dostawczego, komputeryzacja biblioteki, wykonanie wentylacji w piwnicach budynku
  - Modernizacja i remont starej części Ratusza

Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców, w tym zmiany w strukturze zamieszkania,

- Monitoring miasta Łomży
- Budowa zespołu terenowych obiektów sportowo-rekreacyjnych przy ul. Konstytucji 3 Maja

- Modernizacja i rozbudowa miejskiego systemu ciepłowniczego w Łomży, w tym :
Modernizacja sieci ciepłych przesyłowych , Modernizacja węzłów ciepłych,
Modernizacja źródła wytwarzania energii cieplnej
- Modernizacja wielorodzinnych komunalnych budynków mieszkalnych położonych w centrum miasta Łomży
- Rozwój sieci teleinformatycznej na terenie miasta Łomży
- Budowa budynku komunalnego na 100 mieszkań
- Tereny sportowo-rekreacyjne nad Narwią / bulwary/
- Urządzenie terenu do rekreacji czynnej pomiędzy ul.Przytulną i ul.Malinową
- Zakup przystanków MPK ZB

Określenie kryteriów kolejności projektów:

Kolejność realizacji projektów w poszczególnych latach została ustalona z uwzględnieniem możliwości spełnienia przez projekt n/w kryteriów:

- kryteria formalne projektu
  - możliwość złożenia kompletnego wniosku z kompletem załączników (spełnienie warunków formalnych),
  - właściwa wartość projektu– całkowita wartość zadania poniżej 1 mln euro,
  - możliwość uzyskania dofinansowania z EFRR na realizację projektu,
- kryteria merytoryczne i techniczne projektu
  - spójność projektu z celami działania określonymi w ZPORR,
  - trwałość projektu (sposób zarządzania projektem po jego wykonaniu przez okres 5 lat),
  - wpływ projektu na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej obszaru objętego projektem oraz stworzenie warunków do wzrostu zatrudnienia,
  - wskaźniki osiągnięcia celów projektu,
  - możliwość realizacji w okresie 2004-2006 – wykonalność techniczna,
  - wskaźniki ekonomiczne i finansowe,
  - wpływ na politykę ochrony środowiska,
  - wpływ na politykę równych szans,
- oczekiwane rezultaty
  - stworzenie warunków do rozwoju drobnej przedsiębiorczości w rejonie projektu,
  - polepszenie warunków komunikacji dla mieszkańców w obszarze projektów,
  - zmniejszenie kosztów utrzymania i eksploatacji po wykonaniu inwestycji,
  - poprawa stanu środowiska naturalnego.

IV. REALIZACJA ZADAŃ I PROJEKTÓW

Projekty i zadania inwestycyjne

Planowane projekty i zadania inwestycyjne w okresie 2004 – 2006

Tabela 1: Planowane projekty i zadania inwestycyjne w okresie 2004 - 2006

L.p.	Tytuł zadania inwestycyjnego	Etapy działania	Przewidywany czas realizacji zadania – (czas realizacji zadania poza okresem programowania zgodnie z n+2 czyli do 2008 r.)	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Nakłady finansowe ponoszone przez budżet Miasta Łomża w latach 2004 – 2006 w tys. zł (CKZ = całkowity koszt zadania)	Uwagi
1.	Modernizacja odwodnienia układu komunikacyjnego m. Łomży		2004–2006	Miasto Łomża	2000,00 (CKZ: 5 029,00)	
2.	Ciąg Nadnarwiański – ul. Nadnarwiańska i Grobla Jednaczewska		2005-2006	Miasto Łomża	1.508,00 (CKZ: 3.910,00)	
3.	Rozdzielenie kanalizacji ogólnospławnej z odtworzeniem nawierzchni ulic - projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2006–2008	Miasto Łomża	100,00 (CKZ 13 430,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
4.	Tereny sportowo – rekreacyjne nad Narwią (bulwary) - projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2004–2008	Miasto Łomża	300,00 (CKZ: 25 100,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
5.	Rozbudowa systemu wodno – kanalizacyjnego Łomży	Ulice: Żabia, Kapitana Skowronka, Kraska, Wiśniowa, Sięgacz Nowogrodzkiej, Poligonowa, Bazowa, Przemysłowa, Nadnarwiańska, Wojska Polskiego od Włókienniczej do FADOMu, Słowikowa, Połączenie wodociągu w ul. Przykoszarowej i Niemcewicz, Poznańska w kierunku WZUW, Szosa Zambrowska, Mała Kraska, Piłsudskiego	2005–2006	Miasto Łomża MPWiK	1 395,00 (CKZ: 5 375,00)	

6.	Budowa zespołu terenowych obiektów sportowych przy ul.Konstytucji 3 Maja		2004–2006	Miasto Łomża	958,00 (CKZ: 4 159,30)	
7.	Modernizacja wielorodzinnych komunalnych budynków mieszkalnych położonych w centrum miasta Łomży - projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2007 roku	Etap I*	2004–2007	Miasto Łomża	2 431,00 (CKZ: 13 431,00)	*cały projekt zakończony w 2007 roku
8.	Modernizacja i rozbudowa miejskiego systemu ciepłowniczego w Łomży – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Modernizacja sieci ciepłych przesyłowych, modernizacja węzłów ciepłych, modernizacja źródła wytwarzania energii cieplnej*	2005–2008	Miasto Łomża MPEC	1 580,50 (CKZ: 9 064,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
9.	Rozbudowa i modernizacja systemu transportowego Łomży i okolic – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Zakup 40 autobusów dla MPK (2005 – 2008), Modernizacja placu bazy MPK ZB (2004 – 2006)*	2004–2008	Miasto Łomża MPK ZB	2 462,50 (CKZ: 16 900,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
1 0.	Inwestycje zgłoszone do Funduszy Strukturalnych (wykupy, dokumentacja)		2004–2005	Miasto Łomża	752,70 (CKZ: 1 502,70)	
1 1.	Optymalizacja ruchu kołowego na terenie miasta – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2004–2008	Miasto Łomża	1 500,00 (CKZ: 6 012,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku

1 2.	Infrastruktura techniczna ulic miejskich – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Budowa ul. Wesołowskiego (2004), ul. Wąskiej (2005), ul. Sybiraków (2005), ul. Cegielnianej (2005), ul. Cichej (2005), ul. Prostej (2005) ul. Kanarkowej (2005), ul. Miodowej (2005) ul. Staffa (2006), ul. Żerowskiego (2006) ul. Kazańskiej (2005), ul. Rycerskiej (2006), ul. Śniadeckiego (2006), Modernizacja ul. Spółdzielcza (2006), ul. Kierzkowej (2006) ul. Księcia Janusza (2005), ul. Korczaka II etap (2004), ul. Jednaczewskiej (2004), ul. Krętej (2004-2005), ul. Lipowej (2004 – 2005), ul. Harcerskiej (2004), ul. Kraska II etap i ul. Strusiej (2004), budowa ul. Fabrycznej (2004 - 2005), ul. Starej i ul. Nowej (2005), ul. Marynarskiej (2004), budowa ulic z brakującym wodociągiem i kanalizacją sanitarną w narożniku ul. Przykoszarowa i Al. Legionów (2004), budowa ul. Piaskowej wraz z sięgaczami do ul. Krzywej (2005), budowa ul. Ogrodnika (2004), budowa ul. Talesa z Miletu (realizacja brakującej nawierzchni na części ulicy – 2004), budowa ul. Obrońców Łomży (2004), ul. Radosnej (2005), ul. Ptasiej (2005), modernizacja ulic Bema i Prusa (2005-2006), budowa ul. Chopina (2004), ul. Farnej (2004), ul. Kaktusowej (2004)*	2004–2008	Miasto Łomża MPWiK mieszkańcy	4 970,00 (CKZ: 18 856,10)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
1 8.	Budowa i modernizacja punktów świetlnych – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2004–2008	Miasto Łomża	240,00 (CKZ: 600,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
1 9.	Modernizacja gospodarki osadowej miejskich oczyszczalni ścieków w Łomży – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2007 roku	Etap I*	2004–2007	Miasto Łomża MPWiK NFOŚiGW, Ekofundusz	(CKZ: 7 000,00)	*cały projekt zakończony w 2007 roku
2 0.	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Wojska Polskiego (do ul. Wesołej)			Miasto Łomża	(CKZ: 250,00)	
2 1.	Ograniczenie oddziaływania na środowisko emisji odorów w oczyszczalni ścieków		2006	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 300,00)	

2 2.	Modernizacja układu odbioru skratek z sita na oczyszczalni ścieków		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 50,00)	
2 3.	Modernizacja i rozbudowa zasilania elektrycznego oraz układów pomiarowych na oczyszczalni ścieków w Łomży		2004–2006	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 250,00)	
2 4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Zamiejskiej /200 m/ - PHARE 2000		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 299,40)	
2 5.	Budowa kanalizacji sanitarnej w sięgaczu ul. Przykoszarowej		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 51,00)	
2 6.	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Waskiej /od ul. Sikorskiego do Kierzkowej/		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 40,00)	
2 7.	Budowa kanalizacji sanitarnej w sięgaczu ul. Łąkowej		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 50,00)	
2 8.	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Zdrojowej – przedłużenie		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 12,00)	
2 9.	Budowa i przebudowa wodociągu w ul. Zamiejskiej /500 m/ - PHARE 2000		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 139,90)	
3 0.	Budowa wodociągu w sięgaczu ul. Przykoszarowej		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 88,00)	
3 1.	Wymiana skorodowanych przyłączy wodociągowych		2004–2006	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 40,00)	
3 2.	Budowa wodociągu w sięgaczu ul. Łąkowej		2004	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 35,00)	
33.	Budowa systemu utylizacji odpadów komunalnych (budowa nowej niecki wysypiska)		2004	Miasto Łomża	330,00 (CKZ: 1 500,00)	
34.	Monitoring miasta Łomży – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2007 roku	Etap 1*	2004–2007	Miasto Łomża	300,00 (CKZ: 917,00)	*cały projekt zakończony w 2007 roku
35.	Opracowanie programu ochrony środowiska			Miasto Łomża	40,00 (CKZ: 40,00)	
36.	Opracowanie założeń do planu zaopatrzenia miasta w gaz i energię elektryczną		2005	Miasto Łomża	50,00 (CKZ: 100,00)	

37.	Dofinansowanie remontu obiektów zabytkowych		2004	Miasto Łomża	25,00 (CKZ: 25,00)	
38.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Mickiewicza – Sikorskiego – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2004–2008	Miasto Łomża	500,00 (CKZ: 1 000,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
39.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Polna – Winiarskiego – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2004–2008	Miasto Łomża	500,00 (CKZ: 1 100,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
40.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Szosa Zambrowska – Zawadzka – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2005–2008	Miasto Łomża	600,00 (CKZ: 1 600,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
41.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie Zawady Przedmieście – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*	2005–2008	Miasto Łomża	30,00 (CKZ: 1 600,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
42.	Wykupy gruntów w obrębie terenów przeznaczonych do scaleń na powiększenie miejskiego zasobu gruntów – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*: ul. Żabia – Al. Piłsudskiego, Zawady Przedmieście, Kolonia D, Mickiewicza – Sikorskiego, Polna – Winiarskiego,	2004–2008	Miasto Łomża	600,00 (CKZ: 1 500,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
43.	Wykup gruntów pod budowę ulic – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*: Osiedle Zawady Przedmieście – przedłużenie ulicy Zawadzkiej, Połączenie ulicy Poznańskiej i Alei Piłsudskiego, Połączenie ulicy Browarnej i Nowogrodzkiej, Budowa obwodnicy na odcinku od ul. Poznańskiej i od rzeki Narew do Szosy do Mężenina, Połączenie ulicy Strzelców Kurpiowskich z Modrzewiową, Piaski, Poprzeczna, piaskowa	2004–2008	Miasto Łomża	1 600,00 (CKZ: 8 000,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku

44.	Wykupy gruntów na powiększenie miejskiego zasobu gruntów – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*: Rejon: Kolonii D, targowicy ul. Nowogrodzkiej, bulwarów nad Narwią, ul. Poznańskiej (koło bocznic PKP), obszaru byłej rezerwy pod kolej (od ul. Wojska Polskiego do łąk)	2004–2008	Miasto Łomża	1 000,00 (CKZ: 2 000,00)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
45.	Modernizacja i remont starej części Ratusza		2004–2006	Miasto Łomża	1 300,00 (CKZ: 2 000,00)	
46.	Opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2008 roku	Etap I*: rejon Starówki – Obszar P1, tereny pomiędzy Al. Legionów, ul. Sikorskiego, , tereny pomiędzy Al. Piłsudskiego, ul. Spokojną, Wesołą i rz. Łomżyczką – Obszar P7, obszar byłej rezerwy pod kolej – Obszar P9a, P9c, P9c oraz tereny przy ul. Nowogrodzkiej – Obszar P10, tereny os. Wschód w rejonie ul. Wąskiej – Obszar P11, obszary przyległe do os. Kraska – Obszar P16	2004–2008	Miasto Łomża	126,60 (CKZ: 402,12)	*cały projekt zakończony w 2008 roku
47.	Remont i modernizacja centralnego ogrzewania oraz zakupy Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Długiej 13 – projekt długoterminowy, przewidywane zakończenie w 2007 roku	Etap I*: oświetlenie w wypożyczalni, wymiana okien w budynku, zakup samochodu dostawczego, komputeryzacja biblioteki, wykonanie wentylacji w piwnicach budynku	2006–2007	Miasto Łomża	100,00 (CKZ: 386,00)	*cały projekt zakończony w 2007 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Łomży na lata 2004 – 2008 (kwiecień 2004)

Tabela 2: Planowane projekty i zadania inwestycyjne po 2006 roku

L.p.	Tytuł zadania inwestycyjnego	Etapy działania	Przewidywany czas realizacji zadania	Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu	Nakłady finansowe ponoszone przez budżet Miasta Łomża w tys. zł (CKZ = całkowity koszt zadania)	Uwagi
1.	Rozdzielenie kanalizacji ogólnospławnej z odtworzeniem nawierzchni ulic	Etap II	2006–2008	Miasto Łomża	3 355,00 (CKZ: 13 430,00)	
2.	Tereny sportowo – rekreacyjne nad Narwią (bulwary)	Etap II	2004–2008	Miasto Łomża	6 200,00 (CKZ: 25 100,00)	
3.	Rozbudowa systemu utylizacji odpadów komunalnych		2007–2010	Miasto Łomża	(CKZ: 13 875,00)	
4.	Modernizacja wielorodzinnych komunalnych budynków mieszkalnych położonych w centrum miasta Łomży	Etap II	2004–2007	Miasto Łomża	1 250,00 (CKZ: 13 431,00)	
5.	Modernizacja i rozbudowa miejskiego systemu ciepłowniczego	Modernizacja sieci ciepłych przesyłowych, modernizacja węzłów ciepłych, modernizacja źródła wytwarzania energii cieplnej – etap II	2005–2008	Miasto Łomża	689,00 (CKZ: 9 064,00)	
6.	Rozbudowa i modernizacja systemu transportowego Łomży i okolic	Zakup 40 autobusów dla MPK (2005 – 2008) – II etap	2004–2008	Miasto Łomża	1 800 (CKZ: 16 900,00)	
7.	Optymalizacja ruchu kołowego na terenie miasta	Etap II	2004–2008	Miasto Łomża	1 000,00 (CKZ: 6 012,00)	

8.	Infrastruktura techniczna ulic miejskich	Budowa ul. Podleśnej (2008), zagospodarowanie zaplecza Urzędu Miejskiego od strony ul. Zatylniej (2008), modernizacja ul. Wesołej (chodnik od ul. Wojska Polskiego do pętli MPK – 2007 – 2008), budowa ul. Łącznej (2008), budowa ul. Łąkowej (w tym kanał deszczowy, nawierzchnia, wykup – 2008), budowa ul. Piłsudskiego od Al. Legionów do ul. Poznańskiej (2008), budowa ul. Zjazd (2008), budowa ul. Kwiatowej (2007), budowa ul. Browarnej (2008), budowa ul. Żabiej (2008),	2004–2008	Miasto Łomża	3 580,00 (CKZ: 18 856,10)	
9.	Budowa i modernizacja punktów świetlnych	Etap II	2004–2008	Miasto Łomża	200,00 (CKZ: 600,00)	
10.	Modernizacja gospodarki osadowej miejskich oczyszczalni ścieków w Łomży	Etap II	2004–2007	Miasto Łomża, MPWiK NFOŚiGW, Ekofundusz	(CKZ: 7 000,00)	
11.	Budowa kanalizacji sanitarnej w dzielnicy przemysłowej przy ul. Żabiej /1800 m/		2008	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 630,00)	
12.	Budowa kanalizacji sanitarnej na os. Zawady Przedmieście /2400 m/		2008	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 2 750,00)	
13.	Budowa kanalizacji sanitarnej w ul. Polnej /250m		2008	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 385,00)	
14.	Przebudowa wodociągu w ul. Polnej / 400 m/		2007	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 245,00)	
15.	Budowa wodociągu w ul. Sybiraków / 400 m/		2008	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 80,00)	
16.	Budowa wodociągu rozdzielczego w dzielnicy przemysłowej w rejonie ul. Żabiej /1800 m/		2007	Miasto Łomża MPWiK	(CKZ: 270,00)	
17.	Monitoring miasta Łomży	Etap II	2004–2007	Miasto Łomża	150,00 (CKZ: 217,00)	
18.	Zakup przystanków MPK ZB	Etap II	2004–2008	Miasto Łomża	60,00 (CKZ: 170,00)	
19.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Mickiewicza – Sikorskiego	Etap II	2004–2008	Miasto Łomża	500,00 (CKZ: 1 000,00)	
20.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Żabia – Piłsudskiego		2007–2008	Miasto Łomża	1 800,00 (CKZ: 1 800,00)	

21.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Polna – Winiarskiego	Etap II	2004–2008	Miasto Łomża	(CKZ: 1 100,00)	
22.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Kierzkowa – Dworna		2008	Miasto Łomża	(CKZ: 800,00)	
23.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie ulic Szosa Zambrowska – Zawadzka	Etap II	2005–2008	Miasto Łomża	800,00 (CKZ: 1 600,00)	
24.	Scalenie i podział gruntów w kompleksie Zawady Przedmieście	Etap II	2005–2008	Miasto Łomża	900,00 (CKZ: 1 600,00)	
25.	Wykupy gruntów w obrębie terenów przeznaczonych do scaleń na powiększenie miejskiego zasobu gruntów	Etap II: ul. Żabia – Al. Piłsudskiego, Zawady Przedmieście, Kolonia D, Mickiewicza – Sikorskiego, Polna – Winiarskiego	2004–2008	Miasto Łomża	900,00 (CKZ: 1 500,00)	
26.	Wykup gruntów pod budowę ulic	Etap II: Osiedle Zawady Przedmieście – przedłużenie ulicy Zawadzkiej, Połączenie ul. Poznańskiej i Alei Piłsudskiego, Połączenie ulicy Browarnej i Nowogrodzkiej, Budowa obwodnicy na odcinku od ul. Poznańskiej i od rzeki Narew do Szosy do Mężenina, Połączenie ulicy Strzelców Kurpiowskich z Modrzewiową	2004–2008	Miasto Łomża	2 400,00 (CKZ: 8 000,00)	
27.	Wykupy gruntów na powiększenie miejskiego zasobu gruntów	Etap II: Rejon: Kolonii D, targowicy ul. Nowogrodzkiej, bulwarów nad Narwią, ul. Poznańskiej (koło bocznic PKP), obszaru byłej rezerwy pod kolej (od ul. Wojska Polskiego do łąk)	2004–2008	Miasto Łomża	1 000,00 (CKZ: 2 000,00)	
28.	Pozyskanie mieszkań komunalnych, partycypacja w budowie mieszkań czynszowych		2008	Miasto Łomża	1 100,00 (CKZ: 3 700,00)	
29.	Opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego	Etap II: rejon Starówki – Obszar P1, tereny pomiędzy Al. Legionów, ul. Sikorskiego, Wyszyńskiego i Mickiewicza – Obszar P2, pomiędzy Al. Piłsudskiego, ul. Spokojną, Wesołą i rz. Łomżyczką – Obszar P7, obszar byłej rezerwy pod kolej – Obszar P9a, P9c, P9c i tereny przy ul. Nowogrodzkiej – Obszar P10, tereny os. Wschód w rejonie ul. Wąskiej – Obszar P11, obszary przyległe do os. Kraska – Obszar P16	2004–2008	Miasto Łomża	240,00 (CKZ: 402,12)	

30.	Remont i modernizacja centralnego ogrzewania oraz zakupy Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Długiej 13	Etap II: oświetlenie w wypożyczalni, wymiana okien w budynku, zakup samochodu dostawczego, komputeryzacja biblioteki, wykonanie wentylacji w piwnicach budynku	2006–2007	Miasto Łomża	286,00 (CKZ: 386,00)	
31.	Urządzenie terenu do rekreacji czynnej pomiędzy ul. Przytulną i Malinową		2008	Miasto Łomża	110,00 (CKZ: 110,00)	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Łomży na lata 2004 – 2008 (kwiecień 2004)

V. POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DZIAŁANAMI

Rozwój społeczno - gospodarczy w skali lokalnej jest bezpośrednio związany z procesami zachodzącymi w otoczeniu społeczności lokalnych. W obecnym systemie gospodarki rynkowej, otoczeniem, które może mieć i ma wpływ na wykorzystanie szans rozwojowych jest zarówno otoczenie bliskie jak i dalsze. Gospodarka województwa i powiatu wywiera bezpośredni wpływ na procesy zachodzące w mieście. Otoczenie dalsze, w postaci gospodarki kraju ma nie mniejsze znaczenie jak stan gospodarki na tym terenie .

Plan Rozwoju Lokalnego jest powiązany z następującymi dokumentami i działaniami :

- „Koncepcją polityki przestrzennego zagospodarowania kraju”,
- „Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego 2001 - 2006”,
- Strategią Gospodarczą Rządu „Przedsiębiorczość - Rozwój - Praca. Infrastruktura - klucz do rozwoju” ,
- Kontraktem Wojewódzkim,
- Zintegrowanym Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego na lata 2004 - 2006 (ZPORR) i Uzupełnienie ZPORR r.
- „Strategią rozwoju województwa podlaskiego” z 2000 i 2001 roku.
- „Planem zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego”,
- „Priorytety współpracy zagranicznej województwa podlaskiego”,
- Program Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego Województwa Podlaskiego do 2010 r.
- Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Łomży
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Łomży do roku 2015 z września 2001 r. zatwierdzona uchwałą nr 309/LVII/01 Rady Miejskiej Łomży z dnia 17 października 2001 r.
- Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Łomży na lata 2004-2008,
- Realizowane zadania w ramach Kontraktu Wojewódzkiego,
- Realizowane projekty w ramach programów przedakcesyjnych (PHARE , SAPARD i inne)

Jednocześnie Plan Rozwoju Lokalnego jest zgodny z kryteriami i celami określonymi w wyżej wymienionych dokumentach. Plan jest zgodny również z dokumentami ustanowionymi przez prawo lokalne.

- Zintegrowany Program Gospodarki Transportowej Miasta Łomży,
- Programu ochrony środowiska,
- Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta Łomży na lata 2004 – 2015,
- Uproszczonego programu rewitalizacji Miasta Łomży.

Projekty zrealizowane:

Tabela 38 Zrealizowane projekty

Projekt	Dofinansowanie UE	Opis działań projektu	Uwagi
Modernizacja budynku Gimnazjum nr 6 w Łomży	50 000,00 PLN	modernizacja sanitariatów dla młodzieży szkolnej, adaptacja pomieszczeń na szkolną pracownię komputerową	Umowa z Wojewodą Podlaskim nr Oś. 4.33/16/01
Modernizacja Państwowego Domu Dziecka w Łomży	20 000,00 PLN	docieplenie elewacji budynku	Umowa z Wojewodą Podlaskim nr P.D.Dz. 10/41/01
Rozbudowa i modernizacja Domu Pomocy Społecznej w Łomży	500 000,00 PLN	prace budowlane w piwnicach i na parterze budynku, wykonanie elewacji zewnętrznej budynku, zakup urządzeń i wyposażenia, wykonanie dojazdów i dojazdów, utwardzenie podwórka	Umowa z Wojewodą Podlaskim nr DPS.14.9/42/01
Modernizacja i adaptacja budynku dla Teatru Lalki i Aktora w Łomży	400 000,00 PLN	roboty budowlano-montażowe	Umowa z Wojewodą Podlaskim nr RKiODK.7.Dz.4/36/01
Budowa wysypiska odpadów komunalnych w Miastkowie	98 647,86 EUR	budowa sektora wysypiska odpadów komunalnych dla miasta Łomży w Miastkowie oraz zakup kompaktora	PL 9609/03/15/L002 (program Phare STRUDER 2)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Łomży 2004 – 2008

Projekty w trakcie realizacji:

Tabela 39 Projekty w trakcie realizacji

Projekt	Dofinansowanie UE	Opis działań projektu	Uwagi
Otwarcie terenów do rozwoju MSP w ciągu ulicy Rybaki w Łomży	351 804,43 EUR	modernizacja ul. Rybaki, leżącej w ciągu dróg powiatowych, obejmująca budowę kanalizacji deszczowej oraz nawierzchni ulicy	PL 0008.02.06.0045 (Phare 2000 SSG) Przewidywany termin zakończenia: 2004 rok
System wodno-kanalizacyjny Łomży i przyległych gmin	2 381 040,53 EUR	Inwestycja prowadzona w ulicach Zdrojowej, Wąskiej, Szosie Zambrowskiej i Poznańskiej na terenie miasta Łomża, oraz na terenie gminy Łomża i gminy Piątnica. Projekt obejmuje sieci kanalizacji sanitarnej, odbudowę nawierzchni ulic oraz wodociągu magistralnego w Szosie do Mężenina do Podgórze (drugostronne zasilanie miasta w wodę)	PL 01.06.05.03 (Phare 2001 SSG) Przewidywany termin zakończenia: 2006
Rozwój sektora MSP na terenie m. Łomży	2 100 000,00 EUR	Projekt obejmuje budowę i modernizację uzdatniania wody w celu osiągnięcia wskaźników czystości wody zgodnych z obowiązującymi w Unii Europejskiej	(Phare 2003 SSG) Przewidywany termin zakończenia: 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Łomży 2004 – 2008

VI. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Wszystkie realizowane działania powinny być co pewien określony czas poddawane analizie zasadności i rezultatów ich realizacji, a także ewentualnie weryfikowane. Takie postępowanie zapewnia odpowiednie dostosowanie do aktualnych warunków i nie przewidzianych wcześniej czynników. Aby ocenić poziom i jakość osiągnięcia oczekiwanych rezultatów (zachodzących zmian) na określonym obszarze realizacji działań, należy wybrać wskaźniki, które zostaną zmierzone przed rozpoczęciem działań oraz będą monitorowane w określonych odcinkach czasu w trakcie realizacji. Należy jednak pamiętać, iż osiągnięcia mogą być rozumiane jako efekty bezpośrednie i natychmiastowe, ale także efekty pośrednie – widoczne po dłuższym okresie czasu mierzonych od zakończenia inwestycji.

Monitorowanie osiągnięć Planu Rozwoju Lokalnego oraz jego efektywności jest możliwe po uprzednim wyborze odpowiednich wskaźników, które umożliwiają szeroko pojętą ocenę realizowanych projektów.

Kryteria wyboru odpowiednich wskaźników to: trafność, określenie liczbowe (także procentowe), wiarygodność i dostępność.

Możemy wyróżnić następujące rodzaje wskaźników:

- wskaźniki wkładu – dotyczą budżetu, pokazują aktualne zaawansowanie finansowe w realizację działań w odniesieniu do całości założonych kosztów,
- wskaźniki produktu – liczone w jednostkach mierzalnych,
- wskaźniki rezultatu – dotyczą bezpośrednich efektów prowadzonych działań, liczone są w jednostkach fizycznych bądź finansowych w ujęciu dynamicznym,
- wskaźniki oddziaływania – dotyczą osiągnięć realizowanych działań, nie stanowiących efekty natychmiastowe; oddziaływanie szczegółowe opisuje efekty bezpośrednio powiązane z realizowanym działaniem, pojawiające się po jakimś czasie od zakończenia, natomiast skomplikowane w pomiarze oddziaływanie globalne dotyczy populacji w ujęciu szerszym.

Wszystkie działania przyjęte w Planie Rozwoju Lokalnego zostaną objęte monitoringiem dostarczającym danych obrazujących postęp we wdrażaniu projektów realizowanych w ramach różnych programów oraz umożliwi ocenę ich wykonania.

Wskaźniki obrazujące postęp we wdrażaniu oraz rezultaty działań określonych w Planie Rozwoju Lokalnego można ujmować w trzech kategoriach:

- 1/ wskaźniki produktu, które odnoszą się do rzeczowych efektów działania
- 2/ wskaźniki rezultatu odpowiadające bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z realizacji działań
- 3/ wskaźniki oddziaływania obrazujące konsekwencje podjęcia określonych działań wykraczające poza efekty natychmiastowe.

Oddziaływanie może odnosić się do efektów związanych bezpośrednio z podjętymi działaniami, ale pojawiające się po pewnym czasie oraz do efektów długookresowych, oddziałujących na szerszą populację i pośrednio tylko wynikających ze zrealizowanego działania.

Sfera gospodarcza

Efekty

- rozwój i zwiększenie potencjału gospodarczego miasta Łomży,
- poprawa wizerunku inwestycyjnego oraz wzrost atrakcyjności inwestycyjnej miasta,
- pozyskanie i odpowiednie przygotowanie terenów oraz obiektów do zagospodarowania,
- rozwój infrastruktury technicznej i turystycznej,
- polepszenie dostępności urzędzeń infrastruktury technicznej,
- zapewnienie niezawodności funkcjonowania urzędzeń infrastruktury technicznej,
- stworzenie korzystnych warunków do rozwoju MŚP,
- stworzenie lokalnego klimatu, sprzyjającego rozwojowi działalności gospodarczej,
- wzrost poziomu rozwoju tzw. otoczenia biznesu – instytucji wspierających MŚP,
- powiększenie lokalnego rynku zbytu towarów i usług,
- rozbudowa bazy turystycznej oraz noclegowej,
- wzmocnienie atrakcyjności turystycznej miasta.

Sfera społeczna

Efekty

- podwyższenie standardu życia mieszkańców miasta Łomży,
- polepszenie stanu bezpieczeństwa publicznego,
- polepszenie warunków zamieszkania i odpoczynku mieszkańców,
- zaspokojenie potrzeb społecznych,
- stwarzanie możliwości powstawania nowych miejsc pracy,
- podniesienie poziomu wykształcenia zasobów ludzkich poprzez polepszenie warunków edukacyjno – oświatowych,
- podniesienie poziomu kwalifikacji zawodowych zasobów ludzkich,
- pobudzanie i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców i ich aktywności gospodarczej,
- polepszenie dostępu do obiektów i urzędzeń rekreacyjnych i sportowych.

Sfera ekologiczna i przestrzenna

Efekty

- poprawa stanu środowiska przyrodniczego,
- poprawa stanu czystości wód powierzchniowych oraz płytkich wód podziemnych,
- zmniejszenie ilości zanieczyszczeń odprowadzanych do cieków wodnych,
- poprawa stanu czystości powietrza atmosferycznego,
- zmniejszenie emisji zanieczyszczeń zapachowo – czynnych do powietrza atmosferycznego,
- polepszenie wizerunku miasta jako miejsca atrakcyjnego turystycznie,

- rozpowszechnienie proekologicznych nośników pozyskiwania energii (gaz, elektryczność, źródła odnawialne),
- lepsze wykorzystanie istniejących obszarów zieleni miejskiej,
- zabezpieczenie możliwości bezpiecznego składowania odpadów stałych,
- racjonalna i oszczędna gospodarka terenami,
- minimalizacja nakładów finansowych na zagospodarowanie terenów,
- ochrona zasobów przyrodniczych przed degradacją.

Planowane, przykładowe wskaźniki oddziaływania:

- poprawa stanu środowiska naturalnego,
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- wzrost atrakcyjności terenów przeznaczonych na infrastrukturę turystyczną,
- rozwój przedsiębiorczości,
- nowe miejsca pracy,
- przyciągnięcie inwestorów,
- poprawa stanu zdrowia mieszkańców,
- poprawa stanu środowiska naturalnego,
- rozwój turystyki,
- rozwój przedsiębiorczości,
- zachowanie jakości zasobów wód podziemnych,
- poprawa stanu zdrowia,
- wzrost atrakcyjności terenów dla rozwoju turystyki,
- poprawa komfortu i warunków pracy i nauczania,
- wzrost poziomu umiejętności uczniów,
- zwiększenie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców miasta,
- ograniczenie strat materialnych,
- wzrost zaufania społeczeństwa do działań podejmowanych przez władze samorządowe,
- wdrożenie rozwiązań techniczno – organizacyjnych z zakresu nowych technologii informacyjno – telekomunikacyjnych w działalności samorządowej i rządowej administracji publicznej,
- podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu,

Planowane, przykładowe wskaźniki rezultatów:

- Liczba osób korzystających z wodociągów,
- Liczba osób korzystających z kanalizacji ,
- Liczba turystów krajowych i zagranicznych ,
- Liczba uczestników imprez i wydarzeń kulturalnych ,
- Liczba zorganizowanych imprez/wydarzeń kulturalnych (wystaw, spektakli, itp.) , w obiektach zabytkowych oraz nowych i zmodernizowanych obiektach infrastruktury kulturalnej,
- Liczba osób korzystająca z nowej infrastruktury sportowej, kulturalnej, rekreacyjnej i związanej z aktywnymi formami wypoczynku (osoby),
- Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych, w tym ilość nowych miejsc pracy dla kobiet ,
- Liczba osób korzystających z informacji turystycznej i kulturalnej (zapytania),
- Ludność w miastach obsługiwanych przez transport zbiorowy (osoby),
- Czynne trasy w komunikacji miejskiej (km),
- Liczba wypadków drogowych w aglomeracjach,
- Liczba rannych i zabitych w wypadkach drogowych w aglomeracjach.

Planowane, przykładowe wskaźniki produktów

- Liczba finansowanych projektów,
- Długość dróg powiatowych i gminnych ,

- Długość sieci rozdzielczej wodociągów,
- Liczba urządzeń zaopatrzenia w wodę,
- Długość sieci kanalizacyjnych,
- Liczba wdrożonych projektów selektywnej zbiórki odpadów i recyklingu oraz projektów gospodarki odpadami komunalnymi,
- Liczba projektów kompleksowego uzbrojenia terenu przeznaczonego pod inwestycje,
- Liczba projektów z zakresu lokalnej kultury (w tym ochrony dziedzictwa kulturowego),
- Liczba projektów z zakresu lokalnej infrastruktury turystycznej),
- Powierzchnia usługowa w zrewitalizowanych dzielnicach i miastach,
- Powierzchnia wyremontowanej, przebudowanej infrastruktury publicznej na terenie rewitalizowanym.

Monitorowanie wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania będzie dokonywane raz w roku na etapie oceny PRL na podstawie danych:

- danych statystycznych uzyskanych z GUS i Powiatowego Urzędu Pracy,
- danych z Ewidencji Działalności Gospodarczej urzędu miasta,
- innych dostępnych opracowań pozwalających na monitorowanie wskaźników rezultatu.

VII. PLAN FINANSOWY NA LATA 2004 – 2006 I NA NASTĘPNE PLANOWANE LATA 2007 -2013

Plan finansowy

Tabela 40 : Plan finansowy miasta Łomży na lata 2004 – 2008

	Budżet Miasta Łomży	RAZEM
Planowane nakłady inwestycyjne na lata 2004 - 2008	96 528 500 PLN	253 680 720 PLN

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Łomży 2004 – 2008

Plan finansowy na lata 2004 – 2006

Tabela 41 Plan finansowy miasta Łomży na lata 2004 – 2006

	2004	2005	2006
Całkowita planowane nakłady inwestycyjne w tys. PLN:	30 610,70	50 147,20	54 931,10
Planowane nakłady budżetu Miasta Łomży w tys. PLN:	13 697,60	19 384,50	20 913,00
Środki inwestycyjne z budżetu miasta według „Raportu Analizy finansowej budżetu miasta Łomży” – czerwiec 2003, dr J. Sieraka (scenariusz A) w tys. PLN:	9 900,00	15 200,00	17 500,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Łomży 2004 – 2008

Plan finansowy po 2006 roku

Tabela 42 Plan finansowy miasta Łomży po 2006 roku

	2007	2008
--	-------------	-------------

Całkowita planowane nakłady inwestycyjne w tys. PLN:	47 300,00	47 120,00
Planowane nakłady budżetu Miasta Łomży w tys. PLN:	18 764,50	22 636,50
Środki inwestycyjne z budżetu miasta według „Raportu Analizy finansowej budżetu miasta Łomży” – czerwiec 2003, dr J. Sieraka (scenariusz A) w tys. PLN:	20 800,00	22 600,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Łomży 2004 – 2008

Źródła finansowania planu rozwoju lokalnego w latach 2004 – 2006

Plan rozwoju regionalnego Polski

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego podaje, iż zaangażowanie środków publicznych w latach 2004 – 2006 wyniesie 4 083,9 mln EUR środków publicznych, z czego środki funduszy strukturalnych Unii Europejskiej szacowane są na 2 968,5 mln EUR (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – 2 530,0 mln EUR, czyli 85,2%, zaś Europejski Fundusz Socjalny – 438,5 mln EUR, czyli 14,8%). Poziom współfinansowania realizacji działań przez UE określa się na 72%.

Do środków publicznych dołączone będą także środki prywatne. Łączna wartość niezbędnego wkładu podmiotów prywatnych wyniesie około 146,2 mln EUR.

Środki funduszy strukturalnych mają być rozdysponowane według następującego podziału na poszczególne priorytety.

Tabela 43 Fundusze strukturalne dla Polski na lata 2004 – 2006 w podziale na priorytety

Priorytet		w mln EUR	w %
I	Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	1 762,57	59,4
II	Wzmocnienie zasobów ludzkich w regionach	438,47	14,8
III	Rozwój lokalny	727,52	24,5
IV	Pomoc techniczna	39,91	1,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Tabeli 24 „Indykatoryjna tabela finansowa dla Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) według priorytetów i działań (zobowiązania)

Udział środków dla całego Województwa podlaskiego kształtuje się następująco.

Tabela 44 Fundusze Strukturalne na lata 2004 – 2006 przeznaczone dla Województwa Podlaskiego

Fundusze Strukturalne na lata 2004 – 2006	w mln EUR	w %	na mieszkańca (Polska = 100)
Województwo Podlaskie	110,0	3,98	126,17

Polska	2 968,5	100	100
--------	---------	-----	-----

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Tabeli 23 „Indykatorywny podział środków funduszy strukturalnych na województwa w latach 2004 – 2006” Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego

Finansowanie planu rozwoju lokalnego 2004 – 2006

Tabela 45 Źródła finansowania planu rozwoju lokalnego 2004 – 2006

Źródła finansowania	2004	2005	2006
Budżet Miasta	15 642 400,00	15 361 650,00	15 803 550,00
Budżet państwa	1 549 000,00	1 706 850,00	1 755 950,00
Środki prywatne	132 000,00		
Środki Unii Europejskiej		37 310 700,00	38 517 100,00
Inne	1 327 000,00	5 062 000,00	1 690 500,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie WPI

Finansowanie działań rozwojowych:

- Narodowy Plan Rozwoju,
- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (Priorytet 1 ZPORR: Działanie 1.1. „Modernizacja i rozbudowa regionalnego układu transportowego”; Priorytet 1 ZPORR: Działanie 1.2 „Infrastruktura ochrony środowiska”; Priorytet 2 ZPORR: Działanie 2.3 „Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa”;
- Sektorowe Programy Operacyjne: „Rozwój Zasobów Ludzkich”, „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw”, „Transport”, „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”
- INTERREG III,
- Fundusz Spójności,
- Equal.

VIII. SYSTEM WDRAŻANIA

Utrzymanie wysokiej dynamiki wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego zależy w głównej mierze od stworzenia efektywnego systemu zarządzania tym procesem. W praktyce oznacza to, że z upływem czasu i osiągnięciem kolejnych etapów realizacji PRL powinno się go modyfikować i uzupełniać. Ze względu na horyzont czasowy Planu, wymaga ona elastycznego planowania, umożliwiającego okresową aktualizację System wdrażania Planu powinien doskonalić istniejące i tworzyć nowe instrumenty jego realizacji, monitorować realizację celów i zadań strategicznych, uwzględniać zachodzące zmiany i prowadzić do aktualizacji strategii.

System wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego będzie realizowany w oparciu o system wdrażania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej. Beneficjenci korzystający ze środków finansowych funduszy strukturalnych UE są zobowiązani przestrzegać zasady i procedur wspólnotowych, które zostały określone w Rozporządzeniu z dnia 21 czerwca 1999 r. Nr 1260/1999 wprowadzającym ogólne przepisy odnośnie funduszy strukturalnych oraz rozporządzeniach odnoszących się do poszczególnych funduszy strukturalnych.

Instytucja Zarządzająca Planem Rozwoju Lokalnego

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Planu Rozwoju Lokalnego będzie pełnił Urząd Miasta Łomża. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje między innymi:

- ustalenie szczegółowych zasad i kryteriów realizacji PRL,
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Planu,
- zapewnienie zgodności realizacji Planu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu,

- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Planu,
- przygotowanie rocznych raportów nt. wdrażania Planu, zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- dokonanie oceny ex-post po zakończeniu realizacji Planu.

Dla właściwej oceny Instytucja Zarządzająca może tworzyć grupy robocze, korzystać z opinii niezależnych ekspertów lub usług innych instytucji.

Urząd Miasta Łomża jako instytucja wdrażająca PRL jest odpowiedzialny za:

- kreowanie, przyjmowanie i składanie wniosków aplikacyjnych od instytucji podległych - beneficjentów pomocy,
- kontrolę formalną składanych wniosków, ich zgodności z procedurami, z zapisami Planu,
- ewentualne monitorowanie wdrażania poszczególnych projektów,
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

Przygotowanie większości projektów przewidzianych do realizacji w latach 2004-2006 jest zaawansowane (projekty budowlano – wykonawcze, kosztorysy inwestorskie, niezbędne uzgodnienia i pozwolenia na budowę).

Zakładając uzyskanie zaplanowanego dofinansowania z środków Unii Europejskiej stwierdzić należy, że nie powinno być przeszkód w ich realizacji.

Dla zadań zaplanowanych do realizacji w dalszej kolejności konieczne jest wykonanie niezbędnej dokumentacji. Ich realizacja uzależniona będzie w dużej mierze od stopnia realizacji WPI na lata 2004-2008.

Wdrożeniem Planu Rozwoju Lokalnego zajmować się będzie bezpośrednio Urząd Miasta Łomża. Jednak, dla realizacji niektórych zadań konieczna będzie współpraca z władzami sąsiednich gmin i Powiatu oraz sektorem prywatnym. Celem samorządu powinno być również zaangażowanie w realizację Planu – na zasadzie partnerstwa – działających na terenie miasta organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz instytucji kultury.

IX. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

System monitorowania planu rozwoju lokalnego

Monitorowanie to proces systematycznego zbierania i analizowania wiarygodnych informacji (m.in. finansowych i statystycznych), związanych z wdrażaniem projektów. Jego celem jest zapewnienie zgodności realizacji projektów/działań z wcześniej założonymi celami. Instytucja odpowiedzialna za monitorowanie odpowiada za określenie struktury i stopnia szczegółowości monitorowania. Monitorowanie finansowe jest dość dobrze rozwinięte, jednak monitorowanie produktów rzeczowych, rezultatów i oddziaływania realizowanych projektów wymaga doskonalenia. System monitorowania dostarcza informacji o postępie i rezultatach, a na ich podstawie można oszacowywać oddziaływanie prowadzonych działań. Wskaźniki, wybrane do systemu monitorowania planu rozwoju lokalnego według kryteriów: trafności i mierzalności, muszą dostarczać informacji zmierzających do poprawy jakości i skuteczności wsparcia. Wskaźniki te stanowią punkt odniesienia dla systemu monitorowania i oceny. Najczęstsze problemy z użyciem wskaźników:

- trudność ustalenia związku przyczynowo – skutkowego pomiędzy planowanymi działaniami, uzyskanymi rezultatami oraz oddziaływaniem, gdyż poprawę sytuacji gospodarczej mogą wywołać czynniki zewnętrzne,
- skomplikowanie metod pomiarowych – o ile relatywnie łatwo jest zmierzyć produkty i rezultaty działań, o tyle oddziaływanie może nie być jednoznaczne i widoczne,
- utrudniony dostęp lub niedostępność do wymaganych danych – szczególnie krytyczne w przypadku ważnych etapów decyzyjnych,
- trudności przy łączeniu pewnych wskaźników – wskaźniki odnoszące się do poziomu działania lub projektu są łatwe do ustalenia, natomiast zdefiniowanie ich staje się trudniejsze na bardziej zagregowanym poziomie; aby tego uniknąć należy nie tylko zdefiniować wskaźniki, ale także użyć informacji ilościowych opisujących różne części wsparcia.

Kluczowe znaczenie w monitorowaniu i stymulowaniu realizacji Planu posiada Urząd Miasta Łomża. Jego główną rolą będzie monitorowanie przebiegu realizacji zadań zawartych w Planie oraz ewentualne interweniowanie w przypadku stwierdzenia opóźnień lub nieuzasadnionej rezygnacji z realizacji zadania.

Skuteczność Planu poddawana będzie bieżącej ocenie przy pomocy wskaźników monitorowania, której elementem Plan Informacyjny.

Zadania planu informacyjnego:

- zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych dla wszystkich grup docelowych,
- zapewnienie czytelnej informacji o kryteriach oceny i wyboru projektów oraz obowiązujących w tym zakresie procedurach
- zapewnienie bieżącego informowania opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy wspólnotowej dla poszczególnych projektów i rezultatach działań,
- zapewnienie współpracy z instytucjami zaangażowanymi w monitorowanie i realizowanie Planu Rozwoju Lokalnego w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych poprzez wymianę informacji i wspólne przedsięwzięcia,
- inicjowanie dodatkowych działań promocyjnych o zasięgu lokalnym
- wykorzystanie nowoczesnych technologii, takich jak Internet, poczta elektroniczna, elektroniczna archiwizacja dokumentów, w celu usprawnienia komunikacji pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w realizacji Planu Rozwoju Lokalnego

Sposoby oceny planu rozwoju lokalnego

Ocena Planu Rozwoju Lokalnego ma służyć przede wszystkim oszacowaniu osiągnięcia wskaźników oddziaływania, czyli długotrwałych efektów poszczególnych projektów, przez to całego Planu Rozwoju Lokalnego.

Ma odpowiedzieć na pytanie o trafność planowanych, przeprowadzonych, zakończonych w odniesieniu do potrzeb, ocenić efekty i korzyści z ich wdrożenia, a także ich wpływ na kwestie horyzontalne. Dokonanie oceny jest obowiązkiem beneficjentów projektu.

Praca, związana z oceną, powinna być podzielona na trzy części, z których każda dotyczy określonego zestawu specyficznych zagadnień, opisujących realizację projektów:

- ex ante – zawierającą m.in.: powiązania i spójność celów globalnych, szczegółowych i poszczególnych działań, wskazanie i trafność wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania, a także wiarygodność poziomu określenia liczbowego celów,
- w połowie realizacji – badającą stopień osiągniętej efektywności,
- ex post – pozwalającą na porównanie celów przewidywanych i osiągniętych.

Ocena powinna brać pod uwagę następujące zagadnienia, aby umożliwić stosunkowo dokładną ocenę realizacji:

- trafność wyboru działań w odniesieniu do zmieniających się potrzeb i czynników zewnętrznych,
- efektywność w przekładaniu działań na rezultaty,
- skuteczność z jaką realizowane działania przyczyniły się do realizacji priorytetów,
- użyteczność – jak realizacja działań wpłynęła na zaspokojenie potrzeb społecznych,
- trwałość rezultatów zrealizowanych działań

Jednostka odpowiedzialna za wdrażanie wsparcia powinna zajmować się zbieraniem danych, jednak w uzasadnionych przypadkach wskazane jest skorzystanie z pomocy ekspertów. Pozyskiwane dane powinny być w miarę możliwości sprawdzane i poprawiane. Zebrane dane należy przetworzyć i odpowiednio zinterpretować w celu wsparcia jednostki monitorującej.

Należy dążyć do optymalnego wykorzystania istniejących systemów informacyjnych oraz unikać powielania pracy przez różne jednostki.

Gromadzone informacje powinny zawierać:

- dane bazowe, wskaźniki monitorowania,
- dane z ewaluacji w połowie realizacji,,
- dane dotyczące ogólnego kontekstu społeczno-gospodarczego.

Raporty z oceny Planu Rozwoju Lokalnego oraz poszczególnych projektów sporządzane będą zgodnie z zaleceniami Unii Europejskiej oraz ewentualnie innych instytucji zaangażowanych w realizację konkretnego projektu.

Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi

Czynnikiem gwarantującym osiągnięcie planowanych efektów w wyniku realizacji określonych inwestycji będzie współpraca sektora publicznego z sektorem prywatnym oraz organizacjami pozarządowymi.

Celem samorządu miasta Łomża będzie zaangażowanie tych instytucji, organizacji – które mogą np. zarządzać projektami po ich zakończeniu - w realizację przedsięwzięć na zasadzie partnerstwa, a w wielu przypadkach również w roli współfinansującego określone zadanie.

Partnerstwo publiczno - prywatne dotyczyć będzie zwłaszcza przedsięwzięć nie związanych z infrastrukturą techniczną a realizowanych po 2006 roku. Aktualnie, problemem jest brak zatwierdzonych dokumentów prawnych regulujących kwestie partnerstwa publiczno – prywatnego.

Współpraca na poziomie lokalnym powinna obejmować:

- samorząd na poziomie lokalnym,
- organizacje pozarządowe,
- stowarzyszenia i organizacje przedsiębiorców ,
- instytucje otoczenia biznesowego,
- jednostki edukacyjno – oświatowe.

Public Relations planu rozwoju lokalnego

Główną instytucją odpowiedzialną za promocję Planu Rozwoju Lokalnego za informacje i promocję działań realizowanych w ramach PRL i samego planu będzie Urząd Miasta w Łomży. Wszelkie materiały promocyjne powinny określać m.in. cele realizacji poszczególnych zadań w ramach planu, planowane wskaźniki osiągnięć oraz źródła finansowania projektów.

Sposoby promocji inwestycji współfinansowanych z Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej reguluje Rozporządzenie Komisji Europejskiej Nr 1159/2000 z dnia 30.05.2000 roku w sprawie „Zasad informowania i promocji projektów współfinansowanych z Funduszy Strukturalnych”.

Celem działań związanych z promocją Planu Rozwoju Lokalnego jest dotarcie do jak najszerzej grupy beneficjentów działań podejmowanych w ramach planu a także instytucji mogących być partnerami w realizacji inwestycji. Grupami tymi są:

- mieszkańcy miasta i bezpośredniej okolicy
- środowisko przedsiębiorców;
- organizacje pozarządowe;
- partnerzy społeczni.

W ramach promocji Planu Rozwoju Lokalnego podejmowane będą w szczególności takie działania jak:

- strona internetowa Urzędu Miasta w Łomży na której znajdzie się Plan Rozwoju Lokalnego,
- ulotki/ biuletyny informacyjne dla beneficjentów (poświęcone wybranym projektom);
- spotkania z potencjalnymi partnerami społeczno – gospodarczymi projektów;
- publikacje w prasie lokalnej (w przypadku wybranych projektów).

Spis tabel

Tabela 1 Stan i ochrona środowiska 2002 r.....	7
Tabela 2 Firmy zajmujące się zbiórką i wywozem odpadów komunalnych z terenu Łomży...	13
Tabela 3 Rolnictwo i leśnictwo.....	14
Tabela 4 Struktura własności gruntów.....	28
Tabela 5 Struktura użytkowania gruntów według przeznaczenia i wykorzystania.....	29
Tabela 6 Liczba zdarzeń drogowych w zależności od miejsca ich występowania.....	32
Tabela 7 Rozkład liczby zdarzeń drogowych w zależności na miejsca ich występowania.....	33
Tabela 8 Produkt Krajowy Brutto w Polsce za rok 2000.....	39

Tabela 9 Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca w Polsce w porównaniu do PKB Unii Europejskiej za rok 2000.....	40
Tabela 10 Udział województw w tworzeniu PKB w Polsce, za rok 2001.....	41
Tabela 11 Wskaźnik inflacji w Polsce w ujęciu kwartalnym.....	42
Tabela 12 Wskaźnik inflacji w Polsce za lata 1998 - 2003.....	42
Tabela 13 Poziom i struktura pracujących według sektorów ekonomicznych w woj. podlaskim w latach 1998-2002.....	42
Tabela 14 Struktura podmiotów przemysłu przetwórczego w województwie podlaskim w 2002 r.....	43
Tabela 15 Struktura podmiotów gospodarczych w województwie podlaskim wg. zatrudnienia w 2002 r.....	44
Tabela 16 Podmioty gospodarki narodowej według sektorów i wybranych sekcji w roku.....	45
Tabela 17 Prognoza demograficzna - ogólny przyrost liczby ludności Łomży.....	48
Tabela 18 zmiany w strukturze ekonomicznej ludności Łomży.....	48
Tabela 19 Prognoza demograficzna dla podregionu łomżyńskiego do roku 2030.....	49
Tabela 20 Stopa bezrobocia w Polsce.....	52
Tabela 21 Wybrane dane na temat bezrobocia w województwie podlaskim według stanu na 30.11.2003 roku.....	53
Tabela 22 Bezrobotni zarejestrowani w Powiatowych Urzędach Pracy podregionu łomżyńskiego.....	53
Tabela 23 Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych za rok 2002.....	54
Tabela 24 Wysokość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.....	54
Tabela 25 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstwa) w zł..	55
Tabela 26 Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w Łomży Stan na koniec okresu.....	56
Tabela 27 Bezrobotni wg wieku, poziomu wykształcenia, stażu pracy i czasu pozostawania bez pracy na obszarze PUP w Łomży w mieście Łomży i Powiecie Łomżyńskim.....	56
Tabela 28 Bezrobocie wśród absolwentów w Łomży (Stan na koniec okresu).....	57
Tabela 29 Stopa bezrobocia w latach 1999 – I kwartał 2004 w Polsce, Województwie Podlaskim, na terenie działania PUP oraz Mieście Łomża.....	58
Tabela 30 Struktura branżowa pracodawców zatrudniających do 49 pracowników w Łomży....	59
Tabela 31 Wybrane firmy na terenie Łomży zatrudniające co najmniej 10 osób.....	60
Tabela 32 PODMIOTY GOSPODARCZE W PODZIALE NA BRANŻE.....	61
Tabela 33 ZMIANY W REJESTRACJI I EWIDENCJI DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ***.....	62
Tabela 34 PODMIOTY GOSPODARCZE WEDŁUG SEKTORÓW/dane na dzień 09.06.2003r./***.....	62
Tabela 35 Środki na finansowanie inwestycji miasta Łomża w wariantcie ograniczonego rozwoju.....	72
Tabela 36 Środki na finansowanie inwestycji miasta Łomżą w wariantcie umiarkowanego rozwoju.....	74
Tabela 37 Środki na finansowanie inwestycji miasta Łomża w wariantcie przyspieszonego rozwoju.....	74
Tabela 38 Zrealizowane projekty.....	91
Tabela 39 Projekty w trakcie realizacji.....	91
Tabela 40 : Plan finansowy miasta Łomży na lata 2004 – 2008.....	95
Tabela 41 Plan finansowy miasta Łomży na lata 2004 – 2006.....	95
Tabela 42 Plan finansowy miasta Łomży po 2006 roku.....	95
Tabela 43 Fundusze strukturalne dla Polski na lata 2004 – 2006 w podziale na priorytety....	96
Tabela 44 Fundusze Strukturalne na lata 2004 – 2006 przeznaczone dla Województwa Podlaskiego.....	96

Tabela 45 Źródła finansowania planu rozwoju lokalnego 2004 – 2006..... 97

